

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1918.

Första kammaren.

Nr 39.

Onsdagen den 29 maj, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Att ledamoten i riksdagens första kammare, auditor *Hugo Fahlén* på grund av akut neuralgi i ansiktsnerverna är förhindrad att delta i riksdagsarbetet för några dagar, intygar på heder och samvete.

Stockholm den 27 maj 1918.

I. Hedenius,

med. dr., överläkare.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran lagutskottets utlåtande nr 65 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 112—117.

Föredrogos ånyo lagutskottets utlåtande nr 63, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av 14 och 18 kap. strafflagen, dels ock i anledning därav väckt motion.

*Lagförslag
om ändring i
vissa straff-
lagsbestäm-
melser rörande
sädlighetsbrott
m. m.*

Genom en den 15 februari 1918 dagtecknad proposition, nr 155, vilken blivit hänvisad till lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga framlagt förslag till lag om ändring i vissa delar av 14 och 18 kap. strafflagen.

I samband med förevarande proposition hade utskottet till behandling förehaft en inom första kammaren av herr *Alfred Petré*n väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 149, däruti hemställts, att riksdagen för sin del ville besluta, att till 18 kap. 13 § strafflagen skulle fogas ett nytt moment av följande lydelse:

»Den, som genom ord, tecken eller annan gärning, på sätt som är ägnat att väcka allmän förargelse, uppfordrar eller inbjuder till otukt; varde, där ej gärningen efter 1 mom. bör svårare anses, dömd till böter eller fängelse i högst sex månader.»

Utskottet hade i föreliggande utlåtande anfört, bland annat, följande:

Första kammarens protokoll 1918. Nr 39.

Lagförslag
om ändring i
vissa straff-
lagsbestäm-
melser rörande
sedlighetsbrott
m. m.
(Forts.)

»På sätt närmare framgår av utskottets samtidigt härmed avgivna utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 154 med förslag till lag angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar, utgör nu föreliggande lagförslag ett led i de åtgärder, som av Kungl. Maj:t föreslagits till bekämpande av könssjukdomarna; och får utskottet beträffande det närmare innehållet av förslaget och de skäl, som ligga till grund för detsamma, hänvisa till kungl. propositionerna nr 154 och 155 med därvid fogade protokollsutdrag.

Vid granskning av förslaget har utskottet icke funnit skäl till anmärkning mot detsamma. Utskottet har emellertid i anledning av herr Alfred Petréns förevarande motion och på däri anförda skäl ansett sig böra föreslå, att i sammanhang med övriga ändringar i 18 kap. strafflagen som ett tredje moment i 13 § införes det av reglementeringskommittén föreslagna stadgandet. I sammanhang härmed torde jämväl den av kommittén förordade omredigeringen av första momentet i samma paragraf böra vidtagas.»

På grund av vad sålunda anförts hade utskottet hemställt, att riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts proposition nr 155 icke kunnat i oförändrat skick av riksdagen bifallas, måtte i anledning av nämnda proposition och herr Alfred Petréns förevarande motion för sin del antaga lag om ändring i vissa delar av 14 och 18 kap. strafflagen, så lydande som utlåtandet visade.

I fråga om sättet för detta utlåtandes föredragning yttrade

Herr D a h l: I avseende å föredragningsordningen tillåter jag mig hemställa, att lagförslaget måtte föredragas paragrafvis; att förslagets text icke behöver uppläsa i andra delar än sådana, beträffande vilka uppläsning begäres; att för den händelse lagförslaget varder i några delar återremitterat, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende å de delar, vilka blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar som kunna föranledas av ifrågasatta förändringar i återförvisade delar, ävensom att utskottet bemyndigas att i avseende å nummerbeteckningen och paragrafer vidtaga sådana ändringar, som påkallas av kammarens beslut.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Det av utskottet förordade lagförslaget.

14 kap. strafflagen.

19—21 §§.

Godkändes.

45 §.

Förslaget härom lydde:

Misshandel, som i 12 eller 13 § sägs, ändå att den skett emot maka, styv- eller svärföräldrar, adoptivföräldrar, fosterföräldrar, förmyndare, husbonde eller annan förman, så ock brott efter 15 eller 37 §, må ej åtalas av allmän åklagare, där ej målsägande brottet till sådant åtal angiver, eller det blivit förövat under sabbat eller vid sådant tillfälle eller å sådan ort, som i 11 kap. 9 eller 15 § omförmåles. Har brott, som i 21 § sägs, begåtts mot maka, må det ej av allmän åklagare åtalas, där det ej av målsägande till sådant åtal angives.

Vållande, varom i 17 § sägs, må ej åtalas av annan än målsägande.

Lagförslag
om ändring i
vissa straff-
lagsbestäm-
melser rörande
sedlighetsbrott
m. m.
(Forta.)

Beträffande detta lagrum hade reservation avgivits av greve *Spens* samt herrar *Dahl*, *Fant*, *Permansson* och *Hammar skjöld*, vilka anförde:

»Vi anse den enligt Kungl. Maj:ts förslag åklagaren — med undantag endast för det fall, att brottet begåtts mot maka — medgivna åtalsrätt beträffande brott enligt 21 § 1 mom. innefatta allt för allvarlig fara för intrång å område, där individens integritet hittills varit skyddad och där dess uppgivande kan vålla större lidande, än samhället synes oss böra åläggga. Vi yrka alltså, att åklagarens åtalsrätt skall begränsas till fall, då angivelse från målsägare föreligger, och hemställa förty, att ifrågavarande paragraf måtte antagas med följande lydelse:

Misshandel — — — omförmåles. Brott, som i 21 § 1 mom. sägs, så ock brott, som i 21 § 2 mom. sägs, där det begåtts mot maka, må ej av allmän åklagare åtalas, där det ej av målsägande till sådant åtal angives.

Vållande — — — målsägande.»

Greve *Spens*: Herr greve och talman, mina herrar! Det nu föreliggande lagförslaget utgör en del av den lagstiftning, som förelagts denna riksdag i syfte att bekämpa könssjukdomarna, nämligen den del av samma lagstiftning, som omfattar tvångsåtgärder av straffrättslig natur för att hindra könssjukdomarnas spridning och innefattar ändringar i vår gällande strafflag. Dessa ändringar i strafflagen kunna genomföras oberoende av det stora lagförslag, som förekommer såsom nästa ärende på dagens föredragningslista, och jag skall därför nu icke göra något principuttalande om den stora reformen med avseende på könssjukdomarnas motarbetande, som där förekommer.

Den nu förevarande paragrafen i lagförslaget, som innefattar den största och viktigaste av nu ifrågavarande ändringar i strafflagen, åsyftar att införa straff för den, som smittar annan eller utsätter annan för fara att bliva smittad av könssjukdom.

Det har ifrågasatts, huruvida icke en dylik gärning i det fall att smitta överföres kan straffas redan efter nu gällande lag på grund av dess bestämmelser om ansvar för åstadkommande av kroppsskada, men en sådan tillämpning av dessa bestämmelser har veterligen icke

Lagförslag
om ändring i
vissa straff-
lagsbestäm-
melser rörande
sedlighetsbrott
m. m.
(Forts.)

hittills vid domstol ifrågasatts, och dylika gärningar torde enligt den allmänna uppfattningen anses för närvarande vara strafflösa.

Ifrågavarande sjukdomar äro emellertid från samhällelig synpunkt av stor betydelse, och för det allmänna rättsmedvetandet torde ett överförande av sådan sjukdom framstå såsom synnerligen straffvärt likaväl som mängden annan förgripelse mot den kroppsliga integriteten. Ett straffrättsligt ingripande mot dessa sjukdomars överförande torde därför vara fullt berättigat.

I fråga om åtalsrätten i dylika mål råda emellertid mycket olika meningar. I utlandet är det huvudsakligen Norge och Danmark, en kanton i Schweiz samt Österrike, där det uttryckligen stadgas straff för den, som nedsmittar en annan med könssjukdom. I Österrike är det dock endast prostituerade kvinnor, som kunna straffas. I alla dessa länder äro gärningar av ifrågavarande slag hemfallna under allmänt åtal.

Den kommitté hos oss, som haft utredningen av denna fråga om hand, den s. k. reglementeringskommittén, har emellertid i likhet med oss reservanter ansett, att vissa av dessa brott, nämligen sådana, som avse smitta, överförd genom könsumgänge eller under annan otukt, icke böra påtalas av allmän åklagare, om de icke av vederbörande målsägare till sådant åtal angivas.

Såsom skäl härför har kommittén anfört, att hänsynen till den smittade eller för smitta utsatta personen borde föranleda en sådan inskränkning i åtalsrätten. Dessa sjukdomar vore nämligen enligt den allmänna uppfattningen skamliga, och såväl på grund härav som genom de förhållanden, som vore förenade med sättet för deras överförande, skulle den smittade mängden gång genom den offentlighet, som saken genom ett åtals anställande ej kunde undgå att erhålla, tillfogas ett nytt kännbart lidande. Jag vill här omtala ett fall från ett av våra grannland, som på sin tid omtalades i pressen. Där hade en herre blivit åtalad för sådana brott, varom här är fråga. Flera unga av honom smittade fruntimmer bleve då inkallade såsom målsägare, och de blevo däröver så förtvivlade, att åtminstone en av dem lär hava begått självmord.

I den kungl. propositionen ha emellertid dessa brott förlagts under allmänt åtal, och Kungl. Maj:t har därvid stött sig på medicinalstyrelsen, som ansett, att den av kommittén föreslagna inskränkningen i åtalsrätten skulle medföra, att ifrågavarande strafflagsparagraf sällan komme att tillämpas. Medicinalstyrelsen ville emellertid ej gå så långt, som Kungl. Maj:t nu föreslagit, utan medicinalstyrelsen hemställde, att allmän åklagare skulle få åtala utan angivelse, endast då det gällde spridning av venerisk smitta under former, som kunde betecknas såsom allmänfarliga, d. v. s. då någon som lede av smittosam könssjukdom inlåte sig i lösa och tillfälliga könsförbindelser. Detta av medicinalstyrelsen föreslagna korrektiv har emellertid Kungl. Maj:t på goda grunder ej biträtt, särskilt med hänsyn till svårigheten att på straffrättsligt tillfredsställande sätt bestämma de gärningar, som med medicinalstyrelsens förslag avsåges.

Kungl. Maj:ts har därför tagit steget fullt ut och lagt dessa bortt under allmänt åtal, utom i det fall att brottet begåtts mot maka, då det endast skulle få åtalas efter angivelse av målsägare; och utskottets majoritet har biträtt Kungl. Maj:ts förslag.

Vi reserveranter hava emellertid anslutit oss till kommitténs förslag och ansett, att dessa brott endast böra få åtalas av allmän åklagare efter angivelse av målsägare.

Till de skäl, som kommittén anfört, skall jag be att få lägga ytterligare ett par.

Om en åklagare utan angivelse av målsägare får kännedom om ett fall av smitta, kan denna kännedom måhända hava bibringats honom av någon utomstående person, som av hat eller illvilja vill ställa till skandal. Åklagaren kan då av sin tjänsteplikt känna sig manad att åtala och nödsakad att instämna den smittade såsom målsägande. Denna tillskyndas då måhända genom skandalen ett svårare lidande än genom själva smittan. Ofta torde även illasinnade eller i övrigt dåliga personer, som få reda på någon smittospridning, använda detta i utpressningssyfte. Han kan då vända sig både mot smittospridaren och den smittade och begära pengar för att ej anmäla saken för allmän åklagare.

Detta om utpressning har justitieministern upptagit i sitt yttrande till statsrådsprotokollet, och justitieministern har ställt i utsikt, att straffbestämmelser mot utpressning, vilka äro under utarbetande, måhända redan nästa år kunna föreläggas riksdagen; men även om en lag mot utpressning snart kommer till stånd, så kunna dessförinnan flera utpressningar ske, och i allt fall, även om en dylik lag kommer till stånd, kunna nog därefter många fall av utpressning inträffa, som ej kunna träffas av lagen, enär nämligen i dylika fall parterna hellre betala, än de lämna saken åt offentligheten.

Slutligen vill jag säga det, att om vår reservation antages, så kan visserligen följden bliva, att ett mindre antal åtal anställas, än om Kungl. Maj:ts och utskottets förslag blir lag, men värdet av dessa lagbestämmelser får ej mätas efter det större eller mindre antal gånger, som detsamma kommer till användning, utan deras huvudsakliga betydelse ligger enligt min uppfattning däri, att de från gärningar av ifrågakvarande slag avhålla personer, vilka på detta område hava mindre känsliga samveten, samt framför allt därpå, att den allmänna uppfattningen i samhället påverkas, så att skärpt ansvars-känsla på hithörande område åvägbringas.

Av dessa skäl, herr talman, anhåller jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr statsrådet Schotte: Herr talman! I anledning av den siste ärade talarens yrkande ber jag att få yttra några ord.

Han gick först in på den utländska lagstiftningens ståndpunkt med hänsyn till straff för spridande av könssjukdomar och med hänsyn till åtalsrätten. Han omnämde därvidlag, att straff för ifrågakvarande förseelser finnes i Danmark, Norge och Österrike. Detta är riktigt; och dylika straff äro också föreslagna i de lagförslag, som

*Lagförslag
om ändring i
vissa straff-
lagsbestäm-
melser rörande
sedlighetsbrott
m. m.
(Forts.)*

Lagförslag
om ändring i
vissa straff-
lagsbestäm-
melser rörande
sedlighetsbrott

m. m.

(Forts.)

föreligga i England och i Schwiez. I alla dessa länder åsyftar man således straff för spridande av dylika sjukdomar, och man har också anset nödvändigt att där lägga förseelserna under allmänt åtal. Antages reservanternas förslag skulle Sverige bliva det enda land, där straff för spridande av könssjukdomar skulle finnas, men där brottet vore undantaget från allmänt åtal.

Det är naturligtvis möjligt, att man kan framdraga fall, då det inträffat eller kunde tänkas, att missbruk ägt eller skulle äga rum av den allmänna åtalsrätten. Det fall, som den föregående talaren omförmälde från utlandet — om det nu var i alla detaljer som det framlades — synes beklagligen vara ett sådant, men det är otvivelaktigt att, huru man än lägger en sådan lagstiftning, så kan det tänkas, att i särskilt olyckliga fall ett misstag kan ske eller obehörigt ingripande äga rum. Det är nog föga mera farligt att på detta område hava förseelserna lagda under allmänt åtal, än vad det är på åtskilliga andra mycket viktiga områden, där förseelser äro lagda under sådant åtal. Jag tror för min del icke, att det är tillrådligt att slå in på en väg, varigenom straffbestämmelserna i förslaget i själva verket lätt komme att bliva en skäligen död bokstav. Straffbestämmelserna i fråga äro ett led i samhällets kamp mot smittosamma sjukdomars spridande, och det måste vara riktigt att samhällets organ sättas i tillfälle att ingripa utan anmälan från målsägarens sida. Jag har hört sägas, att man vill likställa dessa förseelser med våldtäktsbrotten, som äro föremål för åtal endast i händelse av angivelse från målsägaren; men det bör man väl icke göra. Man kan näppeligen säga, att våldtäktsbrotten äro av en så allmänfarlig natur, som fallet är med spridandet av smittosamma könssjukdomar. Spridande av sådan smitta kan äga rum under former, som äro ganska liknande dem som förekomma i fråga om allmänfarlig förgiftning. Det kan icke vara lämpligt eller tillrådligt, tyckes mig, att samhällets organ ställas maklösa mot förseelser av så allmänfarlig natur som spridande av smittosamma könssjukdomar och man bör i detta liksom i andra fall utgå från, att åklagarmakten är så skickad, att den kan fullgöra sina skyldigheter.

Då det är säkrast och principiellt riktigast, att Kungl. Maj:ts proposition i detta fall bifalles, hemställer jag, att kammaren måtte biträda densamma.

Herr S w a r t z: Då det nu föreliggande lagförslagets första bearbetande för att framläggas i form av proposition skedde under den tid jag hade den äran att vara statsminister, anser jag mig skyldig att framlägga den syn på tingen i olika punkter, som därvidlag gjorde sig hos mig gällande. Jag skall därvid visst icke ingå på något mera allmänt uttalande om själva lagen och bestämmelserna i övrigt. Det är ju känt, att i stort sett råder icke egentligen någon meningsskiljaktighet angående de föreslagna bestämmelsernas lämplighet. I avseende på den nu föredragna punkten jämte ett par andra ha emellertid inom utskottet skiljaktiga meningar yppat sig, och vi hörde nyss av den ärade reservanten från utskottet försvar för re-

servanternas uppfattning i denna del. Jag måste för min del säga, att jag lika litet av det försvaret som av vad tidigare under ärendets behandling förekommit fått anledning att gå ifrån den uppfattning, som funnit uttryck i den kungl. propositionen. Jag tror för min del tvärtom, att ett bifall till vad reservanterna här föreslagit skulle till väsentlig grad inverka störande på och motverka syftet med bestämmelserna i deras helhet, sådana de i lagen äro föreslagna. Det är ju här fråga om att brott av denna beskaffenhet, som begås av könssjuk person mot annan, skall kunna åtalas av allmän åklagare. Detta ha lagutskottets reservanter motsatt sig, med egentligt framhållande av den personliga hänsyn man måste taga till offret för ett sådant brott, och jag kan liksom statsrådet och chefen för civildepartementet icke annat än erkänna, att det är ganska obehagliga situationer, som under åtskilliga förhållanden kunna i det avseendet uppstå, situationer som äro väl värda all medkänsla och all grannlagenhet i behandlingen. Men jag tror icke, att man kan driva den uppfattningen så långt som reservanterna gjort, att man vill undandraga alla dylika brott från allmänna åklagaren med undantag naturligtvis av sådana brott som begås mot maka. Jag tror, att samhällets synpunkt därvidlag får lov att tillmätas större betydelse än hänsynen till den enskilda personen.

Det har här erinrats om att överallt, där lagar av denna beskaffenhet äro införda, är det också bestämt, att brott av denna beskaffenhet skola falla under allmänt åtal. Så är fallet i Norge, Danmark och Österrike. Lag är i ämnet föreslagna i Schweiz och likaledes i England. Överallt har man tänkt sig detta samband. Endast här vill man avvika därifrån. Man skulle giva sig in på ett alldeles nytt område, där man icke vet huru det skulle komma att drabba. Man har all anledning antaga, att man icke skulle öka utan ganska väsentligt minska den effekt, som man med de ifrågavarande lagbestämmelserna önskade ernå.

Det anfördes av den förste ärade talaren här såsom exempel på vilka sorgliga följder skulle kunna inträffa av lagbestämmelser av denna art en episod, som för en del år sedan tilldrog sig i Köpenhamn. Jag tror dock, att den relation, som gavs av orsak och verkan i avseende på denna episod i någon mån, och kanske också ganska väsentlig sådan, tarvar korrigerig. Efter den uppgift jag från fullt tillförlitligt håll erfarit var sammanhanget mellan orsak och verkan alldeles motsatt mot det av den ärade talaren framhållna. Det var icke så, att vederbörande brottsling först blev instämd för rätten och åtalad och att hans offer blevo inkallade till vittnen mot honom och att de på grund av detta tvång att avgiva vittnesmål blevo så upprörda, att ett bland dessa offer tog livet av sig, utan enligt vad som har blivit för mig försäkrat var det verkliga förhållandet det, att brottet upptäcktes just på den grund att ett eller annat självmord av offren ägde rum och att på grund därav saken blev bekant. Då var det möjligt för allmänna åklagaren att göra saken till föremål för allmänt åtal. Hade det då varit på det sättet där som det här i högerreservanternas förslag yrkas, att i alla händelser icke något åtal för detta brott kun-

*Lagförslag
om ändring i
vissa straff-
lagsbestäm-
melser rörande
sedlighetsbrott
m. m.
(Forts.)*

Lagförslag
om ändring i
vissa straff-
lagsbestäm-
melser rörande
sedlighetsbrott
m. m.
(Forts.)

nat äga rum med mindre målsägaren anmält saken, kan man vara övertygad om att övriga målsägare i detta fall lika litet som det offer, som tog det steg jag nyss talat om, själva gjort anmälan om saken, och då hade brottslingen gått fri. Och huru detta verkat på det allmänna hälsotillståndet, kan man förstå, då han redan hunnit smitta ned ett trettiotal unga flickor. Jag tror, att det är alldeles nödvändigt att icke låta sådana hänsyn, som i detta fall tydligen kommit till synes, göra sig gällande, när man inlåter sig på lagstiftning av denna beskaffenhet. Och det är på grund av min fulla övertygelse därom, att om man icke i detta avseende låter en bestämmelse, sådan som den i den kungl. propositionen är avfattad, stå kvar, man kommer att i högsta grad vedervåga effektiviteten av denna lagstiftning, som jag, herr greve och talman, ber att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr D a h l: Det kan naturligtvis sägas, såsom den siste ärade talaren sade, att en inskränkning i den allmänna åtalsrätten i enlighet med reservanternas yrkande kunde tänkas försvaga denna lags verkan. Jag tror i alla fall, att då man skall närmare bedöma värdet av denna invändning, man till att börja med bör taga hänsyn till vad de, som närmast haft att skaffa med denna fråga, i detta avseende haft för uppfattning. Jag kan icke säga, att den kungl. propositionen åt dem, som uteslutande äro hänvisade att ur densamma bilda sig en uppfattning i frågan, ger en fullständigt klar och pålitlig bild av vad härutinnan förekommit. Det bör framhävas med eftertryck, att de särskilda kommitterade, som under årslånga mödor sysselsatt sig med frågan, icke ansett sig kunna tillstyrka den allmänna åtalsrätten, utan fastmer tagit bestämt avstånd från densamma.* Vad beträffar medicinalstyrelsens ståndpunkt till frågan får man knappast av propositionen en fullständigt riktig uppfattning. Det heter i föredragande departement-chefens yttrande beträffande åtalsrättens inskränkande, att medicinalstyrelsen framhållit, att det vore ägnat att i hög grad förminska verkan av lagförslaget. Det är riktigt, men medicinalstyrelsen har också sagt, att då den person, som blivit lidande av brottet, måste under rättegången noggrant angivas, det icke gärna kan komma i fråga, att utan hans medgivande den brottslige åtalas, enär därigenom den genom brottet kränkte komme att även prisgivas åt offentligheten. När Kungl. Maj:t på goda grunder i övrigt tagit mycken hänsyn till vad den förnämsta fackmyndigheten på området i frågan ansett, förefaller det mig också att Kungl. Maj:t borde hava skänkt något mera hänsyn till medicinalstyrelsens så bestämda uppfattning i detta avseende, i varje fall så mycken hänsyn, att detta uttalande blivit i proportionen refererat. I stället går departementschefen in på ett bemötande av det alternativa förslaget, som medicinalstyrelsen framställt, i syfte att vinna samma ändamål, som genom den allmänna åtalsrätten skulle betryggas. Medicinalstyrelsen föreslår såsom kompensation för denna åtalsrätt införandet av en bestämmelse, som formuleras av medicinalstyrelsen sålunda: »Den som lider av smittsam könssjukdom och

med vetenskap eller misstanke därom inlåter sig i lösa och tillfälliga könsförbindelser, dömes till fängelse eller straffarbete i högst två år. Här vill medicinalstyrelsen sålunda konstituera en typ av förbrytelse, som skulle möjliggöra inskridande av den allmänna åklagaren, utan att man behöfve provocera fram sasom mål ägare den enskilde person, som blivit drabbad av smitta. Mot detta förslag har departementschefen, så vitt jag kunnat finna, icke haft annat att erinra än att det skulle möta svårighet att definiera själva brottet, att bestämma ett sådant brotts tillvaro. Däremot kan man väl erinra, att det borde icke möta större svårighet att få detta brott definierbart och bevisligt än som föreligger i fråga om tillämpningen av ansvar för förbrytelseformer enligt 18 kap. strafflagen. För min del anser jag, att just på den väg medicinalstyrelsen anvisat man skulle komma till det mål, som man vill nå genom den allmänna åtalsrätten enligt 14 kap. Härmed anser jag, att man väsentligen brutit udden av herr Swartz' anmärkning, att genom strykande av denna åtalsrätt man skulle i väsentlig mån inskränka effektiviteten av denna lagstiftning. Jag ber eder, mina herrar, att icke schematisera denna fråga, utan söka klarställa för eder, huru det i speciella fall komme att te sig. I detta avseende är att märka en betänklighetslucka i lagstiftningsförslaget, som för övrigt påpekats av justitieministern i hans särskilda yttrande vid propositionen, då han anmärkt, att det behöves ett komplement för denna lagstiftning i form av lagbestämmelser mot utpressning och utpressningsförsök. Man har emellertid ansett att med dessa bestämmelser kunde anstå till den allmänna strafflagsreformen. Det är icke minst på denna punkt som betänkligheter möta, nämligen genom frånvaro av möjlighet att ingripa mot utpressning och utpressningsförsök. Jag behöfver icke närmare ingå på detaljer, huru det kan tänkas att dylika försök kunna anordnas. Var och en, som har någon erfarenhet av livet, vet att dessa göra sig gällande och söka sig väg. Jag vädjar till denna kammare, om man för att tillfredsställa, jag vågar påstå, ett teoretiskt krav i fråga om hela denna byggnad, skall hålla dörren öppen för så betänkliga övergrepp som måste befaras här skola inträffa. Under hänvisning till att lagstiftningen på den väg, medicinalstyrelsen anvisar som inom en mycket kort tid, väl redan nästa riksdag, kan beträdas, har möjlighet att i handling bemöta herr Swartz' anmärkning angående risken att på denna punkt göra ändring i den kungl. propositionen. vågar jag hemställa till kammaren, att kammaren ville bifalla reservanternas förslag.

Lagförslag om ändring i vissa strafflagsbestämmelser rörande sedlighetsbrott m. m.
(Forts.)

Herr von Sydow: Den siste ärade talaren refererade till medlemmarna i den kommitté som haft utredningen av denna sak om hand och på vars betänkande det kungl. förslaget är grundat. Då jag var en av dessa, är det kanske på sin plats att jag också säger några ord i denna sak. Jag tillhörde visserligen icke kommittén till slutet, men jag var medlem av densamma under fyra år från 1903, och under dessa år var just förslaget om ändring i strafflagen före. Mycket ingående överläggningar förekomma inom kommittén

Lagförslag
om ändring i
vissa straff-
lagsbestäm-
melser rörande
sedlighetsbrott
m. m.
(Forts.)

angående den allmänna åtalsrätten. Jag vill säga, att ehuru kommittén eljest, särskildt under början av sin verksamhet, utmärkte sig för en mycket stor och grundlig oenighet, kommitténs medlemmar i denna sak blevo fullkomligt eniga. Vi undersökte förhållandena så gott vi kunde, särskilt i våra grannländer, och kommo till resultat, att man i dessa fall icke kunde införa en allmän åtalsrätt utan att i mycket hög grad riskera att genom skyldigheten att uppträda inför offentligheten den kränkta personen utsattes för större lidande än det, som åsamkats honom genom sjukdomen.

Då här talats om ett särskilt fall och då olika uppfattningar om detta fall under diskussionen här i kammaren förekommit och detta rättsfall i viss mån påverkade kommitténs beslut, ber jag att härom få säga några ord för att redogöra för huru det, så vitt jag kan minnas, tilldrog sig.

Jag tror man kan säga, att både greve Spens och herr Swartz ha rätt i sin framställning. Det var en man, behäftad med syfilis i ett mycket smittosamt skede. På samma gång erotoman, underhöll han förbindelser med ett stort antal kvinnor. Han hade så talrika rendezvouser, att han icke kunde komma ihåg dem utan måste föra bok över dem. Han antecknade i boken med största noggrannhet varje möte samt namnet på varje kvinna och hennes bostad. Nu var det en av dessa kvinnor som begick självmord, och detta gav polisen anledning att slå ned på mannen i fråga. Då man nu fann boken, fick man även material för åtal, och sådant material att åklagaren ansåg sig pliktig att kalla in alla dessa kvinnor som målsägare. Kvinnorna voro kontorsbiträden, butiksfröknar m. fl. i liknande ställning, och det väckte naturligtvis en verklig förtvivlan hos dem att nödgas uppträda inför rätta som målsägare och på samma gång uppstod hos allmänheten förbittring mot åklagaren, vilken dock endast fullgjorde sin skyldighet.

Det är ju riktigt, såsom herr statsrådet framhöll, att detta endast är ett enstaka fall, och att man i lagstiftningsfrågor icke bör taga för mycken hänsyn till ett enda fall, men detta fall är verkligen mycket karakteristiskt. När herr Swartz sagt, att man genom avskaffande av den allmänna åtalsrätten i detta fall minskar lagens effektivitet, är detta teoretiskt riktigt. Men såvitt vi kunde finna vid våra undersökningar, har lagen även med allmän åtalsrätt en ytterligt ringa effektivitet. I Norge funno vi ett så ringa antal åtal, att det knappt är nämnvärt. I Danmark var det visserligen flera, men man måste säga, att en del av dessa stodo på gränsen till utpressningsförsök eller bottnade i sådana. Ätminstone var det uppfattningen där i landet. I förbigående vill jag säga, att jag är justitieministern tacksam för att han beaktat denna sida av saken och betonat att det behövs en kompletterande lag om utpressning. Otvivelaktigt hade det varit önskligt, att ett sådant lagförslag kommit samtidigt, men då det icke kunnat ske, får man hoppas att ett dylikt förslag skall komma så fort som möjligt.

Sedermera har civilministern erinrat om, att i alla länder, där man har infört ifrågavarande lagstiftning, särskilt de länder som

stå oss nära, Norge och Danmark, men även länder på kontinenten, falla alla dessa förbrytelser under allmänt åtal. Detta är riktigt; men herrarna må betänka skillnaden i åklagaremaktens organisation och åligganden. I allmänhet är det så på kontinenten, att allmänna åklagaren icke har ovillkorlig skyldighet att åtala alla brott, som falla under allmänt åtal. Han har en viss diskretionär makt, så att han i sådana fall, där det ur någon synpunkt är lämpligt, kan underlåta att anställa åtal, eller, om han ej själv vågar detta, hänskjuta saken till en överordnad åklagare och inhämta hans beslut om åtal bör ske eller ej. I vissa länder kan även genom dekret av justitieministern åtal inställas. Här i landet däremot stadgar lagen en ovillkorlig skyldighet för åklagaren att åtala brott som falla under allmänt åtal, han har icke någon diskretionär prövningsrätt och därför är det här i landet mycket riskabelt att införa den allmänna åtalsrätten i vanskliga fall. Vi blevo alltså, som nämnt, inom kommittén ense om, att denna åklagarerätt vore förenad med risken, att man därmed kunde åsamka den som blivit smittad ett ännu större lidande än genom själva sjukdomen. Jag vill vädja till kammaren att taga hänsyn till humanitära synpunkter i detta fall, jag måste säga, att dylika hänsyn särskilt vid en sådan lagstiftning som denna äro i högsta grad behjärtansvärda. Jag vädjar till alla dem, som låta bestämma sig av sådana motiv, att i detta fall gå med på reservationen, ty detta är en humanitär fråga av stor betydelse. Jag ber herrarna betänka detta, då jag nu yrkar bifall till greve Spens' m. fl. reservation.

*Lagförslag
om ändring i
vissa straff-
lagsbestäm-
melser rörande
sedlighetsbrott
m. m.
(Forts.)*

Herr R o g b e r g: Som jag tillhör utskottsmaioriteten i denna fråga, skall jag bedja få yttra ett par ord till försvar för dess förslag. Utskottet har icke lämnat lagförslaget obeskuret, utan grundligt prövat detsamma. Utskottet har haft kännedom om det rättsfall från utlandet, varom föregående talare ordat, men utskottet har icke funnit samma rättsfall äga sådan betydelse, att utskottet med hänsyn till dess omständigheter velat frångå de förmåner, som den allmänna åtalsrätten otvivelaktigt giver, då det gäller att bekämpa sjukdom av så allmänfarlig art som de ifrågavarande. Det som är svagast i propositionen och utskottets förslag är att varken den ena eller det andra innehåller någon bestämmelse till skydd mot utpressning; men utpressning har hittills varit ett tämligen sällsynt brott här i landet, och vi ha ju förhoppning att få en lag mot dylika brott. Ehuru jag måste giva närmast föregående ärade talare alldeles rätt därutinnan, att allmän åklagare enligt svensk lag icke har någon diskretionär befogenhet vid åtals anställande, torde det icke vara obekant, att man i åklagarpraxis dock begagnar sig av en dylik rätt, och i förmodan, att så även i framtiden skall vara fallet, jämväl i mål av här förevarande art, har utskottet ansett sig kunna tillstyrka den kungl. propositionen, vars giltighet i övrigt såväl från statsrådsbänken som av herr Swartz tidigare angivits. Jag tillåter mig att yrka bifall till utskottets hemställan.

Lagförslag
om ändring i
vissa straff-
lagsbestäm-
melser rörande
sedlighetsbrott
m. m.
(Forts.)

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr tal-
mannen, att i avseende å nu ifrågavarande paragraf yrkats dels att
utskottets förslag till ändrad lydelse av densamma skulle godkännas,
dels ock, av greve *Spens*, att kammaren skulle antaga det förslag till
paragrafens lydelse, som förordats i den av honom m. fl. beträffande
detta lagrum vid utlåtandet avgivna reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yr-
kanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till greve *Spens'*
yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och
anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som antager det förslag till ändrad lydelse av 14 kap. 45 §
strafflagen, som förordats i den av greve *Spens* m. fl. vid lagutskot-
tets utlåtande nr 63 beträffande detta lagrum avgivna reservation,
röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes utskottets förslag till paragrafens ly-
delse.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos
rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 60;

Nej — 54.

46 §.

Godkändes.

18 kap. strafflagen.

7—9 samt 11 och 12 §§.

Godkändes.

13 §.

Utskottets förslag härom hade följande lydelse:

Sprider någon ut eller håller till salu eller utbjuder skrift, mål-
ning, teckning eller bild, som tukt och sedlighet sårar; straffes med
böter eller fängelse. Lag samma vare, om man *sårar tukt och sedlig-
het genom annan gärning, som är ägnad att väcka allmän förargelse
eller medföra fara för andras förförelse.*

Där någon offentligen utställer eller förevisar föremål, som är avsett för otuktigt bruk eller till att förebygga följder av könsumgäuge; eller i skrift, som han utsprider, eller eljest genom tillkännagivande för allmänheten till salu utbjuder eller själv eller genom annan till försäljning kringför dylika föremål; eller under sådana förhållanden, att allmän fara för andras förförelse därav kommer, vare sig muntligen eller genom utspridande av skrift söker förleda till användande av föremål, som nu sagts, eller meddela anvisning om sättet för deras användande; varde, ändå att gärningen ej är sådan, som i 1 mom. sägs, dömd efter ty där stadgas.

Den, som genom ord, tecken eller annan gärning, på sätt som är ägnad att väcka allmän förargelse, uppfordrar eller inbjuder till otukt; varde, där ej gärningen efter 1 mom. bör svårare anses, dömd till böter eller fängelse i högst sex månader.

Rörande nu föredragna paragraf hade herr *Rogberg*, greve *Spens* samt herrar *Dahl*, *Fant*, *Permansson* och *Hammar skjöld* i avgiven reservation anförd:

»Vi anse — med hänvisning till vad departementschefen härutinnan uttalat — de av utskottet med anledning av herr A. Petréns motion föreslagna ändringar icke vara av behovet påkallade och hemställa förty om avslag å utskottets förslag.»

Herr *Dahl*: Herr talman! Jag ber att i korthet få yrka bifall till den vid förevarande paragraf fogade reservationen.

Reservanterna hava inskränkt sig till att åberopa vad departementschefen anförd, då han ansett sig icke böra förorda till intagande i detta lagförslag kommittérades förslag i denna del. Departementschefen erinrar om att »de nuvarande bestämmelserna i 18 kap. 13 § 1 mom. strafflagen stadga straff för den, som sårar tukt och sedlighet, så att allmän förargelse eller fara för andras förförelse därav kommer. Under dessa straffbestämmelser faller uppenbarligen», säger departementschefen, »även provokation till otukt, såframt densamma utövas i sedlighetssårande form och på sådant sätt att den framkallar allmän förargelse eller fara för andras förförelse». Departementschefen har därför ansett, att ifrågavarande tillägg icke är av behovet påkallat. Denna mening delas också av oss reservanter. Jag ber således med åberopande härav få hemställa om avslag å utskottets förslag i denna del.

Herr *Petrén*, *Alfred*: Såsom av utskottsbetänkandet framgår har utskottet intagit samma ställning, som reglementeringskommittén intagit i denna fråga. Kommittén ansåg det vara behöfligt att utvidga denna paragraf så att provokation till otukt kunde drabbas av straff, även om den förekommer i sådan form, att den icke direkt sårar tukt och sedlighet, utan endast är ägnad att väcka allmän förargelse.

Nu har departementschefen ansett, att denna utvidgning icke har så stor betydelse, och reservanterna hava anslutit sig till den uppfattningen. För min del får jag säga, att vilken uppfattning

Lagförslag om ändring i vissa strafflagsbestämmelser rörande sedlighetsbrott m. m.
(Forts.)

Lagförslag
om ändring i
vissa straff-
lagsbestäm-
melser rörande
sedlighetsbrott
m. m.
(Fortis.)

man än har om värdet av denna utvidgning, kan väl dock icke den möjligheten uteslutas, att man med en sådan utvidgning av paragrafen kan nå flera av dessa, som provocera till otukt, än som är möjligt enligt nuvarande paragraf. Under sådana förhållanden anser jag, att man icke bör underlåta att vidtaga den av kommittén föreslagna utvidgningen, då man samtidigt står i begrepp att införa en lagstiftning, som tillåter sanitärt tvångsförfarande gent emot person, som blir åtalad enligt denna paragraf.

Förslaget är, som sagt, framlagt i samband med ett förslag, avsett att möjliggöra ett kraftigare bekämpande av de smittosamma könssjukdomarna än hittills kunnat ske, och då är det väl i överensstämmelse med denna lagstiftnings syfte att söka skärpa straffbestämmelserna i fråga om provokation, då det kan antagas, att, beträffande dem, som göra sig skyldiga till provokation, det finnes åtskilliga, som äro smittokällor och därtill så ovarsamma, att de äro farliga för den allmänna sundheten, detta gällande såväl män som kvinnor. Denna synpunkt anser jag böra tillmätas en särskilt stor betydelse.

Frånsett alltså önskvärdheten av att den osmakliga och för ungdomen så demoraliserande trafik, som, i form av provokation till otukt, i en storstad som exempelvis Stockholm, ofta bedrives på allmänna platser, så talar även för strängare strafflagsparagraf gent emot provokation också den hjälp, som, ifall det lagförslaget, som nu står närmast efter detta på föredragningslistan, blir antaget, kan komma att lämnas genom denna paragraf i kampen mot de smittosamma könssjukdomarna.

Jag kan även erinra om, att man i flera länder har en strängare strafflagsparagraf i fråga om provokation än vad vi hava, så t. ex. i Norge. Enligt den norska strafflagen drabbar straff för provokation även där sådan endast är *ägnad* att väcka allmän förargelse. Där återfinnes alltså samma uttryck, som i den av kommittén föreslagna och av mig i motionen upptagna formuleringen av paragrafen i fråga. Man har även infört strängare straffbestämmelser på detta område i några schweiziska kantoner och även i en del nyare lagförslag äro sådana upptagna. Jag kan sålunda nämna, att i det allra senaste lagförslaget på detta område, som framlades i England i april månad i år, skall envar, som bjuder ut sig till otukt, alldeles oberoende sålunda av om det sårar tukt eller sedlighet eller är ägnat att väcka allmän förargelse, dömas till fängelse.

Då det synes mig vara alldeles särskilda skäl, som tala för att genomföra en strängare paragraf i fråga om provokation till otukt, när man nu samtidigt går att antaga en lag angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar, som vid åtal enligt denna paragraf an knyter ett sanitärt tvångsförfarande, så anser jag det vara synnerligen starka skäl för kommitténs förslag, som ju även utskottet bifallit.

Jag ber därför, herr talman, få yrka bifall till utskottets förslag på denna punkt.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt framkomna yrkanden gjorde propositioner, först på godkännande av utskottets förslag i den nu föredragna delen samt vidare på avslag därå; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på godkännande av utskottets förslag, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

*Lagförslag
om ändring i
vissa straff-
lagsbestäm-
melser rörande
sedlighetsbrott
m. m.
(Vorts.)*

Herr *Dahl* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner det av lagutskottet i utlåtande nr 63 framställda förslaget till ändrad lydelse av 18 kap. 13 § strafflagen, röstar

Ja;

Den, det ej vill. röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås ifrågavarande förslag.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 50;

Nej — 62.

Promulgationsstadgandet.

Godkändes.

Ingressen.

Ingressen hade avfattats sålunda:

(i *Kungl. Maj:ts förslag*.)

(i *utskottets förslag*.)

Härigenom förordnas, att 14 kap. 19, 20, 21, 45 och 46 §§ samt 18 kap. 7, 8, 9, 11 och 12 §§ strafflagen skola hava följande ändrade lydelse:

Härigenom förordnas, att 14 kap. 19, 20, 21, 45 och 46 §§ samt 18 kap. 7, 8, 9, 11, 12 och 13 §§ strafflagen skola hava följande ändrade lydelse:

Herr *Petrén*, *Alfred*: Med anledning av utgången av den nyss företagna voteringen, ber jag, herr talman, få yrka på den ändring i ingressen, att orden och 13 må utgå och lydelsen således bli lika med vad *Kungl. Maj:t* föreslagit.

Efter härmed slutad överläggning blev på gjord proposition ingressen antagen med den lydelse, *Kungl. Maj:t* föreslagit.

Lagförslag
om ändring i
vissa straff-
lagsbestäm-
melser rörande
sedlighetsbrott
m. m.
(Förta.)

Rubriken.

Godkändes.

Utskottets hemställan.

Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 på aftonen.

Lagförslag
ang. åtgärder
mot utbred-
ning av köns-
sjukdomar.

Föredrogs ånyo lagutskottets utlåtande nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar.

Genom en den 15 februari 1918 dagtecknad proposition, nr 154, vilken blivit hänvisad till lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga framlagt förslag till lag angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar.

I sammanhang med omförmälda lagförslag hade Kungl. Maj:t i en likaledes den 15 februari 1918 dagtecknad proposition nr 155, varöver utskottet avgivit särskilt utlåtande, framlagt förslag till lag om ändring i vissa delar av 14 och 18 kap. strafflagen.

De av Kungl. Maj:t framlagda lagförslagen stödde sig i huvudsak på ett av den s. k. reglementeringskommittén den 31 december 1910 avgivet betänkande och innefattade i väsentliga delar:

1. Åtgärder för befordran av sjukvård åt könssjuka:

A. Införande av kostnadsfri behandling utom sjukhus (ambulatorisk vård) för alla könssjuka; 4 och 7 §§ i huvudförslaget.

B. Inrättande av polikliniker för könssjuka i större städer; 5 § i huvudförslaget.

C. Anordnande av upplysnings- och undervisningsverksamhet angående könssjukdomarnas natur och smittfarlighet; 27 § i huvudförslaget.

2. Tvångsåtgärder mot spridande av könssjukdomarnas smitta:

A. Åtgärder av straffrättslig natur:

a) införande av straffbestämmelser för utsättande för eller överförande av könssjukdom; 14 kap. 21 § strafflagen.

b) utvidgning av gällande straffbestämmelser för koppleri; 18 kap. 11 § strafflagen.

B. Åtgärder av sanitär natur:

a) bestämmelser om skyldighet för varje könssjuk att underkasta sig nödig läkarbehandling samt ställa sig till efterrättelse föreskrift, som av läkare meddelas angående sjukdomens behandling eller till förekommande av smittans spridning; 3 § i huvudförslaget.

b) bestämmelser om skyldighet att till vissa tjänsteläkare, kallade sundhetsinspektörer, anmäla den, som blivit anmäld som smittkälla eller åtalad för vissa brott; 11 och 12 §§ i huvudförslaget.

*Lagförslag
ang. åtgärder
mot utbredning
av könssjukdomar.
(Forts.)*

c) bestämmelser om uppsikt över könssjuka i syfte att bringa dem under erforderlig läkarbehandling; 8—10 och 13—26 §§ i huvudförslaget.

C. Upphävande av prostitutionens reglementering.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande anfört, bland annat, att vid behandlingen av ifrågavarande lagförslag utskottet ansett sig böra taga i övervägande ett efter propositionens avlämnande i ärendet avgivet uttalande av Dermatologiska sällskapet, som utgjorde en sammanlutning av läkare i Stockholm, vilka företrädesvis behandlade hud- och könssjukdomar, i vilket uttalande sällskapet i huvudsak anslutit sig till förslaget, men dock, ehuru i vissa avseenden ej enhälligt, framhållit önskvärdheten av ändringar i 9, 11, 14 och 15 §§ av det samma.

På närmare angivna skäl hade utskottet hemställt, att riksdagen, med förklarande, att Kongl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga lag angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar, så lydande som utlåtandet visade.

Beträffande sättet för detta utlåtandes föredragning yttrade

Herr Dahl: I avseende å föredragningsordningen tillåter jag mig hemställa: *att* lagförslaget måtte föredragas paragrafvis; *att* förslagets text ej behöver uppläsa i andra delar än sådana beträffande vilka uppläsning begäres; *att* för den händelse lagförslaget varder i någon del återförvisat, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende å de delar, vilka blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som kunna föranledas av ifrågasatta förändringar i återförvisade delar, ävensom att i avseende å nummerbeteckningen av paragrafer vidtaga sådana ändringar, som påkallas av kamrarnas beslut.

Vad herr Dahl sålunda hemställt bifölls.

Utskottets lagförslag.

1—8 §§.

Godkändes.

9 §.

Denna paragraf lydde sålunda:

Finner läkare, som på sätt i 8 § sägs iakttagit fall av könssjukdom, att den sjuke underlåter att ställa sig till efterrättelse före-

Lagförslag
ang. åtgärder
mot utbred-
ning av köns-
sjukdomar.

(Forts.)

skrift, som enligt sagda paragraf meddelats, eller har den sjuke avbrutit behandling hos läkaren utan att för denne styrka, att behandlingen av annan läkare övertagits, är läkaren pliktig att därom hos sundhetsinspektören i orten göra skriftlig anmälan.

I en vid utlåtandet fogad reservation, avseende 9 och 11 §§ i förevarande lagförslag, hade herrar *Dahl* och *Hammarskjöld* på åberopade grunder hemställt, såvitt angick den förra paragrafen, att densamma måtte antagas med följande lydelse:

Finnes läkare, som på sätt i 8 § sägs iakttagit fall av könssjukdom, att den sjuke underlåter att ställa sig till efterrättelse föreskrift, som enligt sagda paragraf meddelats, eller har den sjuke avbrutit behandling hos läkaren, och är ej anledning till antagande, att giltig grund till avbrottet föreligger, är läkaren pliktig att därom hos sundhetsinspektören i orten göra skriftlig anmälan.

Herr *Dahl*: Den föreslagna lagstiftningen omfattar ett område, vars beskaffenhet kräver synnerlig varsamhet. Om å ena sidan de ifrågavarande sjukdomarnas allmänfarlighet berättigar samhället till inskrändanden mot individen, vilka enligt bedömningsgrunder från andra områden, skulle anses obehöriga, så bör å andra sidan ingreppet mot den enskilda övas med den grannlagenhet, som det sanitära falllets samband med etiska och sociala hänsyn i särskild grad torde föranleda.

Att en önskvärd jämvikt mellan nu antydda synpunkter blivit i förslaget i allt genomförd, kan, enligt min mening, dragas i tvivelsmål. Med allt erkännande av den föreslagna lagstiftningens nytta, i vad densamma syftar till att genom en verksam och kostnad-fri vård, bekämpa sjukdomarna, torde allvarliga betänkligheter icke kunna tillbakahållas i avseende å det tvångsförfarande, som förslaget påbjuder. Den uppsikt, som jämlikt 9 § stadgas, är en nyhet i Kungl. Maj:ts förslag utöver kommitténs; och forskningen efter smittokälla enligt 11 § har väsentligen skärpts emot den avfattning som motsvarande bestämmelse erhållit såväl i kommitténs som medicinalstyrelsens förslag. Då man sammanställer denna skärpning i avseende å sjuka, om vilka det i stor utsträckning bör antagas att sjukdomen verkar som en tryckande personlig olycka men i mindre mån såsom en allmän fara, med den hänsynfullhet mot en viss klass av befarade smittospridare — nämligen dem, som behandlats enligt lösdrivarelagen — vilken tagit sig uttryck i utslutandet av kommitténs § 14, så synes den frågan ej vara opåkallad, om Kungl. Maj:t funnit den lämpliga gränsen emellan hänsyn till enskildes och samhällsnyttans anspråk.

Det måste enligt mitt antagande befaras, att detta tvångsförfarande skall med den ovillkorlighet som däråt givits, i stor utsträckning bliva i saknad av det stöd, som varje lag behöver av ett någorlunda allmänt erkännande av dess behövlighet. Och förfarandets effektivitet skall ytterligare försvagas därigenom att dess verkningar av lidande eller olägenhet för den enskilde utan däremot svarande allmän

nytta, torde fresta till stadgandenas åsidosättande. Jag menar alltså, att det varit riktigare, om tvångsförfarandet lämnats åsido utom beträffande vissa grupper av särskilt farliga smittospridare.

Da jag funnit det lönlöst att söka framdriva denna mening, har jag inskränkt mig till att föreslå två jämkningar avseende att inrymma åt läkaren en diskretionär prövningsbefogenhet.

Den ena av dessa av mig föreslagna ändringar avser den nu föreliggande paragrafen. Enligt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag, åligger det läkare, som har en könssjuk under behandling, en ovillkorlig plikt att anmäla till sundhetsinspektören, därest den sjuke avbryter behandlingen. Emot denna anmälningssplikt har redan under behandlingen inom kommittén anmärkts, att man här riskerar att träda den enskilde individens anspråk på frihet, anspråk på integritet och läkarens tystnadsplikt för nära. Departementschefen avvisar dessa anmärkningar med hänvisning till, att enligt gällande läkareinstruktion stadsläkare och provinsialläkare under vissa förutsättningar redan äro förpliktade att göra anmälan; och vidare erinras om, att i lagstiftningen nyligen blivt införd anmälningssplikt i visst fall med avseende å dessa sjukdomar. Dessa erinringar må nu gälla vad de kunna. Kvar står i alla fall, att denna ovillkorliga anmälningssplikt enligt 9 § i många fall kan befaras medföra ett oförskyllt lidande. Det kan mycket väl antagas och har påpekats av den sammanslutning av fackmän, som kallas Dermatologiska sällskapet och vars yttrande här blivt uppmärksammat i utskottsutlåtandet. Det har av denna förening framhållits, hurusom ett avbrott i behandlingen mycket väl kan tänkas bero på fullt giltig anledning. Det kan inträffa ett tillfälligt sjukdomsfall, patienten kan vara förhindrad genom resa, och det synes betänkligt att i sådana fall påkalla sundhetsinspektörens inskridande genom tjänstebrev, som alltid komme att väcka visst uppseende och förmodligen komme att bemärkas i den sjukes familj och vålla honom synnerligen stora personliga obehag.

Emot detta har departementschefen erinrat, att man finge förutsätta, att den enskilde läkaren, innan han avlåter sin anmälan till sundhetsinspektören, genom särskild anmaning till den sjuke erinrade honom om hans plikt av fortsatt vård.

Till en början kan häremot anmärkas, att en så beskaffad jämkning icke finner stöd i lagtexten, ty däri stadgas ovillkorlig anmälningssplikt, och jag hemställer, om det kan vara överensstämmande med god lagstiftningsteknik att i lagtexten stadga en ovillkorlig skyldighet och därbredvid i motiveringen anvisa en omväg, varigenom man avprutade tillämpningen av lagen. Jag tycker, att det skulle vara riktigare att i stället redan i lagtexten anvisa denna möjlighet till en mjukare tillämpning och således förutsätta, att läkaren i sin ämbetsutövning kommer i full överensstämmelse med lagbudet, i stället för att på så sätt anvisa honom en omväg att kunna kringgå detsamma.

Jag har därför funnit mig böra föreslå en sådan jämkning av 9 §, att läkaren, där han har anledning att antaga, att den sjuke kan åberopa sig på giltiga grunder för avbrottet, skall vara be-

*Lagförslag
ang åtgärder
mot utbredning
av köns-
sjukdomar.
(Forts.)*

Lagförslag
ang. åtgärder
mot utbredning
av köns-
sjukdomar.

(Forts.)

rättigad att tillsvidare inhibera anmälan till sundhetsinspektören och således bespara den sjuke lidande och olägenhet. Det förefaller mig, som om det vore synnerligen goda skäl för en så beskaffad jämkning, och det synes mig, som om departementschefen med den uppfattning om den lämpligaste tillämpningen av denna bestämmelse icke borde kunna hysa några betänkligheter emot att en sådan jämkning beslutas.

Jag ber vidare att få hemställa till dem, som till äventyrs ställa sig tveksamma i avseende å denna punkt men möjligen vilja understödja någon jämkning i detta lagstiftningskomplex på andra punkter, att av rent taktiska skäl understödja detta ändringsförslag. Denna synpunkt är ju sakfrågan något ovidkommande, men jag vill säga att tyvärr — ty det är ju ofrånkomligt — tack vare den bedrövliga sammajämkningsmekaniken, sådana synpunkter rätt ofta fått göra sig gällande, utan att några betänkligheter däremot hörts.

Jag ber emellertid att på rent sakliga skäl få hemställa om bifall till reservationen.

Herr statsrådet Schotte: Herr talman! Jag kan för min del icke finna, att reservanterna varit lyckliga i sin ändring av Kungl. Maj:ts förslag. Jag hemställer därför, om det icke vore klokast, att kammaren följer det förslag, varom de flesta ledamöter från denna kammare förenat sig.

Reservanterna säga, att »därest läkaren kan inhämta sådan upplysning, att skäligen anledning till antagande av dylikt hinders befintlighet är för handen, bör läkaren vara berättigad att inställa eller uppskjuta anmälingen». Det förefaller mig, att man därmed sätter läkaren i en synnerligen svår situation. Föreligger icke giltig grund till avbrottet, så skulle han enligt 9 § vara *skyldig* göra anmälan. Föreligger giltig grund till avbrott, skulle han vara *förbjuden* att göra anmälan, detta på grund av sin tystlåtenhetsplikt enligt 60 § läkarinstruktionen. Om en patient försvinner ifrån läkaren, så skulle läkaren alltså få sätta sig och undersöka, om det är anledning antaga att giltig grund till försvinnandet föreligger eller icke. Hur skall läkaren veta det? Detta kommer att medföra stora svårigheter för läkaren. Patienten kan ju resa bort, och huru skulle läkaren kunna bedöma, om det är giltig anledning i ett speciellt fall. Läkaren skulle säkerligen icke förstå, vad lagstiftningen menade med detta uttryck »giltig anledning».

Då förefaller det mig vara bättre att gå den väg, propositionen anvisat, nämligen att läkaren förpliktas att alltid göra anmälan, om patienten blir borta eller gått till annan läkare. Har patienten giltigt förfall för sin utevaro, så får han ju tillfälle att bevisa detta, då han besvarar sundhetsinspektörens anmaning. Lämnas detta anmaningsbrev obesvarat, så har sundhetsinspektören eller hälsovårdsmyndigheten icke skyldighet men väl rätt att ingripa; och man får väl förutsätta, att sundhetsinspektören och hälsovårdsmyndigheten komma att vara förståndiga och icke gå bröstganges tillväga. Jag föreställer mig således, att det icke skulle vara nå-

gon olägenhet av att antaga paragrafen sådan den av Kungl. Maj:tt föreslagits, och jag tror, att det vore lyckligt, om så skedde, därför att det bleve till lättnad för vederbörande läkare utan att egentligen kunna anses innebära något avsevärt obehag för den enskilde, ty som sådant kan väl ej ett brev från en tjänsteläkare med uppmaning att sköta sig med fog anses.

Jag föreställer mig, att herr Dahl är ganska ensam om sin mening i nu förevarande avseende, enär övriga ledamöter i utskottet från denna kammare icke deltagit i reservationen, och jag antager därför, att den taktik, han uppmanar kammaren att följa, icke kommer att få någon synnerlig effekt i det sammanjämningsförslag, som utskottet i ena eller andra avseendet kan komma att göra rörande lagförslaget.

Herr Stårner: Herr talman! Den ändring, som här föreslagits och nyss förordats, stöder sig på en framställning av Dermatologiska sällskapet, en sammanslutning av läkare i Stockholm. Jag vill gent emot reservanterna påvisa, att också i den nuvarande lagtexten lämnas ett visst utrymme för läkarens fria provningsrätt. Med en så vag formulering, som reservanterna föreslagit, skulle en läkare grunda sitt förfarande på lämplighetshänsyn i alla avseenden. Jag kan därför icke finna, att man skulle vinna den kategoriska följd av bestämmelsen, som herr Dahl särskilt pläderat för i sin framställning.

Hans främsta anmärkning rörde, att den föreslagna anmälningsskyldigheten, som i första hand avser de fall, då en patient underlåter att ställa sig till efterrättelse av läkaren själv meddelad föreskrift, skulle modifieras. Men jag undrar, om detta verkligen kan vara av behovet påkallat, om det är lämpligt. Vidare avser anmälningssplikten sådana fall, då patienten avbryter behandlingen, utan att för läkaren styrka, att behandlingen övertagits av annan läkare. Häremot har även i statsrådsprotokollet gjorts den anmärkning och erinran, som här nyss från statsrådsbanken upprepats, varför jag icke vidare skall gå in därpå. Jag tror, att det finnes goda skäl för att bifalla vad utskottet i detta hänseende föreslagit, och jag anser icke, att en jämkning eller modifikation av själva *lagtexten* i detta avseende skulle kunna åstadkomma en större klarhet eller bättre möjlighet för läkaren till bedömande av de särskilda fallen.

Dessutom vill jag erinra, vad man också kan finna i utskottsutlåtandet vara refererat, att man i Norge, efter att där ha förut använt ett annat system, i den nya lagstiftningen ifrågasatt att övergå till mera normerande och låt oss säga fastare bestämmelser rörande anmälningssplikten. Så också i Danmark, där erfarenheten visat, att mot att förut blott sådana könssjuka, som vårdades å sjukhus eller polikliniker, blevo anmälda med utsättande av namn och bostad, men icke de, som inom privatpraktiken sökte läkare, på senare tiden ett bättre, sundare och rättvisare förhållande börjat göra

*Lagförslag
ang. åtgärder
mot utbredning av köns-
sjukdomar.
(Forts.)*

Lagförslag
ang. åtgärder
mot utbred-
ning av köns-
sjukdomar.

sig gällande sedan lagen förändrats. Således har utskottet haft goda motiv för att ställa sig på den ståndpunkt, som den moderna lagstiftningen på de senare åren intagit.

(Forts.)

Den sakkunskap, som här, likasom vid § 11, åberopats från Dermatologiska sällskapet, på grund av att ändringsförslaget framkommit därifrån, vill jag visst icke bestrida. Men jag vill erinra, att inom detta sällskap funnos ganska många, som ställde sig reserverade i detta hänseende. Skulle man särskilt peka på någon speciellt sakkunnig på detta område, vill jag erinra, att en av dem, som reserverat sig, var doktor Karl Marcus. Denne och en kvinnlig läkare gjorde ett bestämt uttalande emot ändringsförslaget. De säga nämligen, att de ändringar, som äro föreslagna i §§ 9 och 11 av Dermatologiska sällskapet och som upptagits av reservanterna, äro ägnade att i hög grad förminska den föreslagna lagens effektivitet och lämna rum för ett icke önskvärt godtycke. Dessutom tillägga dessa läkare, att någon svårighet att på ett praktiskt sätt genomföra berörda bestämmelser icke gärna kunde föreligga.

Det torde väl också böra erinras, att man här måste taga hänsyn till vissa läkares mera subjektiva omdöme och uppfattning vid förfarandet i detta hänseende. Därför måste lagstiftningen läggas på fastare grunder, än som skulle bliva fallet enligt reservanternas förslag.

Herr Dahl slutade med att framföra ett konstigt argument, då han vädjade till kammaren att bifalla detta förslag med hänsyn till den blivande *sammanjämkningen*. Det sades, som vi alla hörde, att första kammaren skulle taga denna ändring i lagen icke för att ernå den, utan för att kunna ha ett kvittningsobjekt. Om ett dylikt förfarande kan vara i någon mån berättigat, då det föreligger ett lagförslag, som är föremål för särskilt stridiga uppfattningar och där man i en reservation från motsidan kan finna en förutsättning för, att sådana beslut komma att fattas av medkammarens majoritet, att man måste söka vinna en modifikation i ett särskilt hänseende, så är detta här icke fallet. Här föreligger icke en sådan förutsättning, icke någon reservation från motsidan av den beskaffenhet, att man verkligen kan behöva ett kvittningsobjekt. Ty utskottsmajoriteten — låt oss säga vänstermajoriteten, som sannolikt kommer att diktera beslutet i andra kammaren — har i allt anslutit sig till den kungl. propositionen. Om här sker en beskärning, blir detta sålunda faktiskt en försämring av lagförslaget med hänsyn till effektiviteten.

På dessa grunder, herr talman, ber jag att få förorda utskottets förslag oförändrat.

Den sista hänvändelsen i herr Dahls anförande bör icke gärna kunna utöva något inflytande på kammaren. Fastän han själv modifierade vad han sade, var det tydligt, att han ville framhäva det som sitt egentliga argument. Men jag vill säga, att det har förlorat sin udd, just genom att andra kammaren säkert icke kommer att besluta någon förändring i Kungl. Maj:ts proposition, till vilken jag sålunda yrkar bifall.

Herr Dahl: Endast några ord med anledning av den siste talarens anförande.

Herr Stjärner åberopade sig på den synnerligen gagneliga verkan utav ändringen i anmälningförfarandet, som inträffat i vårt grannland Norge. Såvitt jag icke är oriktigt underrättad, har där icke inträffat någon förändring, utan vad som där inträffat är, att ett förslag om ändring har framlagts, men såvitt jag icke misstar mig, har det förslaget icke föranlett något beslut, och huru det kan ha medfört de av herr Stjärner åberopade utomordentliga verkningarna är för mig ganska gåtfullt.

Herr statsrådet och chefen för civildepartementet erinrade, att det skulle medföra för läkaren en betydande svårighet att träffa avgörande, huruvida laga förfall föreligger eller icke. Jag föreställer mig, att endast för den händelse att han verkligen fått underrättelse att laga förfall vore för handen, skulle befielse från anmälningsskyldiga inträda, och det bör utan någon större svårighet kunna påvisas, under vilka förutsättningar ett sådant laga förfall kunde antagas vara av läkaren känt. Han kan ofta nog få kännedom om, att patienten har träffats av någon sjukdom, som binder honom vid sjuksängen. Då är det väl bra hårt, att han skall anmäla patientens uteblivande hos sundhetsinspektören, som sedan skulle fortskaffa denna anmälan till den sjukas hem, där brevet komme att omhändertagas av den sjukas anförvanter och, försett med tjänstefrimärke som det är, föranleda nyfikna efterforskningar och vålla den sjuke synnerligt lidande. Kan det vara för mycket ifrågasatt att inrymma åt läkaren en diskretionär prövningsrätt i dessa begränsade fall, som kunna för den sjuke vålla synnerligt stort men och lidande?

Statsrådet erinrade vidare, att man fick förutsätta, att sundhetsinspektören, sedan han fått anmälan i sin hand, skulle förfara med största varsamhet. Jag skulle önska, att statsrådet godhetsfullt upplyste, huru han tänkt sig, att sundhetsinspektören skulle kunna avmjuka sitt ingripande gentemot den sjuke. Såvitt jag har läst lagförslaget rätt, har han en ovillkorlig plikt att på den punkten inskrida. Han har icke någon som helst möjlighet att avbryta sitt förfarande utan skall ovillkorligen inskrida. Ifråga om uppspårande av smittkällan har han en prövningsrätt, men på denna punkt har han undantagslöst förpliktelse att inskrida gent emot den anmälde. Jag tror sålunda, att statsrådets antydan, att man skulle i tillämpningen här kunna finna en förmildring av lagbestämmelsens hårdhet, har lika litet fog för sig, som när herr statsrådet i propositionen erinrat, att läkaren skulle med en viss varsamhet kunna handhava detta, ty då kommer såväl läkaren som sundhetsinspektören i strid med en ovillkorlig bestämmelse i lagen. Då har man lämnat dörren på glänt att med åsidosättande av den i lagen uttryckta stränga förpliktelsen tillämpa sitt eget godtycke och då är fältet öppnat för en vidsträcktare diskretionär prövning, som jag endast velat inrymma i begränsad omfattning.

Lagförslag
ang. åtgärder
mot utbredning
av köns-
sjukdomar.

(Forts.)

Lagförslag
ang. åtgärder
mot utbred-
ning av köns-
sjukdomar.

(Forts.)

Jag är visserligen, såsom herr statsrådet anmärkte, ensam om min reservation ifrån denna kammare, men jag är sannerligen icke ensam om det berättigade i reservationen. Det är nog tvärtom så, att den sena tiden för propositionens avlämning har föranlett, att lagutskottet icke hunnit att alltid tränga på djupet av den mångfald av stora och viktiga frågor, som det överhopats med; och det blir därför icke all den vederbörliga hänsyn tagen till de många synpunkter, som borde komma fram, då det gäller särskilt ett så ofantligt viktigt lagförslag som detta som ingriper på ett alldeles nytt område.

Jag beklagar, att jag icke fått flera med mig. Jag vet icke, om det lönar sig att driva det till votering i denna kammare, men säkert är, att jag inom kort skall hava en mycket utbredd opinion i landet med mig, och det är icke obekant för alla dem, som studerat denna fråga att hela detta tvångsförfarande i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag har varken kommitterade eller medicinalstyrelsen vågat sig på, utan bestämt avstyrkt. Sålunda ha de flesta fackmän och mycket betydande fackmän i likhet med mig betecknat detta förslag såsom i princip mycket äventyrligt. Då jag velat ha denna lilla säkerhetsventil, torde detta icke vara så opåkallat.

Herr statsrådet Schotte: Herr talman! Med anledning av herr Dahls sista yttrande vill jag erinra att sundhetsinspektörens skyldighet är att göra en anmaning, men denna anmaning måste vara ett mindre lidande än inskridandet. Det kan icke vara någon annan uppfattning om den saken.

Vidare vill jag säga, att man icke kan skylla på, att Kungl. Maj:t kommit fram med denna proposition för sent. Den är daterad den 15 februari och har förelegat på kammarens bord åtminstone någon dag i mars månad.

Slutligen vill jag bara säga det, att det är väl så förklarligt, att åtskilliga avvikelser skett från komitérades förslag, då detta ju var ett kompromissförslag och där det funnos starka reservationer. Det är givet, att även dessa förhållanden haft sin betydelse vid utarbetandet av Kungl. Maj:ts förslag. Sedan kommittén tillsattes — det är femton år sedan dess — och under utvecklingen därefter, har man fått blicken alltmera öppnad för nödvändigheten att ingripa på ett effektivt sätt för hämmande av könssjukdomarnas spridande och att det icke är försvarligt härvid att bibehålla gamla och ineffektiva metoder.

Herr Dahl: Endast ett par ord! Då statsrådet erinrade, att komitébetänkandet — i vilket detta tvångsförfarande saknades — icke var enhälligt utan hade kraftiga reservationer, vill jag erinra, att på denna punkt fanns det icke någon reservation, såvitt jag kan erinra mig.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talman i enlighet med därunder framkomna yrkanden propositioner.

först därpå att nu föredragna paragraf skulle godkännas enligt utskottets förslag samt vidare på paragrafens antagande med den lydelse, som angivits i den av herrar Dahl och Hammarskjöld vid paragrafen anförda reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på godkännande av utskottets förslag, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

*Lagförslag
ang. åtgärder
mot utbredning
av köns-
sjukdomar.*

(Forts.)

Herr *Dahl* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 9 § i det av lagutskottet i utlåtande nr 62 förordade lagförslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages ifrågavarande paragraf med den lydelse, som avgivits i den av herrar Dahl och Hammarskjöld vid paragrafen anförda reservation.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

● Ja — 68;

Nej — 51.

10 §.

Godkändes.

11 §.

Denna paragraf ägde följande avfattning:

Läkare, som på sätt i 8 § sägs iakttagit fall av könssjukdom, är pliktig att, där sjukdomen vederligen icke förut blivit av annan läkare iakttagen, av den sjuke söka utröna, av vem och under vilka omständigheter smittan blivit överförd. I fall, varom nu är sagt, har läkaren att senast inom nästa dags utgång till sundhetsinspektören i orten göra skriftlig anmälan, vari skall uppgivas dels sjukdomsbenämningen samt den sjukas kön, ålder och boningsort, varemot den sjukas namn ej må utsättas, dels ock i vad avseende å smittans överförande kunnat utrönas, med utsättande, där någon angivits såsom smittkälla, av dennes namn och bostad.

Formulär till anmälan enligt denna paragraf fastställs av medicinalstyrelsen.

Rörande nu ifrågavarande paragraf hade herrar *Dahl* och *Hammarskjöld* i sin ovannämnda reservation hemställt, att paragrafen måtte antagas med följande lydelse:

Lagförslag
ang. åtgärder
mot utbredning
av köns-
sjukdomar.
(Forts.)

Läkare — — — — överbörd. I fall, varom nu är sagt, har läkaren, där han ej finner synnerliga skäl att antaga den sjukens uppgift vara oriktig, att senast — — — — bostad.
Formulär — — — — medicinalstyrelsen.

Herr Dahl: Jag skall icke länge besvära kammaren med något yttrande vid denna paragraf, men jag vill i allt fall erinra något om grunderna till reservationen, utöver vad den skriftliga motiveringen anger.

Det förhåller sig enligt förslaget så, att läkare, som av den sjuke erhållit uppgift om smittkällan, har en ovillkorlig plikt att göra anmälan om denna smittkälla till sundhetsinspektören med utsättande av namn och bostad på den funna smittkällan. Således även om det är aldrig så klart för läkaren, som mottagit uppgiften, att denna uppgift grundar sig på osanning eller i och för sig åtminstone bär alla kriterier på att icke vara tillförlitlig, är det hans plikt att anmäla. Nu kan man möjligen säga, att om uppgiften är av denna beskaffenhet, är sundhetsinspektören på grund av den diskretionära prövningsrätt, han äger, berättigad att inhibera vidare behandling av ärendet, men sundhetsinspektören har icke namnet på den, som angivit smittkällan, och han kan således icke bedöma de omständigheter, som kunna göra anmälan mindre trovärdig. Det har under ärendets behandling särskilt framhållits, att därest flera anmälningar peka emot samma smittkälla, skulle sundhetsinspektören ha en given förutsättning att inskrida. Det kan mycket väl antagas, att flera personer, särskilt prostituerade, av illvilja eller i rent utpressningssyfte göra angivelse om en smittkälla, och på det sättet kunna de föranleda ett inskridande från sundhetsinspektörens sida. Reservantern ha därför förmenat, att det vore riktigare att redan hos läkaren, som mottager anmälan och som har förmåga eller förutsättning att bedöma trovärdigheten därav, lägga en möjlighet till diskretionär prövning, och jag ber att få erinra, att såväl de kommitterade som medicinalstyrelsen ha intagit en annan ståndpunkt, än Kungl. Maj:t här har gjort. Kommitterades § 13 motsvarar den ifrågakvarande § 11 och innehöll bland annat den bestämmelsen: »Förklarar sig den sjuke villig att för läkaren endast i förtroende omtala smittkällan, må ej anmälan om denna göras.» Härmed är således en given liten ventil, som skulle kunna möjliggöra ett inhiberande av en fortsatt åtgärd i anledning av anmälan. Medicinalstyrelsen föreslog i sin 10 §. som motsvarar detta stadgande, att anmälan skulle göras, där så lämpligen kunde ske.

Jag har med dessa erinringar velat påpeka, att denna ovillkorliga förpliktelse för läkare att fortskaffa anmälan, sådan som den upptagits i Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta förslag kan medföra synnerliga olägenheter för den enskilde särskilt om man sammanställer härmed den av mig tidigare i annat sammanhang påpekade bristen på bestämmelser i fråga om utpressning. Då emellertid denna kammare icke varit sinnad att giva något nämnvärt gehör åt den särskilda mening, som jag vid § 9 tillät mig uttala, och jag

icke har anledning att hoppas på bättre tur vid denna paragraf, skall jag icke besvära med något voteringsyrkande; men jag vill därför icke avstå ifrån att beklaga, att det ganska billiga anspråk, som jag tillåtit mig framföra, icke vunnit anslutning. Jag tror icke, att det skall dröja länge, innan en opinion skall göra sig gällande, som skall påyrka en ändring.

*Lagförslag
ang. åtgärder
mot utbredning
av köns-
sjukdomar.
(Forts.)*

Herr Stjärner: Då reservanten vid denna paragraf icke gjort något ykande, så ber jag, med åberopande av vad jag och andra redan anfört rörande avfattningen av paragraf 9, att få yrka bifall till paragrafen enligt utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning godkändes nu föredragna paragraf.

12 §.

Åt denna paragraf hade givits följande avfattning:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

Bliver någon av allmän åklagare ställd under åtal för brott, som omförmäles i 14 kap. 21 §, 15 kap. 12, 13, 14 eller 15 §, 18 kap. 7, 8, 9 eller 10 § strafflagen, eller för gärning, varom i 18 kap. 13 § 1 mom. samma lag sägs och som innebär uppfordran eller inbjudan till otukt, åligger det åklagaren att, så snart stämning delgivits den tilltalade eller denne blivit för brottet häktad, göra skriftlig anmälan därom i förra fallet till sundhetsinspektören i orten och i det senare till den vid häktet anställde eller anlitade läkaren.

(i utskottets förslag:)

Bliver någon av allmän åklagare ställd under åtal för brott, som omförmäles i 14 kap. 21 §, 15 kap. 12, 13, 14 eller 15 §, 18 kap. 7, 8, 9 eller 10 § strafflagen, eller för *det han, på sätt i 18 kap. 13 § 1 eller 3 mom. samma lag sägs, uppfordrat eller inbjudit* till otukt, åligger det åklagaren att, så snart stämning delgivits den tilltalade eller denne blivit för brottet häktad, göra skriftlig anmälan därom i förra fallet till sundhetsinspektören i orten och i det senare till den vid häktet anställde eller anlitade läkaren.

Anhängiggöres sådan talan av enskild part, åligger det domstolen att omedelbart efter målets första handläggning därom underrätta sundhetsinspektören i orten eller, därest den tilltalade därvid förklarats häktad, den vid häktet anställde eller anlitade läkaren.

I en vid denna paragraf avgiven reservation hade herr *Rogberg*, greve *Spens* samt herrar *Dahl*, *Fant*, *Permansson* och *Hammar skjöld* på åberopade skäl yrkat, att paragrafen måtte erhålla följande lydelse:

Mom. 1 lika med 12 § i Kungl. Maj:ts förslag.

Mom. 2. Har någon, enligt vad i lagen om lösdriwares behandling sägs, varnats eller häktats, samt finnes anledning till antagan-

Lagförslag
ang. åttioårder
mot utbred-
ning av köns-
sjukdomar.

(Forts.)

de, att han är smittad av könssjukdom, göra vederbörande polismyndighet ofördröjligen skriftlig anmälan därom, i förra fallet till sundhetsinspektören i orten och i det senare fallet till den vid vederbörande fängvårdsanstalt anställda läkaren.

Herr Dahl: Herr talman! Vid denna paragraf hava vi reservanter framställt ett särskilt yrkande. Enliga kommitterades förslag skulle i det sanitära tvångsförfarande, som kommitterade föreslog, inbegripas jämväl de personer, som hade underkastats behandling enligt lösdrivarelagen.

Kungl. Maj:t har därvidlag, följande medicinalstyrelsens mening, uteslutit denna grupp av personer ifrån dem, som skulle underkastas sanitär tvångsbehandling, under åberopande därav, att det kunde anses, att man genom ett sådant förfarande skulle på en omväg återinföra reglementeringen. Enligt reservanternas mening skulle det emellertid innebära ganska betydande sanitära vådor, om man läte denna grupp av smittospridare, om vilkas samhällsfarlighet man har de allra största skäl att antaga att den är av mycket betydande omfattning, ställas utaför möjlighet till sanitärt tvångsförfarande, och särskilt anmärkningsvärt förefaller denna hänsyn, då man beaktar, att åtal för vissa förbrytelser, enligt 14 och 18 kap. strafflagen, skall enligt 12 § föranleda sanitärt tvångsingripande. Det får väl i alla fall medgivas att det åtminstone beträffande åtskilliga grupper som här avses, finnes oändligt mycket mindre grund till antagande att smittofara föreligger än beträffande dessa yrkesprostituerade.

Jag befarar för min del att om man på sätt Kungl. Maj:t föreslagit, lämnar de yrkesprostituerade utom det sanitära tvångsförfarandet, kommer det snart att visa sig att en lucka här föreligger i lagen, och det kan då, såvitt jag tror, icke hjälpas på annat sätt, än genom anställande av åtal, såvida man icke kan åstadkomma en lagförändring. Jag vet icke om man egentligen därmed har vunnit någon förbättring med avseende å deras ställning. Jag har jämte några andra reservanter tänkt mig det vara möjligt att i denna 12 § få fram ett tillägg av den beskaffenhet, reservationen utvisar.

Emellertid hava vi förnummit, att det anses, att ett så beskaffat yrkande skulle falla utom lagförslaget ram och i saknad av något stöd i motionen icke kunna upptagas till proposition. Vid sådant förhållande avstå reservanterna ifrån att hemställa om bifall till sin i reservationen framförda mening.

Jag ber emellertid vid denna paragraf få göra den erinran, att en jämkning i utskottsförslaget i allt fall torde vara erforderlig med hänsyn till kammarens beslut med avseende å 18 kap. 13 §. Jag hemställer således att kammaren ville godtaga denna paragraf med den lydelse, den har enligt Kungl. Maj:ts förslag, detta i full överensstämmelse med kammarens beslut i nyssnämnda 18 kap. 13 §.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på nu ifrågavarande del av utskottets förslag endast yr-

kats, att motsvarande paragraf av Kungl. Maj:ts förslag i ämnet skulle godkännas.

*Lagförslag
ang. åtgärder
mot utbred-
ning av köns-
sjukdomar.*

På härefter gjord proposition bifölls berörda yrkande.

13—30 §§.

Godkändes.

31 §.

Denna paragraf lydde sålunda:

Genom denna dag upphävas:

kungl. cirkuläret den 10 juni 1812 till samtliga landshövdingar angående åtgärder till förekommande av veneriska smittans spridande,

kungl. breven den 3 april 1839 och den 27 mars 1843 angående åtgärder till förekommande av veneriska smittans spridande genom från utrikes ort ankommande skeppsbesättningar,

kungl. kungörelsen den 3 december 1915 om anmälningsskyldighet i visst fall beträffande könssjukdom i smittsamt skede.

samt i övrigt alla av Kungl. Maj:t, Konungens befallningshavande eller annan myndighet utfärdade reglementen, påbud och föreskrifter, i vad desamma infatta reglementering av prostitutionen eller eljest innehålla mot denna lag stridande bestämmelser.

Herr Dahl: Herr talman! Såsom jag vid föredragning av 12 § erinrade, hava reservanter inom lagutskottet förfäktat den meningen, att de personer, som äro underkastade tillämpning av lösdrivarlagen, icke skäligen borde, såsom Kungl. Maj:t formulerat lagförslaget, ställas utom sanitärt tvångsförfarande, utan borde i enlighet med kommitténs förslag vara underkastade sådant förfarande. Det tillägg, som reservanterna tänkt sig till 12 §, har lämnats utan yrkande, och för egen och medreservanternas del ber jag i stället få hemställa, att till 31 § måtte fogas ett tillägg, varigenom man åtminstone till någon del skulle kunna vinna det syfte, som vi med reservationen avsett att vinna. Jag hemställer, att till 31 § måtte tilläggas efter ordet »bestämmelser» följande mening: *dock att den, som enligt vad i lagen om lösdrivares behandling sägs, varnats eller häktats, må, då anledning finnes till antagande, att han lider av smittsam könssjukdom, underkastas undersökning av läkare.*

Herr statsrådet Schotte: Herr talman! Hela detta lagförslags syfte och ändamål är ju att ersätta den socialt och moraliskt förkastliga och ur sanitär synpunkt ineffektiva reglementeringen med bestämmelser, som giva ett verkligt vapen i händerna för bekämpande av de folkförödande könssjukdomarna.

Prövostenen i hela lagförslaget är således den, att det ur sani-

Lagförslag
ang. åtgärder
mot utbred-
ning av köns-
sjukdomar.
(Forts.)

tär synpunkt ger något, som är bättre och säkrare än den hittillsvarande reglementeringen, vars upprätthållande numera av dess anhängare allenast påyrkas på grund av dess förmenta karaktär av sanitärt skyddsmedel. Ur den synvinkeln är det således man har att bedöma hela det föreliggande lagförslaget, och ur samma synvinkel har man också att bedöma reservanternas här föreliggande yrkande.

Det är för mig obegripligt, att reservanterna kunna hysa den uppfattningen, att den av dem föreslagna tillbyggnaden till Kungl. Maj:ts förslag skulle vara av någon samhällshygienisk betydelse. Reservanterna hava ju själva i lagutskottet varit med om att uttala, att reglementeringen, sådan den hittills tillämpats, »saknar det samhällshygieniska värde, som därmed avsetts, och att en utveckling gav systemet till större medicinsk effektivitet torde vara praktiskt ogenomförbar». Reglementeringskommitténs enhälliga betyg över reglementeringens sanitära värde är ju också, att dess verkan är högst obetydlig. Den förnämsta orsaken till reglementeringens av alla erkända maktlöshet är just, att reglementeringen såsom grundad på lösdrivarvarning icke kan med sin sanitära kontroll omfatta andra prostituerade kvinnor än sådana, som falla under lösdrivarlagen, och antalet av dessa kvinnor är, såsom man vet, en ren obetydlighet i jämförelse med hela antalet prostituerade kvinnor. Den av reservanterna föreslagna kontrollen är ju precis på samma sätt som den gamla prostitutionsreglementeringen grundad på lösdrivarvarning och kan a priori icke hava någon som helst större omfattning än den nuvarande reglementeringskontrollen.

Den läkarkontroll, som enligt reservanternas förslag skulle anknytas till lösdrivarvarningen, är också betydligt lösare än den nuvarande reglementeringskontrollen, som ju upprätthålles genom byråpolisens försorg och leder till att sjukhusremiss omedelbart sker för alla, som befinnas vara sjuka.

Jag kan därför icke komma till annat slut beträffande reservanternas förslag, än att det under alla förhållanden har mindre sanitär effektivitet än den nuvarande reglementeringen; och då reglementeringens samhällssanitära betydelse erkännes vara ingen, kommer jag till den slutsatsen, att reservanternas förslag till sin samhällshygieniska betydelse är — mindre än intet.

Man kan ju förstå, att reglementeringskommittén på sin tid fäst ett visst avseende vid den av reservanterna föreslagna sammankopplingen av lösdrivarvarning och sanitärt kontrollförfarande. Den sanitära kontrollen var ju nämligen enligt kommitténs förslag begränsad till tre särskilda fall eller till tre grupper av könssjuka, nämligen sådana som blevo anmälda som smittokällor, sådana som åtalades för vissa brott och slutligen sådana, som varnats för lösdriveri på grund av skörlevnad. Inom ett sådant föga omfattande kontrollsystem kunde ju möjligen kontrollen över de varnade kvinnorna spela någon roll. Men det kungliga förslaget går en alldeles annan väg och behåller kontrollen över alla könssjukdomar, och i detta vidsträckta kontrollsystem hava reservanternas speciella lilla

kontroll på de personer, som falla under lösdrivarlagen ingen som helst betydelse och ingen som helst berättigad plats.

Reservanterna tyckas anse, att de prostituerade, som träffas av lösdrivarvarning, skulle vara på ett särskilt sätt smittospridande. Det torde emellertid vara misstag. De medicinska auktoriteter, som icke varit anhängare av reglementeringen, hava alltid anmärkt mot denna, att de prostituerade, som kunna nås av lösdrivarlagen och således kunna ställas under reglementeringens kontroll, äro de minst smittofarliga. De äro nämligen i allmänhet äldre till åren och hava bedrivit sin skörlevnad jämförelsevis länge; och statistiken visar, att smittningsfrekvensen är störst just vid skörlevnadens början och vid yngre ålder. Reservanternas speciella kontroll över de prostituerade skulle därför, precis som den nuvarande reglementeringen, komma att verka så, att den icke på något sätt kommer att bliva effektiv. Det skulle drabba de minst smittofarliga bland de prostituerade.

Jag har sett ett yttrande av professor Pontoppidan i Köpenhamn å internationella medicinska kongressen i London år 1913, som det torde vara skäl att i detta sammanhang citera. Han säger: »Före 1906 var Danmark ett reglementerat land. Men polisreglementeringen hade på de senaste åren mer och mer fallit samman: för det första därför att den gamla typen av yrkesprostituerade så småningom försvann och dog ut; och fastän polisen hade 400 eller 500 mestadels gamla prostituerade på sina listor, så äro dock de halvprostituerade, som polisen icke kunde skriva in, tio gånger flera och hundra gånger farligare.»

Detta yttrande torde belysa det värde den av reservanterna föreslagna kontrollen skulle hava. Den av den danske professorn omtalade företeelsen, att den gamla typen av yrkesprostituerade så småningom försvinner, är observerad även hos oss, och då bli färre och färre prostituerade åtkomliga för lösdrivarlagen och få reservanternas kontrollsystem allt färre och färre kvinnor att rikta sig emot.

Nu bestrida reservanterna, och herr Dahl har ytterligare framhållit det, att den föreslagna sammankopplingen mellan lösdrivarvarningen och det sanitära tvångsförfarandet skulle innebära en förtäckt reglementering. Jag kan icke finna annat, än att den meningen, att nämnda sammankoppling innebär en förtäckt reglementering är fullkomligt riktig. På det sätt som reservanterna nu lagt sitt yrkande, skulle till 31 § göras ett väsentligt tillägg. De hava icke för sitt institut kunnat finna något annat arrangemang än ett undantag från 31 § i lagen. Men genom vad som där stadgas upphävas alla föreskrifter, som avse reglementering av prostitutionen. Då man föreslår, att detta tillägg skall intagas där, måste det alltså ovillkorligen betyda, att detta undantag är ett från regeln om reglementeringens upphävande, en reglementering således, låt vara i förtäckt form.

Det är också så, rent praktiskt taget, att om man anknyter ett sanitärt kontrollförfarande till varning enligt lösdrivarlagen, polisen snart skall få klart för sig, att ett sätt att få prostituerade kvinnor

*Lagförslag
ang. åtgärder
mot utbredning
av köns-
sjukdomar.
(Forts.)*

Lagförslag
ang. åtgärder
mot utbred-
ning av köns-
sjukdomar.

(Forts.)

under läkarkontroll vore just att varna dem för lösdriveri. Det är nog ett förhållande, som icke kan bestridas, att en del polismän, särskilt lägre sådana, envist bitit sig fast vid sin tro på den sanitära förberedande kontrollens effektivitet och helt säkert skulle börja tillgripa lösdrivarvarningen just för att få in prostituerade kvinnor under kontroll, men då har man på så sätt fått tillbaka det väsentliga i reglementeringssystemet. Lösdrivarlagen får användning icke för bekämpandet av prostitutionen utan för att kontrollera den. Prostitutionen motarbetas icke genom det föreslagna tillägget; reglementeringen tolereras och kontrolleras och kan man säga — sanktioneras. Reservanternas förslag innebär en frestelse för polismyndigheten att slå in på den vägen, och det är då också ur den synpunkten berättigat att kalla det förklädd reglementering. Det är dessutom av det skäl olämpligt att sammankoppla ett santärt förfarande med den nuvarande lösdrivarlagen. Som bekant är denna under omarbetning, och det finns åtskilliga skäl, som tala för att en så fullständig omläggning av lösdrivarlagen kan komma att äga rum, att det korrektionella ingripandet emot skörlevnad kommer till stånd på andra vägar.

Jag måste säga, att det förefaller mig en smula besynnerligt, rent formellt taget, att till lagens promulgationsstadgande foga en sådan här bestämmelse. Herr Dahl talade i ett föregående yttrande om »god lagstiftningsteknik». Jag tror icke, att han på allvar vill påstå, att hans förslag i nu förevarande avseende är god lagstiftningsteknik. Anordningen innebär, att man antager en lag, men att när man kommer till promulgationsstadgandet, så tillfogar man ett för lagen nytt institut, som står i strid med lagens princip.

Jag skulle vilja säga, att kammarens antagande av den här reservationen, som kanske förefaller en och annan tämligen oskyldig, med stor sannolikhet kan föranleda, att hela lagförslaget faller, och det vore enligt min mening synnerligen att beklaga, då man efter 15-åriga ansträngningar nu kommit till ett resultat, som i det stora hela måste betraktas såsom tillfredsställande. Lagförslagets antagande skulle med ett slag ställa Sverige i spetsen för alla länder, då det gäller kampen mot könssjukdomarna.

Jag behöver icke här vidare framhålla alla de menliga verkningar i socialt och moraliskt hänseende av reglementeringen, dess förråande och nedsättande inflytande och framför allt dess av alla verkliga auktoriteter allt mera erkända ineffektivitet. Lagförslaget ger i stället helt andra och mera verksamma medel i kampen mot könssjukdomarna. Det förpliktar varje könssjuk person att underkasta sig erforderlig läkarbesiktning. Det inför för alla sådana könssjuka rätt att få kostnadsfri behandling. Det ingriper kraftigt emot koppleri och soudenörväsendet och inför betryggande sanitära tvångsåtgärder gent emot de könssjuka. Och genom föreslagen ändring av strafflagen skulle införas straffbestämmelser mot spridning av könssjukdom i smittsamt skede. Allt detta kan äventyras genom bifall till ett förslag, som jag tror mig hava visat vara sämre ur effektivitetssynpunkt än den reglementering, som man lyckligt-

vis från alla håll tycks vara på det klara med att man bör upphäva just på grund av dess ringa sanitära betydelse.

Jag vågar därför vördsamt vädja till kammaren att i förevarande fall bifalla lagskottets förslag oförändrat och icke äventyra detta ganska betydande humanitära och ur sanitär synpunkt verkligt effektiva lagförslags genomförande.

*Lagförslag
ang. åtgärder
mot utbredning
av köns-
sjukdomar*
(Forts.)

Herr von Sydow: Herr greve och talman! Då det här är fråga om ett förslag från flera reservanter, som avser att göra lagen mera effektiv, kanske det må tillåtas mig att yttra något om lagens effektivitet i allmänhet, även om jag befarar att därvid komma i meningsskiljaktighet med herr statsrådet och chefen för kungl. civildepartementet.

Jag ber få säga, mina herrar, att då vi, som voro medlemmar av reglementeringskommittén, något kommit in i arbetet, vi funno, att vi i själva verket stodo inför ett olösligt problem. Å ena sidan är det så, att samhällets intresse i allra högsta grad fordrar, att man genom de mest allvarliga medel ingriper emot de smittosamma könssjukdomarna, vilka icke allenast innebära en våda för det levande släktet, utan också en fara för kommande generationer, en risk för släktets degeneration. Men å andra sidan måste vi konstatera, att det icke är möjligt att finna något verkligt effektivt medel för dessa sjukdomars bekämpande, utan att förgripa sig mot den humanare uppfattning om individernas personliga frihet, som numera vunnit anslutning. Man måste komma ihåg, att de personer, som sprida ut könssjukdomar, huru eländiga de än må vara och hur förkastlig deras vandel än är, dock äro människor, och måste få åtnjuta människors rätt. På motsättningen mellan dessa båda synpunkter har i själva verket problemet att åstadkomma en verkligt effektiv lagstiftning mot könssjukdomarna strandat i alla länder, med avseende å vilka vi undersökt förhållandet. Vi hava personligen studerat förhållandena flerstädes utomlands. Den tyvärr för tidigt bortgångne, utmärkte läkaren professor Möller och jag gjorde en studieresa på kontinenten och besökte de mest framstående läkare och auktoriteter, som hade med dessa frågor att göra, och jag kan i stort sett säga, att vi funno samma uppfattning där. Jag ber i detta sammanhang få betona, att jag instämmer i vad kommittén och Kungl. Maj:t anfört om den gamla reglementeringen. Den lägger på den enskilde individens handlingsfrihet ett tvång, som icke kan försvaras, såvida det icke kan visas, att det medför mycket stora sanitära fördelar. Så är enligt den utredning, som kommittén åvägabragt, förvisso icke förhållandet. Om också systemet kanske icke är alldeles värdelöst, så är dock den sanitära nyttan av hela den vidlyftiga inskrivnings- och besiktningssystemet relativt ringa, och därför måste man taga avstånd från detta system.

Då uppställer sig till lösning den frågan: vad skall man sätta i stället? Ja, det är just den fråga, som det är så svårt att besvara. Det är nog ingenting annat att göra än att resignera och

Lagförslag
ang. åtgärder
mot utbred-
ning av köns-
sjukdomar.
(Forts.)

nöja sig med en del bestämmelser, som endast äro palliativ och göra föga nytta, men i själva verket icke heller någon skada. En sådan lagstiftning är det också, som kommittén slagit in på och Kungl. Maj:t godtagit med stora förhoppningar om dess effektivitet. Ty de förslag, som här äro gjorda av Kungl. Maj:t och av vilka civilministern väntar sig så mycket i kampen emot könssjukdomarna, måste jag beteckna såsom i stort sett skäligen ineffektiva. Jag har ingenting emot dem i och för sig, men låt oss se, vad de innebära och vad den sannolika sanitära effekten av dem blir! Först och främst ändringarna i strafflagen. De äro fullkomligt riktiga, men komma till så ringa användning att de icke komma att minska könssjukdomarnas utbredning. Så ha vi den kostnadsfria vården. Den fanns i stor utsträckning förut, men skulle nu bliva utökad. Det är emellertid ett känt faktum, att de prostituerade, som mest lida av venerisk sjukdom, och som i övervägande grad sprida sjukdomen icke begagna sig av läkarvård och allra minst, då de befara att de skola intagas på sjukhus, vilket enligt förslaget skulle kunna bliva en följd av deras hänvändelse till läkare. Vidare hava vi anmälningen av smittokällor. Ja, mina herrar, det sago vi i Kristiania, vart sådan leder. Jag vill icke närmare gå in härpå, men måste konstatera att anmälningsförfarandet där icke lett till något nämnvärt sanitärt resultat. Slutligen är tvångsinlägget det sista steget, men den kunna de prostituerade med lätthet undandra sig genom att hålla sig undan och i nödfall resa från en stad till en annan. Det blir i sådana fall stora svårigheter att uppdaga, var de finnas och tvångsinläggningen blir icke effektiv.

Nu är här föreslaget, att man skulle för den, som varnas för lösdriveri, och misstänkas sprida ut venerisk sjukdom hava kvar skyldigheten att undergå besiktning och eventuellt gå in på sjukhus. En reservant i lagrummet har yttrat att med denna bestämmelse man når något verkligt effektivt, en helt annan effektivitet än med övriga bestämmelser, och detta är enligt min övertygelse riktigt. Men herr civilministern säger, att detta icke gärna kan vara möjligt, ty den gamla reglementeringen var icke effektiv, och hur skola då dessa mindre omfattande bestämmelser kunna bliva effektiva? Ja, det är så, att dessa åtgärder äro den del av det gamla sanitära övervakande som hade någon betydelse. Såsom herr civilministern anmärkte, är det de unga prostituerade, som äro spridare av smitta. I regel hållas de inskrivna kvinnorna under kontroll i 20—30 år. Att hålla dem under kontroll så länge är fullkomligt gagnlöst. Det kan hava sitt värde under de första två eller tre åren, ty det är endast såsom nysmittade av sjukdomen, som de äro smittoförande, när en kvinna stryker ute på gatorna i tydlig avsikt att inbjuda till otukt med fara för spridande av sjukdom, synes det ändamålsenligt om hon, när hon gripes, för tillfället kan underkastas besiktning och eventuell sjukhusinläggning. Nu säger herr civilministern, att detta är ett återinförande av den gamla reglementeringen. Vart består då det gamla reglementeringssystemet? Jo, det består av två delar. För det första att en kvinna,

som blivit inskriven hos polisen, är skyldig att en å två gånger i veckan inställa sig för besiktning. Blir detta kvar? Nej, det blir det icke. Den andra delen i reglementeringssystemet är, att de inskrivna kvinnorna måste underkasta sig vissa ordningsregler, som icke få överträdas. Bliva dessa föreskrifter kvar? Nej, lika litet. Då kan det heller icke vara något som helst fog för att säga, att genom den bestämmelse som herr Dahl här föreslagit man återinför det gamla reglementeringssystemet.

*Lagförslag
ang. åtgärder
mot utbred-
ning av köns-
sjukdomar.
(Forts.)*

Vidare yttrade herr civilministern, att han trodde, att polismyndigheten skulle begagna sin makt, att tvinga för lösdriveri varnade kvinnor att undergå sanitär besiktning, till att på omvägar komma tillbaka till en skäligen regelmässig besiktning. Jag får säga, att det förvånar mig, att herr civilministern hyser en dylik misstro till sina underlydande. Till denna misstro finnes, enligt min övertygelse, icke det ringaste skäl. Det är åtskilliga personer, som tro eller åtminstone fanns det förr sådana, som trodde att polismyndigheten ihärdigt strävar efter att vidmakthålla och upprätthålla reglementeringssystemet. Förhållandet var och är i själva verket raka motsatsen. Detta kan jag lätt visa. Vi hava i Sverige haft regelmässig besiktning i 12 städer. Polismyndigheten har under senare tider frivilligt upphävt den i 9, vadan den finns kvar allenast i 3 städer även där så minskad, att man kan säga, att det icke är mycket kvar. Hur man då kan påstå att polismyndigheten för att få sin verksamhet utvidgad, strävar att vidmakthålla det gamla systemet, är för mig en gåta.

Mina herrar, om jag också kan medgiva, att det varit lyckligare, om en motion hade blivit väckt i ärendet och den föreslagna bestämmelsen kommit in på något annat ställe i förslaget än just i övergångsbestämmelserna, så anser jag i alla fall, att denna formella omständighet icke bör få väga över sakskalet, och sakskalet tala enligt min övertygelse för bifall till herr Dahls förslag. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till detta.

Herr Petré, Alfred: Herr talman, mina herrar! Till en början skall jag be att få uppehålla mig vid ett par punkter i reservationen.

Reservanterna anföra såsom skäl för sin ståndpunkt angående sanitärt tvångsförfarande i anslutning till varning för lösdriveri på grund av skörlevnad att: »Då de åtal för vissa brott, som avses i lagförslagets 12 §, funnits böra ovillkorligen föranleda tvångsförfarande, torde det illa överensstamma med lagstiftningens syfte att ställa utom tvångsförfarande nu nämnda grupp av presumtiva smittspridare, vilkas farlighet ur samhällshygienisk synpunkt i allmänhet måste antagas vara vida allvarligare, än vad som kan förutsättas om dem som avses i 12 §.» 12 § syftar ju dock först och främst på dem, som med vetskap eller misstanke om att de lida av könssjukdom i smittsamt stadium, utsätta andra för fara att smittas. Ur samhällshygienisk synpunkt farligare personer än sådana kunna väl över huvud taget icke finnas. Under paragrafen

Lagförslag
ang. åtgärder
mot utbred-
ning av köns-
sjukdomar.
(Forts.)

i fråga falla vidare, förutom den, som gör sig skyldig till vissa sedlighetsförbrytelser, envar, »som provocerar till otukt under sådan form, att han sårar tukt och sedlighet». På åtskilliga av dem, som på grund av skörlevnad kunna varnas för lösdriveri, kommer ju även med denna nuvarande lydelsen en provokationsparagrafen, för vilkens bibehållande första kammaren nu uttalat sig, 12 § att vara tillämplig, och i den mån så är fallet, skall ju det sanitära tvångsförfarandet mot dem vara tillämpligt.

Nu kan jag med anledning av den siste ärade talarens yttrande icke underlåta att uttala, att jag finner det egendomligt, att ehuru man anser, att man av lagbestämmelserna på detta område i allmänhet icke kan vänta sig så mycket, utan förmenar, att de torde bli mer eller mindre ineffektiva, man i allt fall icke försöker att göra dem så stränga som möjligt. Här har ju emellertid vid två tillfällen i dag kammaren, enligt mitt förmenande, försvagat denna lags effektivitet, först när kammaren har uttalat sig för att man icke skall utvidga provokationsparagrafen, ty i varje fall kan man icke med bestämdhet veta, om man icke genom en utvidgning kunnat få ett sanitärt ingripande mot flera än man eljest kan få, och någon skada av lagparagrafens utvidgning behövde man väl icke ifrågasätta. Därefter har lagens effektivitet blivit mindre genom denna kammares beslut att de brott, som avhandlas i densamma, skola kunna åtalas endast där målsägare anmäler sig, ty det är fara värt att en person, som överfört smitta, mången gång blir ostraffad, då brottet icke ligger under allmänt åtal.

Det förefaller alltså, som om man vore rädd för en skärpning av lagstiftningen på detta område, då det kan befaras, att lagparagrafen riktar sig lika mot alla, medan det ställer sig annorlunda, då det endast är fråga om en lagstiftning, som drabbar det lägst stående samhällslagret.

Reservanterna anföra vidare som stöd för sin ståndpunkt, att de finna det lika naturligt, att sanitärt tvångsförfarande inledes mot presumtiva smittspridare, då de varnats för lösdriveri, som att sådant inledes mot dem, som ställts under åtal för vissa brott, av vilkas art det framgår, att smittofarlighet hos förövaren förefinnes eller kan misstänkas förefinnas. Skillnaden mellan dessa två fall synes mig dock vara högst betydlig. Ett sanitärt tvångsförfarande, som anknyter sig till åtal för vissa bestämda brott, är nämligen icke behäftat med de rättsliga, sociala och moraliska olägenheter, som skulle komma att vidlåda sanitärt tvångsförfarande på grund av *varning för visst levnadssätt*. Vid åtal för brott är det ju fråga om ett öppet domstolsförfarande med rätt för den åtalade att använda rättegångsbiträde och med rätt att föra rekonventionstalan, och däri ligger ju en viss garanti för att åklagaren icke överskrider sin befogenhet. När fråga åter är om varning för lösdriveri, är tillvägagångssättet mera summariskt och undandraget den offentliga kontrollen, varför administrativt godtycke då icke är alldeles uteslutet. Fördenskull kan det från

rättslig synpunkt vara betänkligt att anknyta sanitärt tvångsförfarande till varning för lösdriveri. Icke mindre äro betänkligheterna häremot från social och moralisk synpunkt. För det första skulle sanitärt tvångsförfarande vid varning för lösdriveri i realiteten, om också ej formellt, komma att innebära en olikhet mellan könen. En soutenör skulle exempelvis icke kunna drabbas därav, emedan han, som reglementeringskommittén framhallit, i allmänhet icke näs av lösdrivarlagen, vilket ju var anledningen till att kommittén föreslog särskilda straffbestämmelser gentemot dem. Vidare är det att befara, att en paragraf om sanitärt ingripande på grund av varning för lösdriveri, skulle få till följd icke ett bekämpande av prostitutionen, utan att denna skulle tolereras, blott de, som därtill förfallit, icke komme att underlåta att låta behandla sig av läkare för sina symtom av de smittosamma sjukdomar, varom fråga är. Enahanda förhållande skulle då inträda som det, vilket hittills varit rådande å de platser reglementeringen gällt.

Lagförslag
ang. åtgärder
mot utbredning
av köns-
sjukdomar.
(Forts.)

Nu säga reservanterna, att invändningen, att sanitärt tvångsförfarande på grund av varning för lösdriveri blir en reglementering i förtäckt form, är obefogad, och de anföra som skäl därför, att det tvångsförfarande, som nu föreslås, beror på sanitär myndighet, och ej kan i och för sig vara mera besvärande för den ifrågavarande gruppen av samhällsmedlemmar än för övriga, som därav träffas. Men det är dock att märka, att under det *initiativet till det sanitära tvångsförfarandet eljest* — om man nu bortser från sådana fall, där inskridande sker på grund av åtal för vissa brott — *tages av läkare*, som har att göra anmälan till sundhetsinspektören, då någon, som är behäftad med smittosam könssjukdom, underlåtit att iakttaga lagens föreskrifter, det i detta fall skulle bli *polisen*, som skulle taga initiativet. Det skulle således bli en väsentlig skillnad, i det man här skulle ha kvar en bestämmelse, enligt vilken polisen skulle ha initiativrätt och kunna göra anmälan för sundhetsinspektören. Och det är detta, som gör, att man kan befara, att polisen skulle komma att använda detta varningsinstitut för att få de skörlevande kvinnorna in under sanitär kontroll — det är ju mänskligt, om så skulle ske. Det är därför fara värt, att de gamla formerna med uppspårande av skörlevande kvinnor genom en särskild sedlighetspolis, anhållande och hämtning till polisbyrån, o. s. v. skulle komma att fortsätta, och sannolikt är, att över dessa, som blivit varnade för lösdriveri på grund av skörlevnad, skulle komma att föras ett särskilt register. I stället för de förra inskrivna skulle man alltså få en del varnade kvinnor, som stode under polisuppsikt.

Nu yttrade den siste talaren, att det icke är någon anledning att förmoda detta, då polisen i stad efter stad upphört att använda sig av reglementeringssystemet, och då detta i de städer, där det fortfarande finnes, blivit mindre och mindre använt. Men det är att märka, att reglementeringen såsom sådan icke förekommit i lagstiftningen. Nu skulle det emellertid bli så enligt reser-

Lagförslag
ang. åtgärder
mot utbredning
av köns-
sjukdomar.

(Forts.)

vanternas mening, att man antog en lag av det innehåll, att den, som är varnad för lösdriveri på grund av skörlevnad, i allmänhet skulle giva anledning till sanitärt tvångsförfarande. Då skulle på grund av bestämmelserna i lagen polisen helt naturligt anse sig skyldig att så mycket som möjligt uppsåra sådana kvinnor för att få dem under sanitärt tvångsförfarande. Detta skulle alltså i sak betyda, att man icke komme att bekämpa prostitutionen, utan i stället komme tolera och i viss mån legalisera den.

Det anfördes vidare av den siste ärade talaren, att det behöves medel mot de personer det här gällde, ty de brydde sig icke om att gå in på sjukhus: de flyttade från stad till stad och drogo sig på det sättet undan den i lagen föreskrivna behandlingen o. s. v. Jag vill då fästa uppmärksamheten på, att enligt det förslag, som föreligger, lösdrivarlagen framgent skall tillämpas på yrkesprostituerade, medan åter innebörden av reglementeringen varit den, att man icke använt sig av lösdrivarlagen, då den kunnat användas, utan nöjt sig med att inskriva vederbörande, ställa dem under kontroll och legalisera prostitutionen i stället för att genom de medel, som stått till buds genom lösdrivarlagen, bekämpa den.

Reservanterna hava framhållit, att det skulle vara inkonsekvent att hysa den uppfattningen, att det skulle vara berättigat tillämpa lösdrivarlagen mot yrkesprostituerade, då man icke vill vara med om deras förslag om sanitärt inskridande gentemot dessa på grund av varning enligt lösdrivarlagen. Men en ofantlig skillnad föreligger här dock. Reservanternas förslag innebär ju ett legaliserande, tolererande och reglementerande av prostitutionen. Vid användande av lösdrivarlagen däremot dömes till tvångsarbete, och detta innebär ett bekämpande av prostitutionen.

Visserligen kan invändas, att användande av tvångsarbete mot prostituerade, i varje fall i den form, i vilken det hittills använts, icke haft någon korrigerande verkan. Men vi få härvidlag icke glömma den allmänna preventiva synpunkten, tvångsarbetets betydelse som avskräckande medel. I de städer, där reglementeringen upphört och man i stället övergått till metoden att döma skörlevande kvinnor till tvångsarbete, har antalet yrkesprostituerade i allmänhet högst väsentligt avtagit.

Då jag icke kan finna annat, än att det av reservanterna förordade förslaget skulle i väsentlig grad medföra samma olägenheter i rättsligt, socialt och moraliskt avseende som reglementeringen, medan man icke skulle därav kunna få någon nämnvärd sanitär betydelse, ber jag, herr talman, att få under yrkande om avslag på reservanternas hemställan anhålla om bifall till utskottets förslag.

Herr Swartz: Det har redan framhållits från olika håll, vilka synpunkter som kunna vara att anlägga på nu ifrågavarande del av frågan, och jag har just icke något särskilt nytt att därutöver tillägga. Men jag anser mig dock böra för min personliga del framballa min syn på saken.

Det förslag, som nu kommit under diskussion, härleder sig, såsom det anmärkts, därifrån, att det förslag, som reservanterna avgivit vid 12 §, av herr talmannen förklarats icke kunna upptagas till proposition, en uppfattning, som jag för min del fullständigt delar och för vilken reservanterna också föllo undan, då de avstodo från att göra något yrkande. I stället vilja de nu framställa yrkande på tillägg till 31 §, varom här är fråga.

*Lagförslag
ang. åtgärder
mot utbredning
av köns-
sjukdomar.
(Forts.)*

Jag kan då för det första icke undertrycka den anmärkningen, att reservanterna synas mig hava genom detta kommit i en viss motsägelseställning mot sig själva och mot vad de anfört i motiveringen av reservationen. De hava där uttalat som sin mening, att den invändning, som mött dem, att det föreslagna tillägget till 12 § om tvångsförfarande i denna del skulle innebära ett förtäckt återinförande av reglementeringen, ej vore tillräckligt grundad. De opponera sig således mot en sådan uppfattning av deras förslag till nu nämnda tillägg-bestämmelser och vilja ha detta betraktat såsom ett nytt förslag, till sitt väsen skiljaktigt från de gamla reglementeringsstadgandena. Emellertid, då de funnit, att det skiljaktiga förslaget icke kunnat bliva föremål för proposition och således icke heller för behandling, återfalla de i stället på 31 §, där de vilja hava ett tillägg till de där förekommande bestämmelserna om att bland annat allt vad som nu gäller rörande reglementering skulle upphävas — ett tillägg av ungefär samma innehåll som det i mom. 2 av reservationen angivna. Det tillägg till sista stycket av 31 §, som nu föreslagits av herr Dahl i st. f. de förut av reservanterna framlagda förslaget till mom. 2 i 12 § är av följande lydelse: »—; dock att den, som enligt vad i lagen om lösdrivares behandling sägs, varnats eller häktats, må, då anledning finnes till antagande, att han lider av smittosam könssjukdom, underkastas undersökning av läkare.»

Då nu, så vitt jag förstår, saken ligger så, att man icke från enskiilt håll får i den ordning, som här försökts, framställa ett förslag i frågan i det stadium, där ärendet nu befinner sig, i vidare mån än att förslaget innebär inskränkning i något eljest bestående, så måste detta tillägg ovillkorligen hänföra sig just till de stadganden, som nu gälla om reglementering. I allt fall föreslår man nu ett undantag från det upphävande av dessa stadganden, som av Kungl. Maj:t och utskottet är föreslaget. Det gäller således en inskränkning i räckvidden av detta upphävande och ett bibehållande av reglementeringen i denna punkt i mån det föreslagna tillägget övar inverkan på densamma. Jag kan icke förstå annat, än att det nu från reservanternas sida är erkänt, att det består ett stort och nog så intimt samband mellan reglementeringsstadgandena och det förslag, som här av reservanterna förordas. Då kan man ju också förstå anledningen till uttalandet från statsrådsbänken nyss, att detta tillägg kan vara synnerligen riskabelt för hela lagförslaget. Ty det är alldeles säkert, att på många håll det ibland de stora fördelarna av detta lagförslag icke ansetts vara den minsta, att reglementeringen blir avskaffad. Nu är det tyd-

Lagförslag
ang. åtgärder
mot utbred-
ning av köns-
sjukdomar.
(Fort.)

ligt och klart, att, om man på det sättet icke når syftet, utan reglementeringen kommer att stå kvar, visserligen i någon inskränkt omfattning, sympatierna för hela lagförslaget komma att bli ganska små. Och herrarna kunna väl aldrig, så vitt jag kan förstå, intala sig, att det är möjligt att få andra kammaren att gå med på en bestämmelse av detta innehåll. Då så är, kommer frågan, om det nu framställda förslaget här antages, igen till första kammaren, och då kommer saken att ligga så: håller första kammaren så styvt på detta tillägg, att den för den skull vill fälla hela lagen med alla fördelar, som eljest av densamma vore att vänta? Då jag för min del icke kan på något sätt och vis vara med om detta, måste jag också på det skarpaste reagera mot ett förslag, som enligt min uppfattning skulle kunna medföra den konsekvensen.

Det sades av en synnerligen ärad talare att man icke vinner så värst mycket med det förslag, som nu här föreligger, jämfört med vad man har. Ja, det har ju i början av lagutskottets betänkande gjorts en framställning av huvuddragen i detta förslag. Jag vill dock först erinra om vad som för närvarande är åtgjort i avseende på bekämpande av könssjukdomarna. Detta är intet annat än kostnadsfri vård på sjukhus för könssjuka, polikliniker för könssjuka i ett par städer — för resten otillräckliga — och slutligen reglementering. Det är vad som finnes. Genom det nya förslaget åter skulle dels införas kostnadsfri behandling utom sjukhus för alla könssjuka, inrättande av polikliniker för könssjuka i alla större städer samt anordnande av upplysnings- och undervisningsverksamhet angående könssjukdomarnas natur och smittfarlighet. Åtgärder av straffrättslig natur äro införande av straffbestämmelser för utsättande för och överförande av könssjukdom samt utvidgning av straffbestämmelserna för koppleri. Åtgärder av sanitär natur äro bestämmelser om skyldighet för varje könssjuk att underkasta sig nödig läkarbehandling samt ställa sig till efterrättelse föreskrift, som av läkare meddelas angående sjukdomens behandling eller till förekommande av smittans spridning, bestämmelser om skyldighet att till vissa tjänstläkare, kallade sundhetsinspektörer, anmäla dem, som blivit uppgivna såsom smittokällor eller åtalade för vissa brott, samt bestämmelser om uppsikt över könssjuka i syfte att bringa dem under erforderlig läkarbehandling och slutligen upphävande av prostitutionens reglementering. Man måste åtminstone erkänna, att det är ett ärligt försök att så långt som det är möjligt utsträcka tillgången till vapen i kampen mot könssjukdomarna och att sätta samhället i stånd att på vida kraftigare sätt än nu äger rum bekämpa desamma.

Nu har det sagts, att det icke märkts någon effekt av liknande åtgärder på andra håll, och man har pekat på statistik i detta avseende. Jag tror, att statistiken därvidlag, sasom alltid är fallet med statistik, bör läsas med hänsyn till annat än de nakna siffrorna. Man måste också taga hänsyn till de förhållanden som inverkat på siffrorna. Före avskaffandet av reglementeringen i Köpenhamn och Kristiania var det endast sådana fall som kommo

till behandling på sjukhus, som registrerades. Sedan reglementeringen avskaffats och i stället införts anmälningsskyldighet samt polikliniker inrättats och det givits i uppdrag åt läkarna att göra anmälan om alla fall, som kommo till deras kännedom, blev följden, att en hel mängd enskilda sjukdomsfall, som eljest undandragit sig uppmärksamhet, kommo att ingå i statistiken. Detta kunde visserligen till en början valla någon liten uppgång, men sedermera har man funnit, att de statistiska siffrorna sjunkit ganska ordentligt, oaktat som sagt statistiken efter reglementeringens borttagande omfattar ett vida större antal människor än före reglementeringen.

*Lagförslag
ang. åtgärder
mot utbredning
av köns-
sjukdomar.*

(Forts.)

Jag tror därför icke, att man precis kan säga, att åtgärderna böra på förhand karakteriseras som skäligen ineffektiva. Däremot tror jag, att man med gott samvete kan giva det omdömet åt reglementeringen — och jag har också hört av den ärade talaren, som varit medlem av reglementeringskommittén, att han för sin del delade den uppfattningen — att reglementeringen bör avskaffas, därför att den är skäligen ineffektiv. Jag kan ju i det avseendet nämna några siffror, som kanske kunna vara av något intresse. Det är, såsom här sagts, så, att för närvarande reglementering ännu förekommer endast i tre städer, Stockholm, Göteborg och Norrköping, och antalet inskrivna var vid detta års början 300 i Stockholm, 47 i Göteborg och 16 i Norrköping. Jag tror, att dessa siffror äro alldeles tillräckliga för att ådagalägga, vilken ofantligt liten effektivitet, om ens någon, kunnat åstadkommas, i all synnerhet om man betänker att de flesta av dem, som äro inskrivna, icke höra till de smittofarligaste, såsom mycket riktigt anmärkts, utan dessa äro att söka på annat håll.

Da säger man: varför söker man icke att få in dessa andra, de unga, som icke hunnit så långt, under denna anordning? Ja, det torde bland annat vara rent humanitära skäl, som gjort sig gällande därvidlag, ty det är väl ändå så — jag har åtminstone kommit till den uppfattningen under studiet av vad som hör hit — att har en gång någon kvinna blivit inskriven, lär det väl vara hart när omöjligt, åtminstone mycket svårt för henne att kunna upprätta sig. Jag tror mig veta, att detta varit anledningen till att man på så många håll drager sig för att verkliga varna enligt lösdrivarlagen, så länge som med denna varning, om den sker på grund av lösaktighet, följa inskrivning och reglementering. I Stockholm voro i fjol i cirka 5,000 fall kvinnor inkallade för att undergå varning för lösaktighet enligt lösdrivarlagen. I 200 fall — kanske icke fullt — blev varning dem tilldelad. De andra kunde man icke eller ansåg man sig icke kunna med tillhjälp av lösdrivarlagen komma åt. Därav synes ju, huru förfärligt liten roll detta spelar, men därtill kommer, att det ingalunda skulle ha varit alla dessa 200, som varit av den beskaffenhet eller i det sjukdoms- eller sundhetstillstånd, att på dem kunnat tillämpas den bestämmelse, som här är i fråga. I fråga om en del av dem hade det icke behövts, även om denna lag antagits, och för

Lagförslag
ang. åtgärder
mot utbred-
ning av köns-
sjukdomar.

(Forts.)

övrigt hade utan tvivel en del redan varit under läkarbehandling, och det skulle ha varit en mycket, mycket ringa del, som med stöd av det av reservanterna föreslagna stadgandet kunnat bliva föremål för en behandling, som eljest icke varit möjlig. Det undras mig, om det verkligen kan vara skäl i att för ett så ytterst ringa resultat i sanitärt hänseende ge sig in på att bibehålla en del av de bestämmelser, som varit en av anledningarna till, att hela detta lagstiftningsarbete kommit till stånd. Det vill synas mig, som om vikten av det man vinner är orimligt mycket mindre, rent av försvinnande liten gent emot vikten av det, som genom ett sådant tillvägagående skulle förloras. För min del kan jag icke taga på mitt ansvar att bidra till någonting sådant. — Det har talats om att man varit rädd för att varna unga kvinnor på skäl, som jag sagt, och man har därför ofta nog icke velat tillämpa lösdrivarvarningen på dem. Jag har här i min hand ett uttalande av en person som är synnerligen hemmastadd på detta område, nämligen Stockholms nuvarande polismästare Härleman. Han har varit polismästare i Malmö och är den, på vars initiativ reglementeringen där avskaffats. Han har på min begäran gjort ett uttalande, som jag skall be att få läsa upp. Detta uttalande lyder som följer:

»Härmed har jag äran lämna ett uttalande angående de verkningar, som reglementeringens avskaffande är ägnat att medföra på prostitutionens framträdande och särskilt på gatuprostitutionen.

Reglementeringen innebär ju, att lösdrivarlagen sättes ur funktion med avseende å sådana prostituerade, som följa reglementet. Under ett reglementeringssystem tolereras den inskrivna prostitutionen på de villkor reglementet uppställer och lösdrivarlagen tillämpas icke med syfte att motarbeta prostitutionen utan endast för att intvinga den under reglementet. Genom en skärpning i myndigheternas förfarande kan erinras, att flera kvinnor inskrivas, men något tillbakaträngande av prostitutionen följer icke härav.

Upphåves däremot reglementeringen, träder lösdrivarlagen omedelbart i funktion, och därigenom få myndigheterna i sin hand ett verksamt medel för prostitutionens motarbetande med resultat, att man kan tränga den tillbaka och bliva kvitt dess mest framträdande former. Särskilt gatuprostitutionen kan enligt min erfarenhet betydligt kringskäras och begränsas, om lösdrivarlagen får tillämpas utan förknippande med reglementering, och jag är övertygad om att det nu föreliggande lagförslaget i reglementeringsfrågan är ägnat att i hög grad befördra möjligheten att hålla den påträngande gatuprostitutionen inom behöriga gränser, vilket med det nu i Stockholm tillämpade systemet är en omöjlighet. Stockholm den 28 maj 1918. R. Härleman, Polismästare.»

Nu kan naturligtvis invändas: det äro vi fullkomligt med om; det är icke det vi vilja, vi vilja ha någonting annat, ett sanitärt tvångsförfarande, som icke har med den gamla inskrivningen att

göra; det är icke fråga om att skriva in dem. Nej, på det sättet är det tydligen icke meningen att inskriva dem, men vad meningen i övrigt är med hela stadgandet, det vill jag säga, att man icke kan bli fullt klok på. Men meningen är i alla händelser den, att den, som varnats eller häktats för lösdriveri, skall behandlas på sär-kilt sätt för att få ntrönt, om han eller hon är smittad och undanröja smittfarligheten. Vad nu beträffar en som är häktad för lösdriveri, är det tydligt och klart, att det icke behöves någon sådan bestämelse, ty en sådan person kommer alltid att i fängelset bli föremål för undersökning, varvid klarhet vinnes och tillfälle blir att inleda tvångsförfarande. Här gäller det alltså uteslutande en sådan, som varnats. Men då frågar jag: vad är det för skillnad mellan att till undersökning tvinga en, som varnats enligt lösdrivarlagen, och att inskriva en som varnats enligt lösdrivarlagen. Det skall i alla händelser bli kontroll över att hon sköter sig, och man kommer att följa henne och ha uppmärksamheten fäst på henne. Om det sker i en eller annan form, i en eller annan detalj på ett annat sätt, än det förut skett, torde ha liten inverkan såväl med avseende å effekten som med avseende å uppfattningen av vad som skett. Jag kan därför icke finna annat, än att det verkligen är — jag kunde instämma i vad som sagts förut — ett *förtäckt* upprätthållande av reglementeringen i vissa delar, om det gäller reservationen, men såsom förslaget nu lagts, är det ett *uppenbart* vidhållande av reglementeringen i vissa delar.

Det är nu mycket möjligt och antagligt, att från herrar reservanters sida en annan uppfattning kan komma att göras gällande angående själva innebörden av det förslag, som här föreligger. Det kan ju hända, att den tolkning jag givit är oriktig. Men vad jag under alla förhållanden fasthåller vid är att det är något oförsiktigt att under en diskussion i kammaren framkasta ett förslag till formulering av en lagparagraf, utan att detta förslag varit föremål för någon som helst förberedande granskning i det utskott, som haft uppgiften att granska lagförslaget. Jag kan åtminstone för tillfället icke erinra mig något motsvarande fall under min riksdagstid, då det ifrågasatts, att man skulle på rak arm taga ett förslag till formulering av en lagparagraf. Men däremot kan jag mycket väl erinra mig åtskilliga fall och särskilt ett — det var ej under min riksdagstid utan tidigare — en gång, då jag i andra kammaren satt på läktaren och hörde på, vid vilket tillfälle jag förvånade mig och tyckte, att man kan-ke gick litet för långt i formalism. Det var ett mycket enkelt förslag, jag mins icke, vad det gällde, som framställdes i andra kammaren av en talare. Det blev en liten rörelse vid talmansbordet — det var greve de la Gardie, som då var talman, och bredvid honom satt sedermera landshövding Husberg. Greve de la Gardie viskade till herr Husberg, så reste sig herr Husberg från sin plats, begärde ordet och anhöll, att kammaren måtte besluta att återremittera frågan till utskottet emedan den icke förut varit behandlad. Det väckte då min förvåning, men jag får säga, att det skulle än

*Lagförslag
ang. åtgärder
mot utbredning av köns-
sjukdomar.*

(Forts.)

Lagförel-
slag ang. åtgärder
mot utbred-
ning av köns-
sjukdomar.
(Forts.)

mer väcka min förvåning om kammaren utan återremiss skulle bifalla ett under överläggningen framställt förslag av den genomgripande innebörd som det här är fråga om.

Innan jag slutar, vill jag fästa uppmärksamheten på en detalj till. Det är ju så, som förut visats, att detta förslag verkligen skiljer sig ganska väsentligt från det förslag reservanterna kommit med och som kunde sägas ha varit föremål för debatt inom utskottet, vilket icke kan sägas om detta förslag. I det förslag till mom. 2 av 12 §, som reservanterna gjort, ha de accepterat, att vederbörande polismyndighet ofördröjligen skall göra skriftlig anmälan, i förra fallet till sundhetsinspektören i orten och i det senare fallet till den vid vederbörande fängsvårdsanstalt anställda läkaren. I det förra fallet, då det är fråga om varning och då det gjorts framställning till sundhetsinspektören, får denne anmoda vederbörande att vända sig till läkare, och då har vederbörande tillfälle att välja vilken läkare han eller hon vill. Men i det senare förslaget står det ingenting om den saken, utan det står, att då anledning finnes till antagande, att han eller hon är smittad av könssjukdom, han eller hon skall vara underkastad undersökning av läkare. Det står ej alls, på vad sätt denna undersökning skall anbefallas, eller vem som skall bestämma, vilken läkare det skall vara. Det är en oklarhet, som utan tvivel kommer att i sin mån ytterligare skärpa intrycket av att det här är fråga om ett polisförfarande, precis på det sätt, som enligt den gamla reglementeringen hittills bedrivits. Jag kan icke för min del finna, att det är möjligt att antaga det förslag, som nu föreligger utan närmare utredning, icke ens för dem som önska bestämmelser i denna riktning.

För min del är jag alldeles på det klara med, att, huru denna utredning än kommer att utfalla, icke kommer den att övertyga mig om riktigheten av ett sådant tillägg, utan jag skall därför yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag oförändrat.

Herr Dahl: Herr Swartz anmärkte, att reservanterna kommit i strid med sig själva genom detta yrkande om ett tillägg till 31 §, enär detta tillägg skulle förutsätta en anslutning till reglementeringen, sådan den nu är anordnad. Det är just på denna punkt reservanterna befinna sig i en avgjord meningsmotsats till den ärade talaren. Det är, sasom det förut här framhållits, två väsentliga moment, som grundlägga reglementeringen; det är inskrivningen och den preventiva tvångsbesiktningen, den periodiska besiktningen. Icke någotdera av dessa moment är för handen. Jag tror således, att detta nära samband med reglementeringsstadgandet endast är skenbart, icke verkligt.

Herr Swartz liksom herr civilministern ha vidare velat göra gällande, att detta tvångsförfarande skulle ha så liten praktisk verkan, därför att det vore jämförelsevis få kvinnor, som nu hade att underkasta sig tvångsförfarandet eller reglementeringen, och man därför också kunde antaga, att det bleve ett fåtal, som skulle

underkastas förfarandet enligt lösdrivarlagen. Jag kan icke finna annat, än att dessa herrar då befinna sig precis i samma meningsmotsats som de förmena reservanterna vara. Är det så, att det icke innebär männvärd utsträckning, skulle det i och för sig icke vara så äventyrligt. Man kan gent emot denna anmärkning framhålla, att om den äger fog, då är hela 12 § precis lika ineffektiv. Den har man dock hållit ganska strängt på. Jag hemställer, huruvida, om man ser saken rent praktiskt, det icke skall befinnas vara mycket stötande och ogentligt, att en man eller en kvinna, som tilltalats för att han eller hon gjort sig skyldig till en sedlighetsärande gärning, som i och för sig kan innebära mycket liten presumtion för smittfarlighet, ovillkorligen skall remitteras till undersökning, medan en yrkes prostituerad kvinna, som i än så stor utsträckning blir beträdd med utövning av sin verksamhet, därest angivelse för smitta saknas och åtal icke befinnes kunna anhängiggöras, skall bli fri från undersökning och sanitärt ingripande. Kan man anse, att några humanitära skäl tala starkare för att denna kvinna ställes utom sanitärt ingripande och vinner befrielse från åtgärder, som vidtagas gent emot dem, som enligt 12 § äro åtalade? Jag kan, när jag följer den föregående talarens tankegång, icke med bästa vilja finna annat, än att den humanitet, som han så starkt skjuter fram, är missriktad och tillika samhällsvådlig. Det har av den ärade talaren framhållits, att på denna punkt rests ett bestämt motstånd från andra kammaren. Man riskerade hela lagkomplexets fall, därest icke första kammaren följde den andra. Jag kan icke annat än livligt beklaga, om den agitation, som på denna punkt särskilt från kvinnohåll gjort sig så starkt gällande, skulle öva denna verkan. Jag kan icke finna annat, än att man väsentligt skjuter över målet.

Till sist vill jag gärna medge, att den tekniska utformningen av denna bestämmelse med hänsyn icke minst till den ordning, i vilken den tillkommit, då den ju nedskrivits såsom en ersättning för reservanternas ändring i 12 §, kan lämna rum för erinringar. Men jag ber härtill få säga, att det nog förekommit rätt ofta, att en lagbestämmelse, vars formella avfattning kanske befunnits icke fullt lycklig, dock godtagits enligt den förutsättning, som här givetvis är för handen, att samstämmiga beslut på denna punkt icke komma att äga rum. Således har lagutskottet i varje fall att sammanjämningsvis vidtaga den ändring, som kan befinnas erforderlig i lagtexten.

Det skulle för mig vara mycket okärt, om reservanternas ståndpunkt, under antagande att den bleve godkänd av denna kammare, skulle leda därhän, att ett positivt beslut i denna fråga vid denna riksdag icke komme att föreligga. Men jag kan icke undertrycka den mening, att skulle enigheten vinnas endast på bekostnad av ett fränfallande av denna mycket viktiga bestämmelse, toge jag hellre det alternativet, hur gärna jag för övrigt delar den näst föregående talarens mening att vi borde söka åstadkomma en lagstiftning på detta område. Men för visso skall ärendet i så fall

*Lagförslaget
ang. åtgärder
mot utbred-
ning av köns-
sjukdomar
(Forts.)*

Lagförslag
ang. åtgärder
mot utbred-
ning av kön-
sjukdomar.
(Forts.)

återkomma, och jag tror, att tiden då skall medgiva ett ytterligare övervägande, och att då även på denna punkt ett samförstånd skall kunna vinnas.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr von Sydow: Jag skall be att få säga ett par ord med anledning av den ärade representantens på Norrköpingsbanken yttrande. Herr Swartz sade, att under ett år i huvudstaden i 5,000 fall kvinnor varit inkallade till polismyndigheten för osedlig vandel och att endast i 200 fall varning för lösdriveri givits, vilket skulle visa, att det icke hade så stor betydelse i sanitärt hänseende, om de varnade också underkastats besiktning. Men det är nog så, att varje inskriven kvinna, ifall hon träffas ute på förbjuden tid eller på förbjuden plats, eller eljest begår en förseelse, blir inkallad för polismyndigheten och får tillsägelse för det. Är hon förut varnad för lösdriveri, får hon icke någon ny sådan varning. Flertalet av de fall som herr Swartz omtalade, avser smärre förseelser av inskrivna kvinnor, medan däremot de 200 fall, där varning för lösdriveri meddelats, otvivelaktigt till största delen avse prostitutionens rekryter, och det är just dessa, som äro de farliga.

Vidare yttrade herr Swartz, att han icke visste, hur man tänkt sig saken efter herr Dahls förslag och vad som vore den egentliga avsikten med detta. Jag ber att få taga ett exempel. En kvinna stryker ute på gatan en natt uppenbarligen i osedligt syfte, och polisen anhåller henne på grund av lösdrivarlagen. Hon medger, att hon försörjer sig uteslutande av sedeslöshet, och hon får varning för lösdriveri. Men ehuru hon är i allra högsta grad ägnad att sprida könssjukdomar, skall enligt det kungl. förslaget polisen låta henne gå och endast skicka en skrivelse till hälsovårdsnämnden om saken. Hon får fortsätta med sitt levnadssätt, som innebär de största sanitära vådor och kan göra flera människor olyckliga på en enda natt. I stället har man tänkt sig, att hon i sammanhang med att hon finge varningen, skulle genom hälsovårdsnämndens försorg besiktigas av läkare och, ifall hon uppenbarligen hade könssjukdom, genom hälsovårdsnämndens försorg remitteras till sjukhus. Detta är, såvitt jag kan se, en i hög grad praktisk åtgärd. Det är så litet, man här begär för att hindra spridningen av en ohygglig sjukdom, att en var verkligen borde kunna gå med på det. Det är något så ofantligt vitt skilt från den gamla reglementeringen, att man icke kan nämna det på samma gång. Jag tror icke, att det blir någon risk för att komma tillbaka till den gamla reglementeringen, icke en bråkdel av densamma, genom att godkänna denna bestämmelse.

Beträffande den formella sidan av herr Dahls förslag har det talats mycket därom, och jag medger, att det varit lyckligt, om man kunnat få det lagt på något annat sätt. Men då det talats om, att man icke borde godkänna omformuleringen av lagparagrafen, därför att yrkandet väckts först här i kammaren, tror jag väl,

man kan säga, att sådant även skett förut. Skedde det icke i fråga om Äktenskapslagarna, och har det ej skett åtskilliga gånger förut? Här är, synes det mig, omformuleringen icke av mera evär beskaffenhet, än att man kan se, vad den innebär. I alla fall om kamrarna stanna i olika beslut, vilket blir följden av ett bifall till herr Dahls förslag, kommer saken tillbaka till utskottet, och om utskottet finner anledning till anmärkning mot själva formuleringen, kommer väl rättelse att ske i utskottet.

Jag ber, herr greve och talman, få vidhålla mitt yrkande om bifall till herr Dahls förslag.

Herr Alexanderson: Med anledning av den siste ärade talarens uttalande, att man icke vore utan exempel på, att kammaren fattat beslut på grund av ett först i debatten formulerat förslag till lagtext, och att ett sådant exempel kunde hämtas från äktenskapslagens behandling, vill jag visserligen för min del vitsorda, att så var förhållandet. Men jag tror mig kunna komplettera erinringen därom med det, att detta exempel just icke manar till efterföljd, ty det visade sig omöjligt vid den fortsatta behandlingen att fasthålla vid de bestämmelser, som kammaren skulle i en hastig vändning hade antagit. Jag tror, att så skulle bli förhållandet även i detta fall. Ty den synnerliga oklarhet, varmed det här framkastade förslaget är behäftat i det hänseende, varpå, bland andra brister, herr Swartz fäst uppmärksamheten, nämligen i fråga om hur långt man i själva verket avser att gå med stadgandet, skulle säkert nödga lagutskottet att helt och hållet lägga om texten. I det nämnda hänseendet förefaller det mig för övrigt vara oklarhet ej blott i texten, utan ock i själva de ärade talares ståndpunkt, som hava försvarat förslaget, herr Dahl och herr von Sydow. Å ena sidan har man framställt det föreslagna ändringsyrkandet såsom något ofantligt viktigt. Å andra sidan har man sagt, att det är något så helt och hållet skilt från den nuvarande reglementeringen; ty det vore icke alls meningen att tid efter annan åstadkomma tvångsbesiktning, utan endast vid de tillfällen, då varning eller häktning föranletts av lösdriveri. Men härpå, synes det mig, måste man svara: ett av de två! *Antingen* tillämpas denna bestämmelse i så ringa omfattning, som de ärade talarna ville antyda, d. v. s. endast vid de tillfällen, då vederbörande första gången beträtts med lösdriveri och varnats därför, men icke då hon senare omhändertages av polisen och tilldelas förnyad varning. I så fall är det omöjligt att påstå, att denna bestämmelse kan få stor betydelse; det blir en droppe i havet. Man kan då omöjligt säga, att det är av någon vikt. Tvärtom, man har då sökt på en enstaka punkt bibehålla ett system, som, om det skall vara effektivt, måste tillämpas i ofantligt mycket större utsträckning, men som man i princip bestämt sig för att icke vidare tillämpa. Vad tjänar det då till att hålla fast därvid på denna enstaka punkt? *Eller ock* tillämpas förärandet på det sätt, vartill verkligen den föreslagna lydelsen kan ge full anledning till, nämligen så att vid

*Lagförslag
ang. åtgärder
mot utbredning av köns-
sjukdomar.
(Forts.)*

Lagförslag
ang. åtgärder
mot utbred-
ning av köns-
sjukdomar.
(Forts.)

varje tillfälle, då vederbörande *tages om hand* av polismyndigheten, och innan något definitivt beslut fattas i fråga om tilldelande av förnyad varning eller ådömande av tvångsarbete, det företages förnyad besiktning. Detta skulle visserligen få rätt stor betydelse. Men det betyder, att den gamla reglementeringen återigen införes, och sist och slutligen är dock icke heller detta av någon verkligt tillfredsställande sanitär betydelse. Det har ju från alla håll betonats.

Har man sett igenom saken på detta sätt, kan man omöjligen komma till annat resultat än det herr Swartz kommit till. Och jag ber därför få instämma med honom.

Herr statsrådet Schotte: Herr talman! Jag skall bara tilllåta mig en ytterligare liten anmärkning. Jag vill nämligen påpeka den oklarhet, som vidlåder det förslag, som framlagts och nu behandlas. Talaren på Stockholmsbänken sade, att meningen med själva varningen vore, att remittering till läkare skulle ske av en, som är sjuk, då han varnas. Men det står icke alls i reservationen. Anledning finnes då att antaga, att med den formulering, som gjorts, sjukskrivningsförfarandet kan när som helst, oberoende av varningen äga rum och att ett vapen således gives polismyndigheterna att åter införa den gamla reglementeringen. Det är verkligen synnerligen små skiljaktigheter mellan det nu föreliggande yrkandet och reservanternas första förslag. På det sätt avfattningen nu är gjord, skall det som sagt icke möta synnerliga svårigheter för vederbörande polismyndighet att kunna införa reglementeringen i samma omfattning och med samma karaktär, som den nu finnes. Om kammaren skulle fästa sig vid detta förslag, vill jag ånyo med skäl varna därför, då därigenom hela lagförslaget äventyras.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu ifrågavarande paragrafen hade yrkats dels att densamma skulle godkännas med den lydelse, utskottet tillstyrkt, dels ock, av herr *Dahl*, att paragrafen skulle godkännas med följande tillägg i slutet: »dock att den, som enligt vad i lagen om lösdrivares behandling sägs varnats eller häktats, må, då anledning finnes till antagande, att han lider av smittsam könsjukdom, underkastas undersökning av läkare».

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på godkännande av utskottets förslag vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Dahl* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 31 § i det av lagutskottet i utlåtande nr 62 förordade lagförslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

*Lagförslag
ang. åtgärder
mot utbred-
ning av köns-
sjukdomar.
(Forts.)*

Vinner Nej, godkännes ifrågavarande paragraf med det av herr Dahl under överläggningen föreslagna tillägg.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 66;

Nej — 57.

Övriga delar av utskottets lagförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan.

Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående engångskostnader för försvaret, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 154, i anledning av väckt motion om anslag till stärkande av Göteborgs försvar mot sjösidan. *Om anslag till stärkande av Göteborgs försvar mot sjösidan.*

Uti en inom första kammaren av herr *H. Wrangel* väckt motion (nr 28) hade föreslagits, att riksdagen till förstärkande av Älvsborgs fästning ville på extra stat bevilja ett anslag av 3,130,000 kronor och därav för år 1919 anvisa hälften eller 1,565,000 kronor. ävensom bemyndiga Kungl. Maj:t att under loppet av innevarande år av sistnämnda belopp förskottera erforderliga medel för arbetets påbörjande snarast möjligt.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande erinrat, att en vid 1916 års riksdag i enahanda syfte väckt motion ävensom en av Kungl. Maj:t till 1917 års riksdag gjord framställning i samma ämne blivit av riksdagen avslagna; och hade utskottet vidare anfört följande:

»Då några ytterligare skäl utöver dem, som legat till grund för nyssnämnda tvenne riksdagsbeslut i detta ärende, icke av motionären anförts, synes någon orsak att frångå riksdagens tidigare i denna fråga uttalade uppfattning icke förefinnas.

Utskottet hemställer alltså, att herr *Wrangels* förevarande motion icke måtte av riksdagen bifallas.»

Första kammarens protokoll 1918. Nr 39.

Om anslag till
stärkande av
Göteborgs för-
svar mot sjö-
sidan.

(Forts.)

Vid utlåtandet fanns fogad en reservation av herrar *O. M. Strömberg, J. Nilsson* i Skottlandshus, *O. Bergqvist, H. G. W. Wrangel* och *J. L. Widell*, greve *N. F. Posse* samt herrar *G. Boman, H. Andersson* i Skivarp, *C. Persson* i Stallerhult och *G. Odqvist*, vilka ansett, att utskottets motivering bort hava följande lydelse:

»Ehuru utskottet fullständigt delar motionärens åsikt om angelägenheten av att Göteborgs fasta försvar snarast möjligt förstärkes, kan utskottet likväl icke tillstyrka, att medel härför anvisas på 1919 års stat, då, enligt vad numera är för utskottet känt, bereddandet av medel för täckande av redan beslutade eller av Kungl. Maj:t föreslagna utgifter å nämnda stat kommer att bliva förenat med synnerligen stora svårigheter.»

Herr Wrangel: Herr greve och talman! Det är ju mindre vanligt, att en motionär yrkar avslag på sin egen motion, i all synnerhet då en aldeles liknande motion två år tidigare blivit i kammaren bifallen och en kunglig proposition i samma ärende ett år förut bifallits av kammaren. Orsaken till att jag nu icke kunnat gå någon annan väg än att förena mig i avslagsyrkandet är emellertid den, att då jag vet, att förslaget icke har någon utsikt till framgång, jag kunnat förena mig i den välvilliga motiveringen. Det är särskilt med hänsyn till de ofantligt stora finansiella svårigheter, som nu äro rådande, som man icke har några utsikter att kunna vinna bifall till ytterligare utgifter för försvaret. Jag har alltså icke något yrkande beträffande klämman, men får hemställa, att kammaren ville besluta att antaga den motivering, som fogats till reservationen, varuti det säges, att utskottet fullständigt delar motionärens åsikt om angelägenheten av, att Göteborgs fasta försvar snarast möjligt förstärkes.

Herr greve och talman! Jag har sålunda icke något annat yrkande, än att kammaren behagade godkänna den motivering, som föreslagits av reservanterna.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i fråga om nu föreliggande utlåtande annat yrkande ej förekommit, än, av herr *Wrangel*, att utskottets hemställan skulle bifallas, dock med den motivering, som anförts i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Därefter gjordes propositioner, först därpå att vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt skulle bifallas med godkännande av utskottets motivering samt vidare på bifall till herr *Wrangels* yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Om ersättning
åt byggnads-
entreprenören
G. Ericsson
för viss för-
lust.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 155, i anledning av väckta motioner om ersättning åt ingenjören *G. Ericsson* för liden förlust vid uppförande av kasernetablissemang för Västgöta regemente.

Uti två i huvudsak likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren (nr 29) av herr *Carl Magnusson* m. fl. och den andra inom andra kammaren (nr 29) av herr *H. Carlsson* i Herrljunga m. fl. hade hemställts, att riksdagen ville bevilja medel för ersättande av den förlust, kronor 223,209:98, som byggnadsentreprenören vid kasernetablissemang för Västgöta regemente ingenjören *Gideon Ericsson*, till följd av rådande kristid, lidit genom uppkommen merkostnad utöver den kontrakterade entreprenadsumman för ifrågavarande arbeten.

*Om ersättning
åt byggnads-
entreprenören
G. Ericsson
för viss förlust.*
(Forts.)

Utskottet hade i nu föreliggande utlåtande av andragna orsaker hemställt, att riksdagen måtte med anledning av förevarande motioner

a) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t efter verkställd utredning taga under förnyat övervägande, huruvida och med vilket belopp ersättning skulle kunna tilldelas ingenjören *Gideon Ericsson* för förlust, som han lidit vid uppförande av Västgöta regementes kasernetablissemang,

b) medgiva, att för bestridande av sådan ersättning finge av de för uppförande av kasernetablissemang för femton infanteriregementen beviljade medel tagas i anspråk ett belopp av högst 167.407 kronor 49 öre.

Reservationer hade avgivits

1:o) av herrar *J. Nilsson* i Skottlandshus, *C. G. Ekman*, *H. G. W. Wrangel*, *C. Larsson* i Stallerhult, *G. Odavist* och *F. T. Hamrin*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att ifrågavarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

2:o) av herr *H. F. Lamm*, vilken likväl ej antytt sin mening.

Herr Wrangel: Herr greve och talman, mina herrar! Innebördn av nu föreliggande ärende är i största korthet följande.

I tvenne motioner har hemställts, att entreprenören *Ericsson* måtte erhålla ersättning för de förluster han lidit å kasernetablissemang vid Västgöta regemente. Kontrakt rörande detta etablissement avslöts den 15 februari 1915, och byggnaden färdigbyggdes redan år 1916. Nu hava motionärerna hemställt, att entreprenören måtte få ersättning för de förluster han gjort. Kasärnbyggnadsnämnden har tillstyrkt sådan ersättning och arméförvaltningen likaledes. Ärendet har emellertid varit underställt Kungl. Maj:ts prövning, och Kungl. Maj:t har avslagit ersättningen. Utskottet har nu tillstyrkt en sådan ersättning, dock endast högst 75 % av den förlust entreprenören lidit. Det är ingalunda med lätt hjärta och alls icke med någon slags entusiasm, som jag reserverat mig häremot, men jag har icke ansett mig kunna göra annat och ber nu att få framlägga mina skäl härför.

Om barmhärtighetsskäl i en fråga som denna finge vara avgörande, skulle jag icke tveka att biträda utskottets förslag. Men först och främst vill jag säga, att, såsom det synes på sid. 5 i

Om ersättning
åt byggnads-
entreprenören
G. Ericsson
för viss för-
lust.

(Forts.)

utskottets utlåtande, utskottets majoritet varit ytterst tveksam. Den har icke velat uttala sig om, huruvida här verkligen ett sådant förhållande föreligger, att ersättning bör utgå, utan utskottet har hänskjutit saken till Kungl. Maj:ts förnyade prövning. Nu är ju förhållandet det, att liknande frågor förut varit underställda riksdagens avgörande. Da Uppsala universitetsbyggnad utfördes förlorade entreprenören, arkitekten Hallström, därpå betydliga belopp. Det avgavs proposition till riksdagen om ersättning härför, men den avlogs. Det var år 1890. Året därpå avläts motion i samma ärende, men även den avlogs av riksdagen. Då en järnväg byggdes mellan Karlskrona järnvägstation och örlogsvarvet i Karlskrona, förlorade entreprenören, herr Jehander, betydliga belopp på densamma. Framställning om ersättning gjordes, men blev likaledes av riksdagen avslagen. Även andra fall hava förekommit. Nu är förhållandet det, att om man bifaller utskottets hemställan, detta drager med sig åtskilliga konsekvenser av sådan art, att de omöjliga för närvarande kunna överblickas. Jag för min del känner ett bekant fall, då entreprenören gjort betydande förluster, säkerligen av alldeles liknande orsaker, som föranlett de förluster, som drabbat entreprenören Ericsson. Om riksdagen bifaller denna framställning, blir sålunda härav en ofrånkomlig följd, att framställningar i åtskilliga andra fall komma att göras till Kungl. Maj:t eller riksdagen, och dessa torde icke komma att beröra allenast byggnader, utan även leveranser, således förluster, som entreprenören gjort vare sig på byggnader eller leveranser av varor.

Beträffande den föreliggande frågan vill jag särskilt erinra, att kontraktet icke avslöts före världskrigets utbrott, utan först i februari 1915 och vidare att byggnaden var fullbordad före den egentligen svåra dyrtidens inträdande. Om nu riksdagen skulle bifalla utskottets förslag, kommer frågan ånyo under Kungl. Maj:ts prövning, och jag kan icke se annat, än att Kungl. Maj:t kommer att försättas i en mycket svår ställning. Att Kungl. Maj:t, som en gång avslagit saken, nu skulle tillstyrka den, förefaller mig mycket vanskligt. Det är, som sagt, icke något angenämt att tala mot denna sak, då man vet, att byggnadsföretaget blivit utfört till full belåtenhet och att entreprenören verkligen lidit betydande förluster. Men då jag med hänsyn till liknande ärendens behandling inom riksdagen och de konsekvenser, vartill ett bifall till detta förslag skulle leda, icke kunnat förena mig med utskottets majoritet, ber jag, herr greve och talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Kvarnzelius: Det är klart, att en framställning sådan som denna möter starka betänkligheter. Utskottet har också givit uttryck åt dessa betänkligheter i sitt utlåtande, men beträffande detta ärende har dock utskottet kommit till den uppfattningen, att så starka skäl tala för bifall, att utskottet icke kunnat ställa sig fullt avvisande. Vad man härvidlag kunnat iakttaga är, att de myndigheter, som yttrat sig i ärendet, kasärnbyggnadsnämnden

och arméförvaltningen, båda tillstyrkt Kungl. Maj:t att bifalla entreprenörens framställning, då den gjordes till regeringen första gången. Om man tager del av dessa yttranden, skall man finna, att det är särskilt starka ordalag, som använts, så starka, att de icke ofta återfinnas i yttranden av sådan beskaffenhet, och att myndigheterna varit ganska säkra på sin sak, när de tillstyrkt bifall till vad entreprenören begärt. Jag vill fästa uppmärksamheten på, vilket också framgår av utlåtandet, att entreprenören, då han gjorde upp beräkningen över sina förluster, icke räknade det arbete han själv nedlagt på utförandet av denna entreprenad, att myndigheterna vitsordat, att han fullgjort arbetet på ett i alla avseenden tillfredsställande och bra sätt och sålunda lämnat ett reellt arbete från sig för statens räkning, att han vidare nedlagt omtanke därpå och icke försummat någonting, som från hans sida kunde göras för tillvaratagande av egna ekonomiska intressen. men att han det oaktat lidit en ekonomisk förlust av över 220,000 kronor i rena utlägg. Vid sadant förhållande synes det mig, att det skulle vara hart, i händelse staten skulle ställa sig aldeles avvisande till den framställning, som här föreligger. Det är en rent mänsklig känsla, som dikterat utskottets ståndpunktstagande härvidlag. Utskottets majoritet har själv den uppfattningen, att det i ett fall sådant som detta, då omständigheter inträffat, över vilka entreprenören icke kunnat råda, icke är staten värdigt att låta den enskilde ensam bära följderna av sådana oförutsedda händelser. Det är aldeles tydligt, att, ifall denna kasärnbyggnad utförts genom kasärnbyggnadsnämndens försorg, på sätt som nu sker beträffande en hel del andra kasärnbyggnadsföretag, det icke skulle stannat vid denna kostnadsökning, som ifrågasatts av utskottet, vilken icke belöper sig till mer än cirka 12% av entreprenadsumman, utan sannolikt gått upp till 40, 50 eller 75% över de kostnader, som ligga till grund för denna entreprenads uppgörande. Hade det varit en enskild byggherre, som här uppträtt i statens ställe, är det tydligt med den rättskänsla, som man i allmänhet förutsätter hos folk, att denne byggherre icke skulle lämnat entreprenören aldeles i sticket, utan åtminstone i någon mån sökt att dela förlusterna med entreprenören. Att bara inför den fara, som konsekvenserna kunna medföra för staten, ställa sig på den standpunkten, att man icke vill gå med på någonting alls, vore ett så obilligt ståndpunktstagande, att jag för min del icke vill vara med om detsamma. Man får pröva de fall, som möjligen komma fram härefter, fall för fall, och jag säger, att om lika klara skäl då kunna förebringas för att billighet och rättvisa fordra, att staten skall träda emellan, jag är beredd att taga konsekvenserna av det beslut riksdagen fattat. När man ser på, vilka kostnadsökningar staten fått bevilja medel till under denna riksdag för byggnadsföretag, är det här en försvinnande bråkdel av vad staten fått vidkännas. Och aldeles påtagligt är, att i händelse entreprenören härvidlag utnyttjat de möjligheter, som stodo honom till buds genom att åberopa force majeure och dylikt, han sanno-

*Om ersättning
åt byggnads-
entreprenören
G. Ericason
för viss för-
lust.*

(Forts.)

Om ersättning
åt byggnads-
entreprenören
G. Ericsson
för viss för-
lust.

(Forts.)

likt kommit ifrån en hel del av dessa förluster. Alldeles påtagligt är, att de stegrade prisen på arbetsmarknaden skulle givit honom anledning att inställa fullbordandet av dessa byggnader och säga: jag måste vänta, till dess ändrade förhållanden inträtt. Det förefaller mig, som om kasärnbyggnadsnämnden svårigen kunnat tvinga entreprenören att betala de höga arbetslöner, som från arbetarna och det med rätta måste krävas. Ty det förelåg ett avtal, på vilket han hade att stödja sig, och han skulle kunnat med åberopande av detta säga, att det varit force majeure på grund av strejk, men han gjorde icke detta, vilket länder till hans heder, utan han fullbordade arbetet inom föreskriven tid och på sådant sätt, att kasärnbyggnadsnämnden givit honom det amplaste vitsord. Under sådana förhållanden och om man tager del av de mycket fullständiga handlingar, som entreprenören lagt fram angående sitt arbete — och för min del har jag varit i tillfälle att taga del av dem i detalj — kan man icke finna annat, än att riksdagen endast gör vad som dikteras av billighet och rättvisa, om riksdagen bifaller ifrågavarande framställning.

Som herrarna behagade finna, har utskottets utlåtande också avfattats på ett synnerligt försiktigt sätt. Det har lagts i Kungl. Maj:ts hand att taga under övervägande, huruvida och i vilken omfattning ersättning må kunna givas och utskottet har vidare reserverat sig i så måtto, att det sagt, att hela kostnaden icke bör utgå av statsmedel, utan endast högst 75 % och sålunda begränsat det belopp, som Kungl. Maj:t har till sitt förfogande för ändamålet. Under sådana förhållanden finner jag det icke innebära någon risk eller fara i fråga om de konsekvenser, som kunna följa av ett bifall till utskottets förslag, av den beskaffenhet, att det bör kunna avhålla denna kammare från att följa statsutskottet, och jag anhåller därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Det är säkerligen ingen i statsutskottet som, om det gällt att här bedöma detta anslag som en fristaende affär, vilken i och med ett bifall till densamma kunde betraktas som avslutad, då tvekat att lämna bifall till föreliggande motioner i en eller annan form. Men det förefaller åtminstone mig vara alldeles omöjligt att kunna resonera på det sättet i föreliggande fall, utan man måste se detsamma som ett första steg från statens sida på ett område, där följderna icke komma att underlåta att inställa sig.

Jag ber först att få peka på det förhållande som den förste talarinnehavaren, nämligen att detta avtal träffats *efter* krigsutbrottet. Det är visserligen sant, att avtalet träffats vid en tid då material- och arbetspriser voro lägre, än de senare blevo. Men avtalet träffades dock å en tid, som måste betecknas såsom abnorm, och då man beträffande varje avtal borde räkna med så osäkra och ostadiga förhållanden, att man måste vara medveten om att en entreprenad kunde innebära åtskillig risk utöver den vanliga.

Den omständigheten måste sålunda, när det gällde att bedöma detta anspråk ur billighetssynpunkt, påverka statsutskottets uppfattning i riktning mot ett avslag.

Nu sade den siste talaren, att det icke vore staten värdigt att låta den ena parten bära hela bördan av förhållanden, över vilka han icke varit herre, det vill säga i detta fall över den prisstegring som sedan ägt rum. Men detta resonemang är ju tillämpligt a varje dylikt avtal, där efter avtalet prisstegring kommer till stand. Ty ingenting annat har i nu föreliggande fall inträffat, än att en stegring i material- och arbetspris ägt rum. Resonerar man på detta sätt och riksdagen gör detta resonemang till sitt, kan det resonemanget läggas till grund för anspråk av största omfattning från icke blott byggnadsentreprenörers sida, utan även från leverantörer eller andra med staten avtalslutande parter.

Den föregående talaren yttrade vidare, att ingen, enligt hans förmenande, kunde med vaken rättskänsla motsätta sig ett bifall till föreliggande förslag. Ja, men om man står på den standpunkten, huru kan då utskottet underlata att yrka rent och klart bifall till föreliggande motion? Nu förfar utskottet på det sättet, att utskottet vill hänskjuta frågan till Kungl. Maj:t som, därest vittgående konsekvenser skulle följa av ersättning, icke bör låta sådan utgå. Ställer man sig på rättsstandpunkten och menar, att det strider mot rättskänslan att avvisa framställningen, synes utskottet ha gjort sig skyldigt till en inkonsekvens, da det hänvisat ärendet till Kungl. Maj:t, som i händelse av vittgående konsekvenser av ersättningen bör avslå framställningen. Ur rättsynpunkt, så anlagd som den senare talaren här angav, skulle det logiska svaret från utskottets sida väl blivit ett klart ja-svar. Det var emellertid redan då detta fall behandlades inom utskottet uppenbart, att det kunde komma att uppkalla en mängd nya anspråk, förstärkta genom bifall till det nu föreliggande. Man kunde se, huru det i fortsättningen skulle komma att utveckla sig. En mängd personer och företag, som i allmänhet hade samma rätts- och billighetsskäl att anföra som denne sökande, men som dessutom kunde åberopa sig på detta fall som prejudicerande komne att anmäla sig. Är det då meningen, att man skall från riksdagens sida bifalla första, andra och tredje fallet för att sedan bryta av innan det går för långt? Vi reservanter funno nödvändigt säga ifrån, att sedan man på detta sätt lämnat en hållbar standpunkt och mera godtyckligt bifaller anspråk av denna art för att troligen sedermera avslå de följande, huru behjärtansvärda framställningarna än äro, vi icke kunnat tillstyrka utskottets hemställan. Ytterligt betänkligt blir, om riksdagen i detta fall av känsloskäl företager sig att frängå den mest fasta och hållbara standpunkten, som är att hålla på träffade avtal.

Den förre ärade talaren sade, att en enskild byggherre i detta fall skulle visa sig tillmötesgående. Ja, det är min uppfattning också, emedan det för honom vore en avslutad affär, som icke komme i betraktande mer än i det fallet. Han står i varje fall i

*Om ersättning
åt byggnads-
entreprenören
G. Ericsson
för viss för-
lust.*

(Forts.)

Om ersättning ett helt annat predikament än staten gör. Det är den skillnaden
 åt byggnads- som tvingat minoriteten i utskottet att hemställa om avslag på ut-
 entreprenören skottets framställning. Och jag ber därför att få yrka bifall till
 G. Ericsson den vid utskottets betänkande fogade reservationen.
 för viss för-
 lust.

(Forts.)

Herr Widell: Herr greve och talman, mina herrar! Den siste talaren yttrade sig om de mycket svåra konsekvenser, som ett bifall till utskottets föreliggande förslag skulle medföra. Det är klart, att inom utskottet rått den största tvekan i denna fråga, ingen i utskottet är blind för konsekvenserna av ett sådant beslut, som utskottet förordat. Men vi ha ansett, att i detta fall konsekvenserna knappast kunna bli avgörande. Enligt upplysningar, som meddelats avdelningen, lärer det hava förelegat ett 30-tal olika fall i samma riktning som nu, och i endast detta förevarande fall ha kasärnbyggnadsnämnden och arméförvaltningen ansett sig kunna tillstyrka bifall. Nu tror jag, att arméförvaltningen och kasärnbyggnadsnämnden äro så försiktiga och måna om statens bästa, att de ingalunda tillstyrkt bifall, om de verkligen ansett, att det skulle komma att medföra farliga konsekvenser. För övrigt har utskottet hänvisat saken till Kungl. Maj:ts prövning, och det är således Kungl. Maj:ts sak att nu undersöka, om dessa svåra konsekvenser verkligen förefinnas.

Förhållandena i detta fall äro, såsom redan en föregående talare påvisat, aldeles enastående. Det nämndes visserligen, att kontraktet tillkommit först efter krigsutbrottet. Ja, det är sant, att kontraktet undertecknades i början av år 1915, men kostnadsberäkningarna voro givetvis gjorda under slutet av år 1914, och såsom kammaren erinrar sig, var ställningen på byggnadsmarknaden då ingalunda sådan, att man kunde vänta en sådan prisstegring, som sedermera följde. Fastmera var förhållandet, att man på goda grunder befarade en fullständig avspärning av hela vår export av särskilt byggnadsmateriel. Sa kom därtill en faktor, som jag tror, att den siste ärade talaren i varje fall icke kan bestrida spelar en stor roll, och det är de stegrade arbetslönerna. Entreprenören har här varit tvungen att gång på gång medgiva höjning i dessa, och han har varit nödsakad att göra detta, såvida icke arbetet skulle nedläggas. Jag tror icke, att den ärade talaren skulle hava velat tillstyrka, att entreprenören sagt nej till höjningarna. Endast på denna punkt har det alltså inträffat högst betydliga merkostnader.

Jag skall för övrigt icke ingå på de skäl, som tala för utskottets hemställan. Den ärade ordföranden inom utskottet har redan framhållit dem. Jag vill endast säga, att om det förekommer flera fall som äro lika ömmande som detta, jag liksom han är beredd att då taga konsekvenserna.

Herr greve och talman! Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Kvarnzelius. Herr talman! Den ärade talaren på

Gävleborgshänken sade, att han var ense med mig om att en enskild byggherre i ett liknande fall borde träda emellan, därför att det vore en avslutad affär. Ja, vill man undersöka detta resonemang något närmare, och om det är så, att den ärade talaren är ense med mig i detta fall, då förefaller det mig, som om det skulle vara ganska svårt för honom att komma ifrån, att staten i förevarande fall får betrakta sig vara ställd i liknande ställning som den enskilde byggherren. Ty vad är skillnaden? Jo, skillnaden är endast den, att staten uppträder i större omfattning än den enskilde byggherren, men i övrigt sker det på precis liknande sätt. Låt oss tänka oss en enskild byggherre, som bygger med användande av två entreprenörer. Icke kan han då låta den ene få hjälp och lämna den andre utan hjälp, utan är det så, att han anser billighet och rättvisa kräva, att han träder hjälpande emellan, måste bada entreprenörerna få hjälp. Så får även staten göra, ifall det visar sig, att dess entreprenörer på grund av förhållanden, över vilka det inte varit möjligt för honom att råda, kommit in i ekonomiska förluster, som äro för honom fullständigt ruinerande. Det är också dessa synpunkter som varit bestämmande för kasernbyggnadsnämnden såsom framgår av dess yttrande. Om herrarna vilja vara goda och slå upp sidan 8 i utskottsutlåtandet, skola herrarna finna, att nämnden i slutet av sitt yttrande säger: då den stora förlust, som Ericsson styrkt sig hava lidit, uppkommit på grund av orsaker, vilka det icke stätt i hans makt att hindra även med iakttagande av all skäligen försiktighet och omtanke, anser nämnden, att det skulle vara högeligen behjärtansvärt och med billigheten överensstämmande, om ersättning i någon form kunde beredas Ericsson för den förlust, han visat sig hava lidit genom ifrågakvarande, för staten utförda byggnadsarbeten.

*Om ersättning
åt byggnads-
entreprenören
G. Ericsson
för viss förlust.*

(Forts.)

Vidare fäste sig samme ärade talare, som jag här vänt mig mot, vid att entreprenadkontraktet slutits, sedan kriget utbrutit. Ja här har redan av den föregående ärade talaren fästs uppmärksamheten på, hurudan situationen var vid denna tidpunkt. Allmänt väntade man depression och nedgång i den allmänna industriella företagsamheten. Av riksdagen äskades stora anslag för mötande av befarad arbetslöshet, vilka anslag dock lyckligtvis icke behövt tagas i anspråk. Tvärtom visade sig den allmänna uppfattningen vid detta tillfälle hava tagit fullständigt fel. Utvecklingen blev den rakt motsatta. Det blev nämligen ett ökat industriellt uppsving och osedvanligt stora prisstegringar. Vid sådant förhållande är det icke mera än rimligt, att man i detta fall icke får fordra av vederbörande entreprenör, att han skulle hava en annan, klarare och mera framsynt uppfattning, än vad folk i allmänhet hade vid denna tidpunkt. Detta visar sig för övrigt bäst därav, att hans entreprenadanbud tämligen noga sammanfaller med vad kasernbyggnadsnämnden själv vid detta tillfälle kalkylerade, att byggnadsföretaget ifråga skulle belöpa sig till.

Om ersättning
åt byggnads-
entreprenören
G. Ericason
för viss förlust.

Jag finner sålunda fortfarande, herr talman, mycket goda skäl tala för bifall till statsutskottets mycket försiktigt avfattade hemställan.

(Forts.)

Herr Wrangel: Herr talman! Jag skall för min del ingalunda sörja, om kammaren bifaller detta ersättningsanspråk, utan jag skall tvärtom glädja mig å entreprenörens vägnar, men jag anser det vara min skyldighet att erinra om ytterligare ett par saker, som stå i sammanhang med denna fråga. Den ena är, att den ökning av arbetslöner, som orsakat de stora förlusterna för denne entreprenör, kommer att åberopas av alla dem, som varit i liknande ställning, och de kunna med lika fog åberopa sig därav. Vidare befarar jag, att ett bifall till denna framställning skall medföra ytterligare den konsekvensen, att de kontrakt, som här-efter komma att avslutas mellan kronan och entreprenörer, bliva ytterligt osäkra.

Jag nödgas därför, herr greve och talman, vidhålla mitt avslagsyrkande.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Herr talman! Jag skall endast göra en erinran mot en enda av de punkter, som av utskottsmajoritetens talare här blivit anförda såsom skäl för bifall till utskottets hemställan, nämligen att man vid den tidpunkt, då avtalet slöts, hade anledning att antaga, att det icke skulle bliva någon höjning vare sig i materialkostnader eller arbetslöner. Man räknade med arbetslöshet, avspärrning av all införsel, och delvis kalkylerade man med billigare kostnader. Men man måste ju vara medveten om, att varje entreprenadavtal har något av spekulation i sig. Om spekulatjonen varit riktig och arbetspriserna och materialkostnaderna sålunda blivilligare, hade entreprenören i detta avseende gjort en vinst, som staten givetvis icke fått någon andel i.

Nu blev förhållandet det rakt motsatta. Men om det är så, att staten skall ingripa, när spekulatjonen slår ut i viss riktning, kommer staten in på ett område, där icke jag förstår, huru staten skall reda sig.

Jag vill dessutom säga, att det nog förefaller mig underligt, att två talare inom statsutskottets majoritet velat så starkt pointera, att de äro beredda att taga konsekvenserna av ett bifall till statsutskottets hemställan. Det kan verkligen bliva dyra åtaganden.

Herr Bergqvist: Herr talman! Jag är ingalunda blind för att ett tillmötesgående av ett sådant anspråk, som här är framställt under vissa förhållanden kan medföra allvarliga konsekvenser, men vad särskilt detta fall angår synes det vara skäligen enastående och de skäl, som anförts för bifall till framställningen, äro enligt min uppfattning fullt bevisande. Jag har utan tvekan gått med utskottsmajoriteten framför allt därför, att jag är övertygad om, att entreprenören kunnat åberopa sig på force majeure och av-

bryta sitt arbete. Det är visserligen sant, att han undertecknat entreprenadkontraktet först i februari 1915 och att kriget redan då utbrutit, men det är väl icke själva krigsuthrottet, som härvidlag är avgörande, utan de efter den nämnda tidpunkten så kraftigt stegrade priserna både på arbetskraft och på materialier. Hade entreprenören aberopat force majeure, skulle man säkert icke kunnat hindra honom att göra sig fri från kontraktet och därigenom undgå den förlust, som han nu asamkat sig. Men om så skett, hade byggnadsarbetena blivit vida dyrare för staten, än vad nu är fallet, även med den ersättning som blivit ifrågasatt.

*Om ersättning
åt byggnads-
entreprenören
G. Ericsson
för viss för-
lust.*

Forts.

Jag skulle kunna aberopa åtskilliga exempel på huru det gått med vissa statens byggnadsföretag under kristiden. Jag skall emellertid endast nämna en byggnad nämligen seminariet i Luleå. Det anslogs år 1916, tror jag det var till en byggnad för inrymmande av de beslutade parallellklasserna vid seminariet i Luleå en summa av omkring 250,000 kronor. Arbetet blev icke påbörjat, och nu i år har riksdagen fått bevilja ett tilläggsanslag av omkring 370,000 kronor till samma byggnad. Säkerligen skulle det hava gått alldeles på samma sätt med detta kasernbygge.

Här har aberopats, att riksdagen i vissa föregående fall avslagit framställningar om ersättning för förluster af byggnadsentreprenörer. Såvitt jag hörde rätt, nämndes bland andra fall Uppsala universitet, där byggnadsentreprenörerna gjorde stora förluster, men jag tror knappast, att dessa båda fall äro fullt jämförliga, ty de förluster, som gjordes i det nämnda fallet, torde huvudsakligen hava berott på felräkningar. Här är det däremot uppenbart, att entreprenören gjort sina beräkningar riktigt, men att förlusten uppkommit på grund av de synnerligen stegrade priserna på alla områden. Vidare har, enligt vad kasernbyggnadsnämnden vitsordat, arbetet utförts med mycken omsorg, och dessutom har det skett ganska snabbt. Entreprenören undertecknade kontraktet i februari 1915, och redan 1916 kunde byggnaderna tagas i bruk, och de avsynades i början av år 1917. Det är uppenbart, att han vinnlagit sig om att utföra dessa byggnader på ett både snabbt och omsorgsfullt sätt, och nog vore det underligt, om staten skulle mot en byggnadsentreprenör, som på det sättet sökt fullgöra sitt atagande, bevisa den otacksamheten att icke bevilja ersättning för någon del av de uppenbara förluster som han har gjort. Min rättskänsla reser sig mot ett sådant förfarande.

Man har sagt, att, om man aberopar rättskänslan, det konsekventa skulle vara att bevilja hela beloppet. Jag får då säga, att det skulle jag också helst hava velat, men om man icke anser sig kunna bevilja det hela, är det väl åtminstone mera överensstämmande med rättskänslan att bevilja något än att avslå allt. Det kan ju också finnas fog för, att saken underställes Kungl. Maj:ts vidare beprövande och att därvid alla de fakta, som inverka på densamma, få noggrannare bedömas, än som varit möjligt under riksdagsarbetet.

Om ersättning
 åt byggnads-
 entreprenören
 G. Ericsson
 för viss för-
 lust.

(Porta.)

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lamm: Herr talman! Jag tror för min del, att det fall, som här omnämnes, icke är så sällsynt under dessa tider. Visserligen sade herr Widell, att det var det enda fall, där kasernbyggnadsnämnden tillstyrkt, att vederbörande skulle få ersättning för den förlust, han lidit, men vi få icke glömma, att det finnes entreprenörer, som atagit sig liknande uppdrag, icke endast under fjärde huvudtiteln utan även under alla de andra huvudtitlarna, som vi hava att behandla. Ett beslut i den riktning, utskottet föreslagit, kan således innebära ganska avsevärda konsekvenser.

Samtidigt måste man säga, att det är en ganska betänklig väg, när ett ärende av denna natur, som redan blivit avgjort av Kungl. Maj:t, nu drages inför riksdagens prövning, och riksdagen så att säga skall sitta till doms över denna sak. Jag tror visst, att liknande fall hava förekommit t. ex. inom statens affärsdrivande verk, och jag tror visst, att vederbörande i vissa fall också fått ersättning. Men då ett ärende redan gått så långt som till Kungl. Maj:t och Kungl. Maj:t har prövat detsamma och sagt nej, förefaller det mig litet egendomligt, om ärendet ånyo skulle tagas upp, för att Kungl. Maj:t ånyo skulle pröva det.

Nu kan jag för min del mycket väl dela deras uppfattning, som tycka, att saken är behjärtansvärd och att vederbörande här möjligen skulle hava någon ersättning. När nu statsutskottet gjort ett uttalande i denna riktning och dess ordförande på avdelningen säger, att detta ärende blivit i detalj behandlat, skulle jag för min del helst hava önskat, att uttalandet gjorts av en annan natur än detta. Man kunde i så fall hava närmare trängt in i ärendet och sett efter, i vilket avseende vederbörande gjort sig skyldig till försummelse. Med den flyktiga bekantskap, jag har med detta ärende, har jag fått den uppfattningen, att vederbörande verkligen bort i det ögonblick, då han tog entreprenaden, hava försett sig med material. Vad däremot arbetslönerna beträffar, hava de stigit oupphörligt, och därför anser jag, att vederbörande på grund av skilljedom kunnat tillerkännas ökade tillägg för dessa ökade arbetspriser. När man tagit upp en sådan sak inom statsutskottet, så anser jag, att man skulle närmare hava undersökt saken och avgivit ett principiellt uttalande, i vilken riktning en sådan ersättning borde gå. Här har man bara sagt, att en ersättning måtte utgå, såvida Kungl. Maj:t efter verkställd undersökning finner, att den bör utgå, men att ersättningen i varje fall icke bör överstiga 75 % av den lidna förlusten. Varför just 75 %? Om omständigheterna, sedda från andra synpunkter, giva vid handen, att en högre ersättning bör utgå, varför skall i så fall icke en sådan också få utgå?

När ärendet förelåg från avdelningen i utskottet, var det mig alldeles obekant, och jag hade icke tillfälle att penetrera det. Jag kunde därför från min sida icke i detalj bilda mig någon uppfatt-

ning i ärendet, men med den uppfattning, jag nu har, vill jag ge uttryck just åt den uppfattning, jag nyss uttalat. Jag vill icke deciderat ställa mig på avslagssidan, därför att det är möjligt, att det kan finnas något berättigande för ett bifall, men å andra sidan kan jag icke gilla utskottets uttalande i dess helhet.

*Om ersättning
åt byggnads-
entreprenören
G. Ericsson
för viss för-
lust.*

(Forts.)

Herr Åkesson, Nils. Herr talman! Det förefaller mig, som om kammaren icke gärna bör kunna säga nej till denna framställning. Jag skulle t. o. m. finna det ligga rättvisa i att riksdagen bifölle motionerna. Det är klart, att detta icke bör bliva ett prejudikat i den riktningen, att var och en, som gör misslyckade affärer på entreprenader för statens räkning, skall kunna åberopa detta beslut för att säkerställa sig mot förluster. Men vi skola se saken, som den i själva verket ligger. Det är visserligen sant, att detta entreprenadanbud är inlämnat efter krigsutbrottet och att man sålunda bort kunna förutse, att stegringar i arbetslöner och materialpriser skulle komma att inträffa. Ja, det är alldeles uppenbart, att, då en entreprenör gör sina beräkningar, han måste räkna såväl med stegringar som sänkningar i priserna, och det har entreprenören gjort även i detta fall. Naturligtvis kan det icke ifrågasättas, att man skulle vilja förorda, att ersättning skulle lämnas honom, om det hade varit normala stegringar, men jag vill hemställa, om verkligen någon vill påstå, att man skulle hava kunnat förutse de stegringar i alla avseenden, som härvidlag förekommit och som tydligt ådagalagts i de utredningar, som entreprenören företett för utskottet. Vi böra kanske icke förbise, vilka följder det skulle hava blivit för staten, i den händelse entreprenören avbrutit arbetets utförande. Såvitt jag ser saken, skulle han hava varit i sin goda rätt att inställa arbetet.

Det finns så många omständigheter, som skulle kunna åberopas av entreprenören, att en skiljedom enligt mitt förmenande absolut icke skulle kunna annat än fritaga honom från arbetets fortsättande under nuvarande förhållanden. Jag är förvissad om att en arbetsinställelse från entreprenörens sida skulle hava medfört betydliga kostnader för staten, därigenom att byggnaderna icke kunnat tagas i bruk inom avsedd tid. Om de uppförts enligt ett nytt kontrakt, skulle de hava kommit till helt andra priser. Detta får visserligen icke vara bestämmande härvidlag, men det bör i alla fall icke förbises, när det gäller att bedöma saken.

Vad slutligen gäller konsekvenserna av ett bifall, förmenar jag i likhet med en föregående talare — jag tror det var Widell — att det icke bör kunna förekomma liknande fall i så synnerligen stor utsträckning, och skulle det tilläventyrs bliva så, att rent analoga fall med detta uppstå, då anser jag för min del rättfärdigheten fordra, att entreprenörerna även i dessa fall hållas skadeslösa.

Det är en ren obillighet, att under sådana förhållanden, som

Om ersättning
 åt byggnads-
 entreprenören
 G. Ericsson
 för viss förlust.

här föreligga, en enskild person skall göra sådana uppoffringar för staten, som här varit fallet.

Jag yrkar bifall till utskottets förevarande hemställan.

(Forts.)

Herr Magnusson, Carl: Jag skall be att få yttra några ord i detta ärende. Jag ber först att få beklaga, att utskottet icke velat bifalla motionen i dess helhet, vilket jag helst skulle önskat. Utskottet har, som man hör av föregående talare, fruktat för de konsekvenser, som möjligen skulle kunna följa. Jag tror dock ej, att några dylika skola behöva befaras. Vad själva byggnadsarbetet beträffar är det fullt utrett, att entreprenören gjort så stora förluster, att såväl kasärnbyggnadsnämnden som armeförvaltningens civila departement båda tillstyrka, att han måtte hållas skadeslös. Den senare yttrar bl. a., som återfinnes å sid. 4 i utlåtandet: I följd av det nu pågående krigets langvarighet hava å byggnadsmarknaden inträffat sådana prisstegringar, som av ingenjören Ericsson icke kunnat förutses vid tiden för uppgörande av dennes kostnadsberäkningar före avgivandet av anbud å ifrågasvarande byggnadsentreprenad. På grund av de alldeles särskilda förhållandena, som sålunda föranlett den förlust, ingenjören Ericsson lidit, synes ett bifall till den underdaniga ansökningen ej kunna bliva prejudicerande för framtiden.

Aven här är framhållet, att det ej behöver följa något prejudikat härav, som herrarna fruktat. Han hade också kunnat använda sig av den force majeure han haft rätt till, men då hade vi saknat tak över huvudet för Västgöta regemente. Vi äro honom därför tack skyldiga, att han fortsatt sitt arbete, som han ock utfört med största noggrannhet. Den ersättning för merkostnaden riksdagen skulle bevilja belöper sig på hela ersättningen endast till 16 %. Skulle nu en dylik byggnad utföras, får man beräkna minst 120 % som tillägg på de priser, som då förelågo. Jag vill emellertid uttala den förhoppningen, att Kungl. Maj:t måtte utbetala den av utskottet förordade summan, och då det nu synes lönlöst att yrka bifall till vår i ämnet väckta motion, hemställer jag, herr talman om bifall till utskottets förslag.

Herr Alexanderson: Herr talman! Det var ett yttrande jag hörde under debatten, som jag hört i liknande frågor förut anföras, och som jag skulle vilja med ett par ord beröra. Det sades, att om entreprenören i ett fall som detta skulle få ersättning för den förlust han lidit, borde konsekvensen fordra, att om i stället arbetskostnader och materialkostnader väsentligt hade nedgått, skulle staten kunna göra anspråk på en väsentlig nedsättning i den avtalade entreprenadsumman. Denna jämförelse kan synas bestickande. Men det är nog ändå icke riktigt att resonera på det sättet, och detta icke därför att den ena parten är staten, utan helt enkelt därför, att byggherre och entreprenör befinna sig i en helt olika ställning.

Den som har bestämt sig för, att han vill kosta på en så och

så stor summa för att få en byggnad uppförd, har också funnit, att han har råd till att göra det. Det är ju förargligt, om han sedermera finner, att han kunnat få det billigare, om han dröjt. Men detta är icke en omständighet tillräckligt vägande för att föranleda, att han skulle vara skyldig att vidbliva avtalet. Helt annorlunda förhåller det sig med entreprenören. Han kan, ifall de ekonomiska förutsättningar, från vilka han skäligen kunde utgå vid avtalets ingående, sedermera hava väsentligen förändrats, bliva utsatt för att bliva fullkomligt ruinerad. Det ligger i hans ställning som entreprenör, att en dylik omräkning i prisförhållandena för honom verkar på helt annat och betungande sätt än för hans medkontrahent. Därför är det min övertygelse, att man i enlighet med allmänna rättsprinciper måste, då det inträffat en verklig ekonomisk force majeure, taga hänsyn därtill just på entreprenörens sida, utan att därav draga några konsekvenser beträffande vad som kunde bliva fallet för den tänkta motsatta händelsen.

Däremot kan jag icke tro, att det är riktigt, att — sasom här också sagts i debatten — rättskänslan skulle fordra, att entreprenören bleve hållen skadeslös för *hela* sin förlust. Han har naturligtvis måst räkna med en viss variationsmarginal i prisförhållandena, då han gjorde sitt avtal, och han är skyldig att vidkännas ett *viss* äventyr, icke ett äventyr för förändringar av efterförhållandena alldeles ofantligt stor räckvidd, men däremot ett visst äventyr; och det skulle onekligen vara olämpligt, leda till betänkliga praktiska konsekvenser att draga den slutsatsen, att han icke behövde vidkännas någon förlust alls. Detta skulle nämligen vara ägnat att verka så, att han icke med tillräcklig ansvarskänsla avvägede sitt anbuds belopp. Däremot synes mig det riktiga vara, att en *fördelning av kostnaden* i dylika extrema fall äger rum, och att denna fördelning kommer att till väsentlig del stanna på byggherren. Jag tror därför, att om man hade gått fram efter rent rättsliga synpunkter, skulle det resultat, vartill man kommit, icke kunnat bliva så synnerligen skiljaktigt från det vartill statsutskottet i föreliggande fall kommit.

Om de synpunkter, som herr Lamm givit uttryck åt, skulle få gälla — och jag vill icke bestrida att åtskilligt talar för dem — skulle konsekvensen bliva återremiss till statsutskottet för utredning i ärendet från vissa nya synpunkter. Att företaga detta vid detta skede av riksdagen kan väl emellertid icke gärna ifrågakomma. Och efter vad jag framhållit är jag av den övertygelsen, att statsutskottet i varje fall kommit att träffa ungefär det rätta. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Kvarnzelius: Endast ett par ord i anledning av uttalandet från eu ledamot på Stockholmsbänken, att om man gjorde på detta sätt, man därigenom, om jag fattade honom rätt, skulle komma att sätta sig till doms över Kungl. Maj:t. Detta är icke alldeles riktigt framställt. Enligt min uppfattning kunde Kungl.

Om ersättning
ut byggnads-
entreprenören
G. Ericsson
för viss för-
lust.

(Forts.)

Om ersättning
åt byggnads-
entreprenören
G. Ericsson
för viss för-
lust.

(Forts.)

Maj:t svårligen bifalla entreprenörens gjorda framställning vid det tillfället, därför att Kungl. Maj:t hade inga medel till sitt förfogande för ändamålet. Här hade Kungl. Maj:t icke annat att göra än att avslå framställningen eller att taga upp den och vända sig till riksdagen med proposition i ärendet. Men så inträffade regeringsskiftet, och den sistnämnda åtgärden kunde sålunda icke företagas av den dåvarande Kungl. Maj:t. Det var på statsrådet Åkermans föredragning, som ärendet blev avgjort i den gamla regeringen. Men man vet icke, huru det kunnat gå om regerings- skifte icke inträffat. Om den gamla regeringen hade suttit kvar, är det möjligt, att statsrådet Åkerman tagit upp ärendet till förnyad prövning och ingått till riksdagen med proposition i ärendet. I varje fall kan man icke säga, att ett bifall till statsutskottets förslag på något sätt innebär, att riksdagen sätter sig till doms över Kungl. Maj:t, detta så mycket mindre som riksdagen med fullt förtroende änyo lägger ärendet i Kungl. Maj:ts händer.

Vad vidare vidkommer vad som också yttrades av herr Lamm. att avdelningen bort närmare hava ingått i en detaljprövning av spörsmålet, så är det kanske för mycket begärt, att ett utskott så överhopat med arbete som detta — även första avdelningen av statsutskottet har mycket att göra — skulle nedlägga så mycket arbete för ett ärende, som fordrades för att man skulle kunna säga: Nu äro vi absolut säkra på att detta är på öret vad staten skall betala. Men jag vill meddela, att avdelningen har ägnat ärendet ett ganska noggrant studium, och för min del har jag gått igenom den digra volymen av handlingar, som förelegat, och för min del är jag så övertygad om riktigheten av den framställning, som är gjord i motionen, att jag icke skulle tvekat att vara med om att tillstyrka denna. Men i detta fall, som i så många andra, är det många meningar, som skola sammanjämkas, och de funnos, som ställde sig rätt så avvisande från början, men som sedermera kommo till insikt om, att det vore billigt att staten gjorde något i detta fall, ehuru de icke ville vara med på allt som i motionen begärdes, och så blev det en kompromiss, som så mycket annat inom statsutskottet. Bakom detta ligger emellertid ingalunda, att ärendet icke blivit noga prövat av avdelningen.

Det lider intet tvivel, att den som tagit del av handlingarna måste finna, att motionen vilar på ett mycket reellt underlag. Jag vidhåller mitt yrkande.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare därpå att såväl utskottets hemställen som de i ämnet väckta motionerna skulle avslås, och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs änyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 156, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av anslag å tilläggsstat för år 1918 för vissa ändamål under åttonde huvudtiteln.

Punkterna 1—8.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 9.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att anvisa på tilläggsstat för år 1918 såsom särskilda förslagsanslag *dels* för täckande av den i statens provskolas, nya elementarskolans, räkenskaper vid 1917 års slut bokförda bristen i skolkassan ett belopp av högst 3,227 kronor, *dels* till förstärkande av de skolkassan vid nya elementarskolan under år 1918 till buds stående medel ett belopp av högst 2,429 kronor, *dels ock* för täckande av de utgifter, som under år 1918 skulle bestridas av nya elementarskolans skolkassa men som ej kunde utgöras medelst terminsavgifter å sammanlagt 44 kronor av varje betalande lärjunge, ett belopp av 11,000 kronor.

Anslag till täckande av brist i nya elementarskolans skolkassa m. m.

Utskottet hade i nu föredragna punkt på återopade skäl hemställt, att riksdagen måtte anvisa på tilläggsstat för år 1918

a) för täckande av den i statens provskolas, nya elementarskolans, räkenskaper vid 1917 års slut bokförda bristen i skolkassan ett förslagsanslag, högst, 3,227 kronor,

b) till förstärkande av de skolkassan vid nya elementarskolan under år 1918 till buds stående medel ett förslagsanslag, högst, 2,429 kronor.

c) för täckande av de utgifter, som under höstterminen år 1918 skulle bestridas av nya elementarskolans skolkassa men som ej kunde utgöras medelst terminsavgift å högst 22 kronor av varje betalande lärjunge, ett förslagsanslag av 5,500 kronor.

Beträffande förevarande punkt hade reservation avgivits av herrar *H. G. W. Wrangel* och *J. L. Widell*, vilka ansett, att Kungl. Maj:ts förslag bort av utskottet tillstyrkas.

Herr Widell: Herr greve och talman! Liksom under närmast föregående punkt har utskottet även under den nu föredragna föreslagit en nedsättning i det av Kungl. Maj:t äskade beloppet med hälften. Motiveringen härför är densamma på båda punkterna, nämligen att utskottet anser, att därest vid något läroverk för vårterminen uppburits högre terminsavgifter än som enligt förevarande förslag skolat ske, skulle återbetalning icke äga rum. Vad nya elementarskolan beträffar kan detta skäl icke återopas för den gjorda nedsättningen av anslaget. Förhållandet är nämligen, att under vårterminen hava avgifterna vid nya elementarskolan utgjort 20 kronor, sålunda två kronor mindre än den av

Anslag till
täckande av
brist i nya
elementarsko-
lans skolkassa
m. m.
(Forts.)

Kungl. Maj:t och sedermera av utskottet förordade avgiften. Under sådana omständigheter tror jag, att denna nedsättning endast kommer att stanna på papperet. Emellertid saknar förhållandet praktisk betydelse, då anslaget är av förslagsanslags natur, och jag skall därför icke framställa något yrkande om höjande av anslaget i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag.

Däremot nödgas jag yrka en ändring i utskottets hemställan under punkten c). Av såväl hemställan som motiveringen i föregående punkt framgår, att utskottets mening icke är den, att, därest vid något läroverk de under vårterminen hittills uppburna avgifterna skulle varit otillräckliga för att bestrida de erforderliga utgifterna, ytterligare utdebitering på lärjungarna skulle äga rum, utan meningen är endast den, att, om det uppburits vid något läroverk över femton kronor per lärjunge, skulle återbäring av det överskjutande beloppet icke äga rum. Om således brist föreligger för vårterminen, skulle denna brist täckas på hösten av det förslagsanslag, som här är ifrågasatt att beviljas. Detta framgår som sagt tydligt av särskilt klämman i föregående punkt, där det heter: »att riksdagen må för täckande, efter Kungl. Maj:ts beprövande, av utgifter, som under år 1918 skola bestridas» — icke under höstterminen 1918. Däremot har beträffande nya elementarskolan kommit in ordet »höstterminen». Av motiveringen framgår emellertid, att meningen är, att nya elementarskolan skulle fullständigt likställas med övriga läroverk och för undvikande av missförstånd, som skulle kunna bli en följd, om utskottets formulering vidhölls, ber jag att få yrka en förändrad formulering så till vida, att i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts förslag ordet »böstterminen» borttages. För att sedermera tydliggöra meningen erfordras, att man efter ordet »terminsavgift» inskjuter orden »för höstterminen».

Jag tillåter mig därför, herr greve och talman, yrka, att kammaren måtte bifalla följande formulering av punkten c):

»för täckande av de utgifter som under år 1918 skola bestridas av nya elementarskolans skolkassa, men som ej kunna utgöras medelst terminsavgift för höstterminen å högst 22 kronor av varje betalande lärjunge, ett förslagsanslag av 5,500 kronor.

Jag ber att få tillägga, att motsvarande yrkande kommer att framställas i andra kammaren.

Herr Strömberg: Herr greve och talman! Ehuru enligt min mening punkten med den formulering, som statsutskottet givit den i förehgande utlåtande, i realiteten har samma innebörd, som den siste ärade talaren ville göra med sitt tillägg, och skulle tillämpas i överensstämmelse därmed, så när jag nu blivit uppmärksamgjord på att den kunde tolkas på olika sätt och möjligen kunde missförstås, ber jag att få säga, att jag för min del har intet att erinra mot den här under debatten föreslagna formuleringen.

Herr statsrådet Rydén: Herr greve och talman, mina herrar! Jag ber att få göra ett uttalande, för att förvissa mig om att jag icke missuppfattat det nyss framställda yrkandet. Savitt jag uppfattade herr Widells yrkande rätt, innebär det i *realiteten* bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Det förhåller sig så med Nya elementarskolan i motsats till övriga högre allmänna läroverk, att den icke har kunnat taga upp några högre terminsavgifter under denna snart tilländalupna vårtermin på grund därav att terminsavgifternas belopp regleras genom beslut av Kungl. Maj:t, och det belopp, som man haft rätt att under vårterminen taga upp, har varit 20 kronor. Nu ligger saken så vid skolan, att rektorn icke vetat hur han skulle göra och måste hava besked i morgon om den saken. Han har icke ens ansett sig kunna lämna ut studentbetygen, ty ifall riksdagen skulle gå på den linjen, att det icke skulle bli något extra tillskott för vårterminen, som Kungl. Maj:t föreslagit, måste terminsavgifterna för densamma höjas. Det skulle i så fall bli nödvändigt att redan i konselj på fredag föreslå en extra höjning för vårterminen av 16 kronor 50 öre, som komme att inbetalas omedelbart före terminsavslutningen

*Anslag till
täckande av
brist i nya
elementarsko-
lans skolkassa
m. m.
(Forts.)*

Om jag rätt uppfattade herr Widells yrkande, skulle det i sak vara lika med ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag, och därmed skulle jag fått möjlighet att svara rektorn: Ni behöver icke taga upp någon extra terminsavgift utöver de 2 kronor, som propositionen förutsätter, utan den brist, som uppkommit, kan i övrigt täckas av det förslagsanslag, som riksdagen anvisat. Jag ville, som sagt, endast förvissa mig om, att jag icke har orätt, om jag uppfattat saken så som jag nu framställt den.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att rörande nu ifrågavarande punkt annat yrkande ej förekommit än, av herr *Widell*, att vad utskottet hemställt skulle bifallas med den ändring i mom. c), att dels ordet »höstterminen» näst framför orden »år 1918» utelämnades, dels ock näst efter ordet »terminsavgift» insattes orden »för höstterminen».

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på bifall till herr Widells yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 10—16.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 157, i anledning av vissa i statsverkspropositionens åttonde huvudtitel under punkterna 156—159 gjorda framställningar angående anslag till folkskolöverstyrelsen;

nr 158, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillstånd för förste kanslisekreteraren i finansdepartementet Folke Stuart Linroth att för rätt att åtnjuta ålderstillägg tillgodoräkna sig viss tjänstgöring; och

nr 159, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående be- myndigande för Kungl. Maj:t att under viss förutsättning för kronans räkning inköpa fastigheten nr 2 i kvarteret Neptunus mindre i Stockholm.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo och företogos punktvis till avgörande banko- utskottets utlåtanden:

nr 17 B, angående regleringen av utgifterna under tilläggs- statens för år 1918 tionde huvudtitel, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna.

Punkterna 1—5.

Lades till handlingarna.

Punkten 6.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 7.

Lades till handlingarna.

nr 62, angående vissa framställningar rörande tionde huvud- titeln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna.

Punkterna 1—11.

Vad utskottet hemställt bifölls.

nr 63, i anledning av väckta motioner om vissa tilläggspensio- ner, avsedda att utgå av trafikmedel.

Punkterna 1—3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid ånyo skedd föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i avlöningsreglementet för tjänstemän vid statens järnvägar m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande jordbruksutskottets utlåtande nr 107, i anledning av återremiss från kamrarna i fråga om Kungl. Maj:ts dels under punkten 34 i nionde huvudtiteln av årets statsverksproposition gjorda framställning rörande anslag till kemisk-växtbiologisk anstalt i Norrbottens län för år 1919, dels under punkten 35 i samma huvudtitel gjorda framställning om anslag till svenska mosskulturföreningen för samma år.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 21, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående avskaffande av biskops och konsistoriums överinseende över de allmänna läroverken och statens folkskoleseminarier.

Om avskaffande av biskops överinseende över allmänna läroverk m. m.

I anledning av ifrågavarande, inom andra kammaren av herr *Björck* m. fl väckta motion, nr 266, hade nämnda kammare på hemställan av sitt första tillfälliga utskott för sin del beslutit, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga sådan ändring i nu gällande bestämmelser, att biskops och konsistoriums överinseende över de allmänna läroverken och statens folkskoleseminarier avskaffades.

Detta beslut hade delgivits första kammaren, som hänvisat ärendet till sitt första tillfälliga utskott, vilket i nu föreliggande utlåtande på anförda grunder hemställt, att första kammaren icke måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Vid utlåtandet fanns fogad en reservation av herrar *Bergman*, *Oscar Olsson* och *Malkolm Petterson*, vilka ansett, att utlåtandet bort hava viss angiven lydelse och att utskottet bort hemställa, att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Herr *Bergman*: Jag har, herr talman, tillsammans med två andra ledamöter reserverat mig mot det slut, vartill utskottets majoritet har kommit. Herrarna finna de huvudsakliga grunderna till vår mening framställda på sid. 5 i utskottets betänkande, där reservationen finnes intagen. Jag behöver icke vidlyftigt utreda frågan, utan kan ju i huvudsak hänvisa till vad där av oss är anført. Jag skall här endast understryka det väsentligaste skälet,

*Om avskaf-
fande av bi-
skops överin-
seende över
allmänna läro-
verk m. m.*

(Forts.)

och detta är, att vi anse, att sedan nu en särskild överstyrelse upprättats såväl för läroverken som för seminarierna, varvid man utgått från grundsatsen, att det skulle vara lekmannastyrelser och att de kyrkliga stiftsstyrelsernas befattning med dessa läroanstalter skulle upphöra, konsekvensen kräver, att steget tages fullt ut och att biskopar och domkapitel befrias från det lilla som återstår i detta avseende — i den mån på statsmakterna ankommer. De alla väsentliga-te av deras forna uppgifter i detta avseende äro ju redan avskaffade, och det som fortfarande är kvar synes icke vara av den betydelse att det kan motivera, att man fortfarande behåller ett nominellt uppdrag, som realiter föga eller intet betyder. Det allmänna inseende över undervisningsväsendet, som är grundat i kyrkolagens 24 kap. 3 § beröres emellertid icke av det nu föreslagna. Här har kyrkomötet veto, och riksdagen kan således icke ensidigt besluta därom, utan endast om sådant som är grundat på bestämmelser, som tillkomma Kungl. Maj:t och riksdagen. Det är egentligen ganska obetydliga saker det nu gäller: att biskopen t. ex. en gång om året skall inventera läroverkens kassor, att han skall bestämma när avslutning skall äga rum, att han, såvitt hans tid medger det, skall vara närvarande vid avslutningen o. s. v. — dessa småsaker äro för visso icke av någon synnerligt stor betydelse. Av större vikt är ju att han skall hava särskild uppsikt över kristendomsundervisningen, men en sådan befogenhet har han i alla fall, grundad på kyrkolagen. Det behövs således icke, synes det mig, någon ytterligare bestämmelse om den saken. För övrigt har för några år sedan, på yrkande av, om jag ej misstar mig, biskoparna, tillsatts en särskild läroboksnämnd, som skall öva viss kontroll över de läroböcker som användas för kristendomsundervisningen. Denna nämnds verksamhet beröres icke heller och upphäves ej av vad vi yrkat.

Jag kan således icke finna, att det är några särdeles värdefulla befogenheter som biskopar och domkapitel gå förlustiga, ifall man ansluter sig till andra kammarens beslut. Jag ber således att få yrka bifall till reservationen.

Herr Borell: Herr greve och talman, mina herrar! Som skäl för det ifrågasatta upphävet av biskoparnas och konsistoriernas funktioner i ifrågavarande hänseende återopas av motionärerna huvudsakligen skäl av principiell art. Det hela utmynnar i en principfråga om var makten över läroverken skall ligga, och motionärerna äro synnerligen måna om läroverksöverstyrelsens maktställning. Som herrarna emellertid finna av läroverksöverstyrelsens utlåtande, är läroverksöverstyrelsen föga tacksam för detta stöd från motionärernas sida. Överstyrelsen framhåller, särskilt beträffande eforerna, att deras verksamhet numera väsentligen är av rådande, hjälpende och stödjande karaktär, och överstyrelsen betygar, att enligt vad erfarenheten visat någon fara för inkräkning från eforernas sida på överstyrelsens område ej förefinnes, och framhåller med styrka, att det skulle vara en förlust för över-

styrelsen, om man icke kunde jämväl framgent påräkna samarbete med eforerna, ett samarbete, som, såsom den föregående ärade talaren framhållit, numera hänför sig huvudsakligen till vissa ordningsbestämmelser och åtgärder av ekonomisk karaktär. »Det synes bättre», säger överstyrelsen vidare, »att bibehålla en i huvudsak väl fungerande enhetlig institution än att vid sidan av denna skapa en ny, till vilken det ofta nog kunde bli svårt att få lämpliga krafter och som komme att gentemot den förra ha oklara gränser».

Om avskaffande av biskops överinsesende över allmänna läroverk m. m.

(Fort.)

I fråga om konsistorierna framhåller överstyrelsen, att med hänsyn till de pågående utredningarna angående lärarnas disciplinära ställning, någon åtgärd i detta avseende nu icke lär vara påkallad såsom föregripande denna utredning.

Beträffande domkapitlens ställning till folkskoleseminarierna står denna fråga i nära samband med frågan om de kyrkliga konsistoriernas omorganisation, vilken fråga nu är under utredning. Som folkskolöverstyrelsen i sitt utlåtande i ärendet framhåller, bör denna fråga upptagas till prövning i sammanhang med berörda omorganisationsfråga. Ej heller i denna del av ärendet synes således något som helst skäl förefinnas att biträda motionen.

På grund av vad jag nu anfört, tillåter jag mig yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Bergman: Den föregående ärade talaren har hänvisat till att överstyrelserna för ifrågasatt läroanstalter icke skulle hava varit så synnerligen intresserad av denna förändring. Det är ju icke heller någon särdeles stor och viktig fråga, det medger jag gärna. Man bör emellertid komma ihåg, att överstyrelserna nog ha en något ömtålig ställning i denna fråga. I fall de skulle visa sig särskilt angelägna om den ifrågasatta förändringen, skulle det lätt kunna få det utseendet, att de ville giva ett underbetyg åt det sätt, varpå biskopar och domkapitel efter 1905 skött sitt samarbete med dessa överstyrelser. Hårtill ha de icke haft någon anledning, men det framgår i alla händelser alldeles tydligt, om man läser de dokument, som äro grundläggande för läroverksreformen, att de män, som i början av detta århundrade genomförde denna reform, hade den meningen, att det var fråga om att helt och hållet sekularisera den högre undervisningen. I det betänkande, som avgavs den 8 december 1902 säger läroverkskommittén angående denna sak: »Ju större fordringar ledningen av de kyrkliga ärendena ställer på biskop och domkapitel, desto oavvisligare framträder behovet av att dessa utslutande få ägna sig åt denna uppgift och att domkapitlens organisation bestämmas endast med hänsyn till kyrkans behov. Men i samma mån blir det nödvändigt, att den närmaste uppsikten över och ledningen av det högre undervisningsväsendet kommer i andra händer». Kommittén tänkte sig visserligen, att möjligen tills vidare ett visst ehuru mycket reducerat samarbete kunde bestå, men man hade uppenbarligen, i synnerhet Ernst Carlson, vilken ju var den ledande

*Om avskaf-
jande av bi-
skops överin-
seende över
allmänna läro-
verk m. m.*

(Forts.)

kraften vid läroverksreformen, tänkt sig, att de biskopliga efo-
rernas uppgift och vad därmed sammanhänger — alltså vad det
nu är fråga om — skulle upphöra. Det är ju ganska anmärk-
ningsvärt, att då det från kyrkligt håll varit fråga om domkapit-
lens och stiftsstyrelsernas omorganisation, denna tanke också, som
det synes, accepterats. Redan 1893 års kyrkomöte — märk, för
så pass lång tid sedan som år 1893 — antog sålunda för sin del
ett förslag till lag om stiftsstyrelser. I detta förslag förekommer
icke ett ord om stiftsstyrelses befattning med läroverk och semi-
narier. Visserligen tänkte man sig då ett särskilt konsistorium
för läroverksfrågor, men då efter 1905 års läroverksreform försla-
get ånyo upptogs av en motionär i kyrkomötet, var även den tan-
ken släppt. Stiftsstyrelsen skulle fullständigt omorganiseras, i
domkapitlen skulle icke längre såsom hittills sitta lektorer, utan
de skulle bestå av prästerliga, i vissa fall även lagfarna ledamöter
och hava uteslutande kyrkliga uppgifter. Man tänkte sig således
även från kyrkligt håll en skilsmässa i fråga om befattningen med
läroverken.

Jag kan icke finna, att de skäl som utskottets ärade ordfö-
rande har framhållit äro av den bärande kraft, att de kunna för-
må mig att frångå det yrkande, som jag i mitt föregående anfö-
rande tillät mig att framställa. Jag hemställer därför fortfarande
om bifall till reservationen.

Herr Bellinder: Herr greve och talman, mina herrar! De
skäl, som reservanterna anfört för sin mot utskottet avvikande me-
ning synas mig ganska svaga. De hava icke, såsom utskottets
ärade ordförande anmärkte, kunnat åberopa sig på något slags för-
ord för motionen av de styrelser, som nu närmast hava inseendet
över domkapitlens befattning med läroverk och seminarier. För
öfrigt, även om dessa styrelser skulle hava uttalat sig på annat
sätt, skulle jag icke ens då funnit det vara skäl att tillmötesgå
motionen och reservanterna. Så länge vi ha en statskyrka, är det
ju helt naturligt, att statens undervisningsanstalter, läroverken
och seminarierna, böra stå i kontakt med stiftsstyrelserna. Ännu
är ju nämligen fortfarande både vid seminarierna och läroverken
kristendomen det förnämsta läroämnet. Då vore det väl egendom-
ligt, om sekulariseringen av dessa undervisningsverk skulle gå så
långt, att man avklippte den kontroll, som av urminnes tider fun-
nits från biskoparnas och konsistoriernas sida över icke blott kris-
tendomsundervisningen utan över undervisningen i allmänhet. Det
är ju sedan gammalt känt, att just våra biskopar hava varit de
som mest hava ivrat för den humanistiska bildningens införande i
vårt land. Då denna först framträngde hit och gymnasier upp-
rättades för denna humanistiska bildning, var det våra gamla be-
römda biskopar, Johannes Rudbeckius m. fl. som med stöd av för
bildningen nitälskande regenter upprättade de första gymnasierna
i vårt land. Sedan dess har det varit så, att våra biskopar med
ett klassiskt namn benämnts eforer för dessa läroverk. Denna efo-

ralstyrelse har av gammalt varit synnerligen gagnelig icke blott för uppkomsten av läroverk utan även för deras vidare utveckling.

Nu har visserligen på senare tider ett behov gjort sig gällande, att få en centralstyrelse för våra läroverk och seminarier. Men därmed har man icke kommit ifrån behovet av lokalstyrelser, och skulle sålunda sambandet mellan biskopar och konsistorier å ena sidan och läroverk och seminarier å den andra avklippas, har man ju i alla fall behov av sådana lokalstyrelser, ty det är ju naturligt, att det ute i bygderna behövs sådana styrelser, som utöva en viss uppsikt över ifrågavarande läroanstalter. I fall man toge bort de sakkunniga styrelser, som vi onekligen hava i biskopar och domkapitel, undrar jag verkligen var man i våra städer ute i landsorten skulle kunna finna personer, som lämpade sig för ett sådant uppdrag, eller som i varje fall åtog sig det utan någon ersättning. Förändringen skulle således bland annat medföra större kostnader. Nu ingår det i biskoparnas och domkapitlens ledamöters ämbetsgärning att utöva denna tillsyn.

Den föregående talaren har framhållit, att det varit fråga om en omorganisation av domkapitlet, så att där ej längre såsom nu är fallet, skulle sitta lektorer. Ja, det är sant, men denna omorganisation är ännu icke beslutad och ännu mindre verkställd, och jag finner ingen anledning att för närvarande rubba det förhållande, som råder mellan läroverk och seminarier å ena sidan samt biskopar och domkapitel å den andra. Därför tillåter jag mig, herr greve och talman, att yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på motionen.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan antaga det förslag, som innehölls i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid ånvo skedd föredragning av första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 22, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående omläggning av studentexamen i viss riktning, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånvo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 23, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utvidgande av statens undervisningsverksamhet till att omfatta jämväl den kvinnliga ungdomen.

I anledning av en inom andra kammaren av herr *Björck* väckt motion, nr 274, hade nämnda kammare på hemställan av sitt första tillfälliga utskott för sin del beslutit, att riksdagen ville i skrivelse

*Om utskottet
föreläsa om
biskops överin-
seende över
allmänna läro-
verk m. m.
(Forts.)*

*Om utvidgande
av statens un-
dervisnings-
verksamhet till
att omfatta
jämväl kvinn-
lig ungdom.*

(Om utvidgande
av statens un-
dervisnings-
verksamhet till
att omfatta
jämväl kvinn-
lig ungdom.)

(Forts.)

till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning om åtgärder för att statens undervisningsverksamhet måtte kunna utvidgas att omfatta jämväl den kvinnliga ungdomen samt för riksdagen framlägga förslag i ärendet.

Detta beslut hade delgivits första kammaren, som hänvisat ärendet till sitt första tillfälliga utskott, vilket i nu föredragna utlåtande på åberopade grunder hemställt, att första kammaren icke måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Reservationer hade anförts

dels av herr *Oscar Olsson*, som ansett, att utskottet bort tillstyrka första kammaren att biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut,

dels ock av herrar *Bergman* och *Malkolm Petterson*, som ansett, att utskottets utlåtande bort hava viss i reservationen angiven lydelse och att utskottet bort föreslå första kammaren att besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning i syfte att kraftigare åtgärder än hittills måtte från statens sida vidtagas för tillgodoseende av jämväl den kvinnliga ungdomens undervisning och uppfostran.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Ifråga om den kvinnliga undervisningens ordnande stå ju två oförenliga principer mot varandra. Andra kammaren har ansett, att rättfärdigheten kräver, att staten tillgodoser den högre kvinnliga undervisningen i samma omfattning som den manliga ungdomens undervisning. Utskottet anser raka motsatsen. Utskottet anser, att staten visst icke har lika stort intresse av att den kvinnliga ungdomen får en god undervisning, som att den manliga ungdomen får en god högre undervisning. Det är ju mycket möjligt, att första kammaren ganska snart intager denna principiella ståndpunkt i direkt motsats mot andra kammarens, att kammaren således ansluter sig till den åsikten, att statens intresse kräver, att den manliga ungdomen här i landet skall hava en bättre högre undervisning än den kvinnliga.

Utskottet har också givit en motivering för denna sin åskädning ifråga om statsintresset. Utskottet säger, »att det på grund av artskillnaden mellan de huvuduppgifter i samhället, som åvila å ena sidan männen och å andra sidan kvinnorna, uppenbarligen måste vara ett större statsintresse att en god högre undervisning tillförsäkras den manliga ungdomen än den kvinnliga». Jag tror så mycket mer, att detta kommer att röna bifall från första kammaren, som det står fullt i harmoni med första kammarens ståndpunkt ifråga om den kvinnliga rösträtten. Det öppnar ju för övrigt oanade möjligheter för första kammaren i dess motstånd mot reformfrågor, som framkomma i detta och liknande ärenden. Här säger första kammaren, då kvinnorna komma och vilja ha sin rösträtt: »Nej, kvinnorna kunna icke få den, därför att kvinnorna icke

ha fått en sådan uppfostran, att de äro kapabla att använda röst-
rätten, de förstå icke samhällsförhållanden så bra som männen,
därför skola de icke ha rösträtt.

Så kommer en motion, som går ut på att kvinnan skulle få
tillfälle till samma utbildning som männen i de högre skolorna.
Då säger första kammaren: Nej, Ni ha icke de uppgifter i sam-
hällslivet, som männen hava, och därför kunna Ni inte göra an-
språk på att få den undervisning som männen hava för att göra
sig skickliga till deltagande i samhällets angelägenheter. Detta
torde väl vara en circulus vitiosus, om någon. Men på den grund-
valen kan första kammaren alltid avslå alla krav, som från kvinn-
ligt håll framkomma, då kvinnorna vilja hava sina rättfärdiga an-
språk tillgodosedda i lika stor utsträckning som männen i detta
samhälle.

Jag tror således, att kammaren kommer att med en viss för-
tjusning taga denna motivering. Jag tror, att denna kammare
kommer att ställa sig på den ståndpunkten, utskottet intager, att
den kvinnliga undervisningen icke bör vara lika god som den man-
liga här i landet, på grund av de olika samhällsuppgifter, män
och kvinnor enligt utskottets och antagligen också enligt kamma-
rens mening hava sig av naturen pålagda i samhällsarbetet.

Annars tycker jag dock, att det skulle även för denna kam-
mare kännas litet genant att se på de siffror, som utskottet självt
meddelat, då utskottet omtalar, att staten för den kvinnliga ung-
domens uppfostran i de högre skolorna ger ut 885,000 kronor om
året, medan motsvarande siffra för de allmänna läroverkens ung-
dom är 6,300,000 kronor. Jag tycker ändå, att det skulle vara
litet sårande för anständighetskänslan vis å vis tillgodoseendet av
den manliga och den kvinnliga ungdomens uppfostringskrav här
i landet, när man observerar den stora skillnad, som här fram-
träder.

Man har nu från något håll — och den meningen har utskot-
tet också delat — sökt insinuera, att den kvinnliga högre under-
visningen skulle bättre tillgodoses i de privata skolorna än under
statens kontroll med den uniformerande inverkan, som staten skulle
pålägga undervisningen. Jag har här i min hand ett papper, som
ganska radikalt rycker grunden undan för det resonemanget. Man
har sagt, att det just är representanter för dessa flickskolor, som
stå på den ståndpunkten, jag antydde. Men här har nu i flick-
läroverkens kollegier cirkulerat ett förslag till resolution. Icke
mindre än 38 kollegier utanför Stockholm ha svarat på uppmanin-
gen att avgiva uttalande om resolutionen. Stockholms flick-
skolors kollegier ha sasom bekant redan förut anslutit sig till
den här föreliggande motionen om att staten borde övertaga
även flickskolorna. Av dessa 38 svar som inkommit från lands-
orten äro 28 enhälligt instämmande i resolutionen. Av de öv-
riga 10 har endast ett kollegium enstämmt uttalat sig mot
motionen. De nio återstående fördela sig så, att 4 kollegier in-
stämna, ehuru ej enhälligt, i resolutionen och de övriga 5, som

Om utvidgande
av statens un-
dervisnings-
verksamhet till
att omfatta
jämväl kvinn-
lig ungdom.
(Forts.)

Om utvidgande uttala sig mot motionen, förete rätt stora minoriteter för samma motion. Resolutionen, som utsändes av Stockholms flick- och samskolors lärarinneförbund, lyder sålunda: Förbundet anser rättvisan fördrå, att staten tillgodoser den högre kvinnliga undervisningen i samma omfattning som den manliga ungdomens.

De enskilda skolorna utföra en stor och betydelsefull uppfostrargärning i den kvinnliga ungdomens tjänst, men då dessa skolor ha betydligt högre avgifter än de av staten finansierade läroverken och icke bereda samma möjligheter till fortsatta studier samt ej heller kunna tillfredsställande avlöna sina lärarinnor, vill förbundet, med anledning av en av lektor Björck i andra kammaren väckt motion, påyrka, att genom Kungl. Maj:ts försorg åvägabringas en utredning för utrönande av på vilket sätt och under vilka former statens verksamhet må kunna utsträckas att omfatta även den kvinnliga ungdomens undervisning. — — —

Förbundet anser som självfallet, att vid en sådan utredning kvinnlig sakkunskap från början får göra sig fullt gällande.

Förbundet önskar emellertid betona nödvändigheten av att åtgärder i denna sak ej må sammankopplas med en under förberedelse varande absolut nödvändig löne reglering för lärarpersonalen vid statsunderstödda enskilda läroanstalter, vilken under ingen som helst betingelse får fördröjas.

Just denna sista passus är också av betydelse för belysande av en anmärkning, som riktats mot lärarinnorna vid dessa flickskolor, nämligen för att, då det i dessa dagar ordas för dessa skolors läggande till staten, tänka blott på sina löneintressen. Det framgår otvetydigt av denna resolution, att flickläroverkens lärarinnor visserligen inse, att utredningskravet, som här påfordras, skall kunna tänkas stå i vägen för lösande av denna löne reglering. Emellertid hava de här visat, att för dem går skolans intressen före kårens intressen. Detta är egentligen så mycket underbarare som dessa lärarinnor äro föremål för en fullkomligt hjärtlös utsguning av sin arbetskraft. Det finnes inga lärarinnor i hela landet, som äro tillnärmelsevis så pass lågt avlönade som dessa lärarinnor vid de enskilda läroanstalterna, ty om man gör en jämförelse med deras utbildning och med utbildning och löneförmåner för lärarinnorna vid de kommunala mellanskolorna och högre folkskolorna, äro de lägst avlönade dessa högt kvalificerade lärarinnor vid de enskilda flickläroverken. För att bli lärarinna vid dessa läroverk fordras emellertid antingen examen från högre lärarinne-seminariet eller akademisk examen. Hur högt kan en sådan lärarinna då komma upp i årsavlöning med inberäkning av det nuvarande krigstidstillägget? Jo, hon kommer upp till 2,300 kronor i högsta lönegraden, och det är ganska naturligt, att sådana förhållanden verkligen påfordra ett statens ingripande. Det är ett rent anmärkningsvärt utsugande av denna högt kvalificerade kvinnliga arbetskraft på ett fullkomligt otillständigt sätt.

Utskottet försöker också påvisa, att staten skulle komma att ikläda sig mycket stora och dryga omkostnader genom ett bifall

till utredning i detta ämne, bl. a. genom att påpeka huru mycket det skulle kosta eller genom att försäkra att det skulle komma att kosta oerhörda summor om man skulle inlösa läroverkshus eller nybygga sådana o. s. v. Men statskassan skulle knappast enligt min mening komma att få sitta allt för mycket emellan i denna del. Det är så, att städerna nu få bekosta sina allmänna läroverk själva, och det är troligt, att städerna icke skulle komma att försumma att bekosta flickläroverkens uppförande, därest sådana skulle komma att behöva byggas.

*Om utvidgande
är statens un-
dervisnings-
verksamhet till
att omfatta
jämväl kvinn-
lig ungdom.*

(Forts.)

Här föreligger nu utom min reservation, i vilken jag påyrkar att första kammaren skall biträda andra kammarens beslut, även en annan reservation, som går ut på »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anbjuda, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning i syfte att kraftigare åtgärder än hittills måtte från statens sida vidtagas för tillgodoseende av jämväl den kvinnliga ungdomens undervisning och uppfostran». Jag har ingenting annat emot denna reservation, än att den är alldeles för allmänt och otydligt hållen. Vad menas t. ex. med en »utredning i syfte att kraftigare åtgärder än hittills måtte från statens sida vidtagas för tillgodoseende av jämväl den kvinnliga ungdomens undervisning och uppfostran»? I detta uttalande kan ligga alldeles detsamma som ligger i andra kammarens beslut, nämligen att denna utredning också skulle omfatta lämpligheten av statens övertagande av flickskolorna här i landet. Skall detta räknas ligga i reservationen, då betyder det icke så värst mycket, om i stället denna reservation skulle antagas, ehuru jag då anser tämligen onödigt att komma med ett beslut i denna formulering, enär detta då måste återgå till andra kammaren för att där åter upptagas till behandling för vinnande av ett enigt beslut.

Då jag således anser, att staten har samma intresse av att den kvinnliga undervisningen blir lika väl tillgodosedd som den manliga samt man på grund av löneförhållandena vid dessa enskilda läroverk i rättvisans intresse måste taga denna sak under statskontroll, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till min reservation, som innefattar biträdande av andra kammarens beslut i ärendet.

Herr Bergman: Den föregående talaren riktade sig något emot den reservation, som jag och herr Malkolm Petterson framställt men visste enligt egen uppgift icke riktigt vad den innebar. Med anledning därav ber jag att få förklara dess innebörd, ehuru den synes mig ganska klart framgå av vår tryckta motivering.

Jag kan ju i mycket väsentliga delar instämma i vad den föregående ärade talaren yttrat angående dels utskottets sätt att behandla denna sak och dels över huvud statens sätt att behandla frågan om den kvinnliga undervisningen. Men jag tycker i alla fall icke, att det vore så synnerligen lyckligt, om första kammaren skulle utan vidare biträda andra kammarens beslut i detta ämne, ty det beslutet innebär, så vitt jag förstår, ett direkt ställnings-

Om utvidgande av statens undervisningsverksamhet till att omfatta jämväl kvinnlig ungdom.
(Forts.)

tagande till frågan, huruvida staten skall helt övertaga flickskolorna, under det vi, i likhet med många av flickskoleväsendets egna målsmän, lärarinnor och andra, i stället äro ganska ovissa, huruvida det vore så särskilt lämpligt, att staten övertog hela det kvinnliga undervisningsväsendet. Vi hava därför velat lämna denna fråga öppen. Vad som för oss synes vara av huvudsaklig vikt, är, att staten på ett mycket kraftigare sätt än hittills understödjer den kvinnliga undervisningen. Om det skall ske på det sättet, att staten upprättar kvinnliga undervisningsanstalter och inlöser de nuvarande enskilda anstalterna, eller om det skall ske på det sättet, att staten verksammare understödjer de nuvarande anstalterna och möjligen vid sidan därav upprättar ett och annat av staten uteslutande bekostat gymnasium, detta allt är spörsmål, som vi vilja lämna åt den blivande utredningen att avgöra.

Såsom bekant hava delade meningar rått i denna sak. Jag förmodar, att en och annan av herrarna har läst en artikel av rektor Sigfrid Almquist, en icke minst om flickskoleundervisningen mycket förtjänt och som bekant synnerligen erfaren pedagog skrev i en huvudstadstidning för några veckor sedan, där han behandlade frågan om statens övertagande av flickornas undervisning. Denne författare hyste farhågor för att man genom ett sådant statens övertagande skulle gå miste om den frihet, de fria metoder i undervisning och uppfostran samt i åtskilliga andra hänseenden, som man hittills kunnat tillämpa vid flickskolorna, och varigenom flickskolorna kommit att spela en betydande pedagogisk roll här i landet, och tillade, att man var rädd för det förstelände, ett förstäligande i denna del skulle kunna innebära. Det ligger otvivelaktigt något i den kritiken. Vi ha emellertid icke ansett oss kunna taga ståndpunkt i denna tvistefråga men hava ansett, att vi här borde uttala oss för att staten dock måste göra något för att gottgöra den stora försummelse, staten gjort sig skyldig till i avseende på kvinnans uppfostran och undervisning. I vilken form det skulle ske, hava vi, som sagt, velat lämna åt utredningen att avgöra.

Nu säger herr Olsson, att i vår reservation kan ligga precis detsamma som i andra kammarens beslut. Det är alldeles riktigt. Men det kan också ligga andra möjligheter däri, och för att bevara friheten att välja emellan olika alternativ, ha vi velat genom denna vidsträcktare formulering bevara vår rörelsefrihet.

Jag vill hoppas, att första kammaren måtte lyssna till den framställning, som vi gjort, och bifalla denna reservation. Då det här i kammaren var tal om kvinnans rösträtt, talades det om att hon icke behövde en sådan därför att mannen lika bra kunde tillgodose hennes intressen i lagstiftningen. Det är nu att hoppas, att detta tillfälle, som denna församling av män i dag har att göra verklighet av sitt löfte i detta avseende, måtte utnyttjas så att man visar sig behjärta, vad staten är skyldig den svenska kvinnan i avseende å hennes hittills ifrån statens sida rätt försummade undervisning. Må man särskilt tänka på det verkliga nödläge.

som tack vare statens njujghet har blivit flickskolelärarinnornas Om utvidgand-
lott att år efter år få finna sig i. av statens un-
dervisnings-
verksamhet till

Ingen röst från denna plikttrogna och högt bildade kår har rätt att göra sig hörd här i kammaren, men måtte nu kammarens majoritet, som ju hyser den övertygelse, att mannen tillgodoser kvinnans alla berättigade intressen, i detta fall icke glömma att tillgodose ett intresse, som — det kan ingen förneka — hör till de allra mest berättigade, som över huvud kunna åberopas. Utskottsmajoriteten har tyvärr icke givit anledning till stora förhoppningar, men jag vågar förutsätta att kammaren i detta fall icke, såsom annars är vanligt, följer utskottsmajoriteten. Dess utlåtande giver verkligen ett ypperligt skolexempel på huru föga man kan lita på att mannen verkligen alltid tager vara på kvinnans berättigade intressen. Man brukar tala om, att bockfoten sticker fram under en något oförsiktig förklädnad av oskyldigare natur, men jag får verkligen säga, att jag sällan sett ett par bockfötter mera ogenerat framträda än i detta uttalande. Det står här i början — och har redan påpekats av den förste ärade talaren — att det är ett större och viktigare statsintresse, att mannen får god undervisning än att kvinnan får det. Det är verkligen att gå bra långt, att kunna offentligt uttala i ett officiellt utlatande något sådant. Det är icke tu tal om, att vi alla erkänna, att män och kvinnor oftast hava mycket olika uppgifter i livet och det är visst icke min mening — vi hava särskilt framhållit detta i den reservation jag här försvarar — att vi icke vilja uppmuntra indragandet av kvinnor på omraden, som icke lämpa sig för hennes speciella begåvning. Här äro vi ense. Men därifrån och till att säga, att det är ett viktigare statsintresse att sörja för mannen än för kvinnan, är ett jättelikt steg, och det förvånar mig, att någon i vår tid kan vilja våga sig på en sådan anakronism. Kvinnan kan behöva undervisas och uppfostras på annat sätt och för delvis andra uppgifter, men hon skall hava *lika god* utbildning som mannen, det tycker jag vi böra kunna vara ense om. Den andra bockfoten, om jag så får säga, sticker fram, när utskottsmajoriteten verkligen erkänner, att det finnes ett skäl för yrkandet att kraftigare understödja de kvinnliga läroverken. Det är också det enda skäl, som utskottet tycks erkänna, nämligen att det blir allt mer och mer betungande avgifter för de pappor, som måste ha sina flickor i dessa skolor. Det är dock äntligen något, som man senterar. Detta är emellertid icke huvudsaken för oss utan huvudsaken är, att man skall kunna få ökade medel för att göra rättvisa åt den försummade lärarinkår, som sannerligen icke är förtjänt av det nödläge, i vilket den befinner sig. Man skulle vidare få möjlighet att av den högre undervisningen delaktiggöra sådana begåvade flickor, som nu icke ha råd att få del därav. Naturligtvis är det också önskvärdt att, i den mån man kan, nedsätta avgifterna för alla, men huvudsakligen borde det väl dock gälla de mindre bemedlade.

(Forts.)

Jag ber således att med kraftigt avståndstagande ifrån den motivering, som utskottsmajoriteten här presterat få uttala den

*Om utvidgande
av statens un-
dervisnings-
verksamhet till
att omfatta
jämväl kvinn-
lig ungdom.*

(Forts.)

förhoppningen att kammaren ej måtte acceptera den, samt lika kraftigt understryka att vi icke utan vidare anse, att man bör säga ifrån redan nu, att staten skall övertaga all kvinnlig undervisning vare sig så, att man öppnar gossläroverken även för flickor eller upprättar kvinnliga statsläroverk och övertager de nuvarande privatläroverken. Vi önska, som sagt, i stället hålla vägen öppen för de olika möjligheterna eller för kombination av flera lösningsvägar. Huvudsaken är att staten kraftigare än hittills ekonomiskt understöder åtgärder för främjandet av den kvinnliga undervisningen.

Jag har fått uppmärksamheten riktad på att i det yrkande, vari vår reservation utmynnår, förekomma ett par ord, som skulle gå utanför motionens ram. Det står nämligen i slutet av klämman »undervisning och uppfostran». Jag ansåg det vara en ganska oskyldig utfyllnad att lägga till ordet »uppfostran», men eftersom det påstås vara formellt omöjligt att upptaga reservationen till avgörande, ifall den blir oförändrad, ber jag få yrka bifall till den med borttagande av de båda sista orden. Vår hemställan skulle sålunda lyda: »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning i syfte att kraftigare åtgärder än hittills måtte från statens sida vidtagas för tillgodoseende av jämväl den kvinnliga ungdomens undervisning».

Herr Olsson, Olof: Jag tror, herr talman, att det skulle vara olyckligt, därest kammaren kom att gå med på det avslagsyrkande som utskottet här kommit fram med.

Det förefaller mig, som om ärendet under utskottsmajoritetens händer hade kommit något litet på sned. Jag säger detta inte för att sára utskottsmajoriteten, utan därför att jag har den mening. Läroverksöverstyrelsen har i sitt utlåtande utvecklat, hurusom flickskolorna gått framåt i alla möjliga avseenden. De ha utvecklat sig förträffligt. Och utskottet har funnit att just detta var någonting, som tvingade dem att säga, att det skulle bra starka skäl till för att man skulle avbryta en utveckling, som visat sig så förträfflig. Men detta är naturligtvis något, som motionären inte alls syftat hän på. Motionären riktar ju inte någon kritik emot de skolor som finnas, utan han riktar sig emot det bristfälliga i våra flickors utbildningsmöjligheter. Vi kunna ju ha de mest förträffliga skolor, men om det är på det viset, att man inte har råd att gå i dem, så är det ju ingen glädje med dem. Man kan ha förträffliga småskolor, men för dem, som vilja ta studentexamen, spela dessa naturligtvis ingen större roll. Utskottet har emellertid på sätt och vis rätt, när det säger, att det vill starka skäl till. innan man går till en ändring, och utskottet kan även ha rätt i att säga, att såväl motionären som andra kammarens utskott inte ha förebragt några sådana starka skäl. Båda dessa ha ju huvudsakligen spelat på den principiella strängen, och man kan inte säga, att det blivit någon visa om varför det principiella

just nu skall effektueras. Men jag tror, att utskottet har orätt, när det kommer till sitt avslagsyrkande, och jag skall i någon mån söka ge skäl, varför jag kommit till denna slutledning.

Det är nämligen så, att jag haft tillfälle att syssla med dessa högre flickskolor i annat sammanhang. Och då jag skulle sysselsätta mig med dem, tänkte jag, att det kanhända var bäst att orientera sig litet på det nya området och se efter, hur landet i verkligheten låg. Jag företog därför en liten undersökning av dessa skolor, omfattande tiden från höstterminen 1900 till höstterminen 1914, således en jämförelsevis lång tid.

Det var två saker, som under denna undersökning förvånade mig. För det första den stabilitet, som på detta område mötte mig. Jag hade ju hört och läst en hel del om det s. k. enskilda initiativet, som skulle vara så alldeles nödvändigt för att kunna anpassa sig här i världen. Och jag hade också både hört och läst om de många och stora vanskligheter, som i allmänhet möta den pedagogiska företagaren, då han söker att förverkliga sina idéer; jag hade därför väntat mig att på detta gebit finna en hel del kastningar och vissa oroligheter. Jag behövde dock inte tränga långt in i ämnet för att finna, att detta var ett misstag. Jag kom till den uppfattningen, att det inte var många här i världen, som hade det så lugnt, som dessa enskilda skolägare. De måste föra ett tämligen lugnt liv redan på grund av sin natur, ty det är egentligen, om man bortser ifrån Stockholm, inte just så många enskilda företagare, föreståndarinnor eller föreståndare, som äga dessa skolor, utan i allmänhet är det aktiebolag, föreningar, stiftelser och konsortier — någon gång kan det hända, att en skola äger sig själv — och i ett tiotal fall är det städerna själva, som äga sina skolor. Det är således inte alls några oroliga förhållanden, som man här möter, och som skulle för staten kunna medföra en viss tvekan att ge sig in på det här gebitet.

Det var också en annan sak, som förvånade mig, nämligen den ovanligt starka tillströmning av lärjungar, som jag fann på detta område. Den hösttermin, som jag först undersökte, visade ett lärjungeantal av i runt tal 10,500. Fjorton år därefter hade antalet stigit till 15,700, och då hade de kvinnliga gymnasisterna i Stockholm nästan fördubblats och mer än tiodubblats i landsorten. Såg man närmare efter, fann man, att det var en ökning utefter så gott som hela linjen. Det var visserligen ett tiotal skolor, som stodo och stampade och inte riktigt kunde komma sig fram, men det var över en sextio stycken, som ryckte fram med en verklig entusiasm, om man här får lov att använda ett sådant uttryck. Och jämförde man och såg efter huru denna ökning ställde sig där det fanns gosskolor på samma plats, så fann man, att i de städer, där man hade både högre flickskolor och högre allmänna läroverk, ökingsprocenten för gossarna visade sig vara något mer än 33 och för flickorna lika mycket mer än 48. I städer med realskolor för gossar var ökingsprocenten ungefär 31 för gossarna och 41 för flickorna, och i städer med samskolor, som väl rättvis-

Om utvidgande av statens undervisningsverksamhet till att omfatta jämväl kvinnlig ungdom.
(Forts.)

Om utvidgande av statens undervisningsverksamhet till att omfatta jämte kvinnlig ungdom.

ligen kunna tagas med i detta sammanhang, var den för gossarna 26,5 men för flickorna däremot 59,5. Tog jag alla städer tillsammans, så var ökningsprocenten för gossarna under dessa 14 år 35, men för flickorna däremot 49,5.

Hur kan det då komma sig att tillströmningen till de högre flickskolorna är så stark, som det visar sig av denna lilla utredning? Jo förklaringen ligger däri, att våra flickor numera måste ut i förvärvet. De kunna visserligen på denna väg inte nå längre än till normalskolekompetens, men det är i alla fall något. I våra dagar är det således inte bara flickor ur de högre samhällsklasserna som genom dessa skolor söka sin utbildning — i många fall enbart för den trängre sällskapskretsen — utan det är flickor ur samhällets alla lager, som söka sträva sig fram till en examen och det är detta, som haft de nyssnämnda konsekvenserna. Ty så länge som det endast gällde en utbildning för de burgnare hemmen eller en utbildning över huvud taget, kunde man nå denna på mycket olika vägar. Man kunde då också tillåta sig en del utvikinigar. Men så snart det gäller en examen, vet man, att en examen är densamma överallt, och att det endast finnes en väg att nå den, som är den kortaste. Därför finner man, när man i detalj undersöker dessa skolor, att uniformeringen är i full gång. Det är därför nästan lustigt att läsa andra kammarens utskotts omtanke om dessa skolors undervisning; att om det gäller att lägga dem under staten, man skall se till, att inte en utvecklingshammande uniformering kommer att göra sig gällande. Man behöver inte ha den omsorgen; denna uniformering är redan i full gång, och jag kan då säga, att originaliteten egentligen ingenstans är på något sätt oroväckande.

Det är just denna omständighet, att våra flickor måste ut i förvärvet, som ligger bakom det krav, som här reses, ty här är det liksom en mur, som reser sig för våra flickor. Med normalskoleexamen är så gott som allting avklippt. Om de inte bo i en sådan stad som Stockholm eller Uppsala eller ett par, tre andra städer, komma de aldrig längre. I 27 städer, tror jag, där vi ha flickskolor, ha vi också högre allmänna läroverk för gossar. Där kan brodern nå fram till studentexamen, men systemen förmenas. Det är väl just denna olikhet i gossens och flickans utbildningsmöjligheter, som huvudsakligast inspirerat till kravet på ett övertagande av staten av flickornas utbildning.

Nu säger utskottet, att detta inte kan ske utan ökade utgifter, och det är klart, att det är riktigt. Men jag skall be att få nämna en sak, som kanhända i någon mån kan neutralisera tyngden av detta argument. Undersöker man de 8-klassiga flickskolornas ekonomi, finner man, att det egentligen inte rör sig om så synnerligen stora summor. Det är mellan 25- och 40,000 kronor i normala fall — det är alltsammans. Och tittar man närmare på dessa summor, så finner man att inkomsterna i allmänhet utgöras av bidrag från staten och kommunerna, någon gång från landstingen. Sedan komma termins- och inskrivningsavgifterna som den största parten

och belöpa sig i allmänhet till en 50—55 procent. Den största utgiftsposten ligger i arvoden och löner och belöper sig vanligen till inte mindre än 65—75 procent av samtliga utgifter. Men nu förhåller det sig så, att vi så snart som möjligt och redan nästa år måste ha en lönereglering för lärarinnorna vid dessa skolor. Ty sasom redan förut här i dag framhållits, leva dessa under fullkomligt olidliga förhållanden. Men det är alldeles omöjligt att lägga ökningen av dessa utgifter på skolan själv, d. v. s. på terminsavgifterna, utan denna ökning måste läggas på staten och kommunerna. Men under sådana förhållanden kommer ju terminsavgifternas betydelse procentuellt att sjunka. Det blir ju till sist i alla fall staten och kommunerna, som få betala alltsamman, och då frågar man sig verkligen, varför inte staten och kommunerna själva kunna övertaga skolorna alldeles, när de ändå till sist måste bära utgifterna. I den frågan behövs emellertid en utredning, därför att det är en hel del problem, som inställa sig. Rent personligen är jag av den övertygelsen, att det inte med den utveckling, som allting nu tagit, skulle vara klokt, därest staten ensam övertog denna undervisning, utan jag tror, att det skulle vara bäst, om staten och kommunen så att säga halverade den. Men i dessa ting kunna säkerligen andra åskådningar komma fram med kanhända bättre skäl än dem jag möjligen kan anföra, och följaktligen är en utredning på denna punkt mer än berättigad.

Jag har kanske i denna fråga varit onödigt långgrandig för kammaren, men jag tror, att man inte skall bagatellisera den. Jag tror inte heller, att man i detta stycke bör följa partilinjerna. Därför att partilinjerna dragit gränsen mellan utskottets utlåtande och reservationerna, är det inte absolut nödvändigt, att partilinjerna skola skilja oss vid voteringen. Jag tror, att det skulle vara lyckligt, därest kammaren i detta stycke för en gångs skull — för en *god* gångs skull — frångick sina traditioner.

Jag skall till sist säga ett par ord även om det principuttalande, som utskottet ansett sig böra göra. Det har ju redan förut blivit påtalat, men jag tror, att det är riktigast, att man ytterligare skärskådar det. Det uttalande det här gäller, är, som kammaren erinrar sig, utskottets uppfattning om artskillnaden mellan mannens och kvinnans huvuduppgifter i samhället. Jag tänker inte använda några starka ord. Jag tänker endast säga, att det hela måste bero på en felsyn hos utskottsmajoriteten. Det är alldeles riktigt, att våra kvinnor i allmänhet utföra ett okvalificerat arbete, men därav får man inte draga den slutsatsen, att detta skulle bero på artskillnaden. Vi måste nog till sist komma dithän, att vi få en uppdelning mellan våra uppgifter i samhället, så att mannen får göra det, som mannen bäst gör, och kvinnan får göra det, som kvinnan bäst gör. Men det som kvinnan gör bäst, behöver inte med naturnödvändighet vara det mest okvalificerade. Våra kvinnor bruka ju sitta vid sjukbädden huvudsakligast som sköterskor, men det finnes ingenting i sakens natur som bör hindra dem att sitta vid sjukbädden som läkare. Det är så-

Om utvidgande av statens undervisningsverksamhet till att omfatta jämväl kvinnlig ungdom.

(Forts.)

Om utvidgande
av statens un-
dervisnings-
verksamhet till
att omfatta
jämval kvinn-
lig ungdom.

(Forts.)

ledes ingenting alls i arten, det är endast en fråga om utbildningen — ingenting annat. Och när det nu är på det sättet, då förefaller det mig, som om alla kloka människor måste gå med på ett förslag, som innebär, att konstlade skrankor få falla på detta gebit, och att våra flickor verkligen få tillfälle att utbilda sig till det, som för dem är det bästa här i världen. Deras naturliga instinkter komma att leda dem fram på de riktiga vägarna.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Oscar Olsson vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr Borell: Herr greve och talman, mina herrar! Utskottet står icke fullt så oförstående till kravet på den kvinnliga undervisningens utveckling, som de föregående ärade talarna hava ansett, men utskottet har sett på denna fråga också en smula från finansiella och praktiska synpunkter. Utskottet har letts av den uppfattningen, att med hänsyn till de stora anspråk, som för närvarande ställas på statskassan, det ej låter sig göra att bringa alla de stora frågor, som kräva sin lösning, på en gång eller inom en kort tidsrymd till avgörande, utan att man måste gå fram med en viss varsamhet. Man måste således låta vissa frågor, som möjligen kunna vänta, stå tillbaka. Då utskottet sålunda ansett, att staten åtminstone för närvarande icke kan i samma omfattning understödja såväl den manliga som den kvinnliga ungdomens undervisning, även om detta i och för sig själv vore önskvärt, så har utskottet också haft skäl för sitt uttalande, att när båda dessa intressen icke i lika mån kunna tillgodoses, det obestridligen, med hänsyn till de funktioner som det manliga släktet har i staten och samhället, måste anses vara ett viktigare samhällsintresse att tillgodose denna manliga ungdomens högre undervisning än att tillgodose den kvinnliga undervisningen, detta senare intresse må vara hur viktigt som helst i och för sig självt.

Nu kräves i motionen, att staten skall omhändertaga den högre undervisningen för den kvinnliga ungdomen. För realiserande av detta syfte kunna två olika utvägar tänkas, antingen att åt den kvinnliga ungdomen lämna fritt tillträde till de högre allmänna läroverken eller att för den kvinnliga ungdomen upprätta särskilda statsläroverk. Det första alternativet torde böra utan vidare avisas. Frågan om lämpligheten av samundervisning av manliga och kvinnliga elever på det ålderstadium, som här är i fråga har ännu icke vunnit sin principiella lösning.

Utom vanskligheterna i övrigt torde en sådan anordning från undervisningssynpunkt icke vara tillfredsställande. Det skulle väl näppeligen vara möjligt att göra den gemensamma undervisningen lämpligen avpassad efter de olika könen fysiska och andliga läggning samt efter deras olika förmåga och olika levnadsuppgifter. Lokala och andra förhållanden lägga också hinder i vägen för en sådan lösning. Det andra alternativet, anordnande av särskilda statsläroverk för kvinnlig ungdom, skulle givetvis lämna större möjlighet för anpassande av undervisningen efter den kvinnliga

ungdomens utbildningsbehov. Emellertid har, åtminstone tidigare, från de kvinnliga läroverkens målsmän yppats betänkligheter mot förstatligande av den kvinnliga undervisningen. Under hänvisning till de enskilda läroanstalternas större frihet vid anordningen av undervisningsmetoderna på lämpligt sätt, har det gjorts gällande, att man med bibehållande av de kvinnliga undervisningsanstalternas ställning såsom enskilda ernår de gynnsammaste resultaten. Enligt utskottets uppfattning torde ur undervisnings- och uppfostringssynpunkt skäl icke förefinnas — åtminstone icke på frågans nuvarande ståndpunkt — att förstatliga den kvinnliga undervisningen, och detta så mycket mindre som förbättring av denna undervisning kan nås på vida billigare sätt och i övrigt på mera lämpliga vägar, genom fortsatt och ökat understöd till de enskilda kvinnliga läroverken. Reservanterna ha visserligen avfattat sin hemställan så, att i densamma skulle inrymmas icke blott en utredning i motionens syfte utan jämväl en undersökning i fråga om ökat understöd åt de kvinnliga läroverken med bibehållande av dem såsom enskilda. Då utskottsmajoriteten icke kunnat förena sig med reservanterna i denna hemställan, har det berott först och främst därpå, att utskottet icke ansett sig böra göra något uttalande, som kunde innebära ett medgivande åt den uppfattningen, att de kvinnliga läroverken böra förstatligas. Utskottet har icke ansett tiden mogen för lösningen av detta stora problem, och att man därför icke bör göra något som helst uttalande i denna riktning.

*(Om utredning
av statens undervisningsverksamhet till att omfatta jämväl kvinnlig ungdom.)*

(Forts.)

I vad yrkandet endast går ut på utredning om ökade anslag till de enskilda kvinnliga läroverken, ligger ärendet näppeligen inom den förevarande motionens ram. Göres sistnämnda yrkande efter vederbörlig utredning till föremål för en ny framställning, torde det icke vara uteslutet, att en sådan av riksdagen mottages med förståelse. Att riksdagen icke nu bör gå in på denna sak, anser jag klart, utom av dessa formella skäl, på grund av den omständigheten, att för närvarande pågår en utredning, som visserligen icke berör de kvinnliga enskilda läroverkens ekonomi i dess helhet, men viktiga delar därav, huvudsakligen de kvinnliga lärarinnornas ekonomiska ställning i lönehänseende. På samma sätt som första kammaren, då den härom dagen behandlade frågan om ökat statsanslag till folkskolorna, ansåg lämpligt, att man först genom pågående utredning finge klart för sig vilka behov som förefunnos och vilka belopp, som dessa behov krävde, innan man uttalade sig om anvisande av statsanslag för behovens fyllande, synes man nu böra förfara. Man bör således avvakta utredningens resultat, innan man gör något uttalande om ökat statsbidrag.

På grund av vad jag nu haft äran anföra, tillåter jag mig, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Alexanderson: Jag nödgas säga, att under den tid jag tillhört denna kammare har jag aldrig hört ett utskottsbetänkande försvaras på så svaga grunder som de den föregående talaren gjorde

*Om utvidgande
av statens un-
dervisnings-
verksamhet till
att omfatta
jämväl kvinn-
lig ungdom.*

(Forts.)

gällande. Hans huvudskäl var detta: man kan väl icke företaga alla möjliga utredningar eller alla möjliga anordningar på en gång, utan man bör taga dem en smula »peu à peu». Men är detta verkligen det betraktelsesätt, som det första tillfälliga utskottet tillämpar vid sin handläggning, när det får till sig för utredning hänvisat en fråga, då måste jag säga, att kammaren måtte få ett egendomligt arbetsresultat från det utskottet. Utskottet borde väl hava prövat, huruvida det ärende, som här föreligger, verkligen är av den art, att här särskilt finnes anledning att ju förr desto hellre företaga utredning rörande omläggning av nuvarande förhållanden. Det har vid alltför många tillfällen i olika sammanhang just under denna riksdag kommit fram erkännanden från alla håll om att det finnes få saker, som äro bedrövtligt ställda, otidsenligt ställda, i den grad som fallet är med den högre flickskoleundervisningen, för att skäl sådana som dem den ärade utskottsordföranden förebar, skulle kunna få väga.

Nu föreligger en reservation, som här försvarats av herr Bergman i vilken man undvikit att taga ställning till den outhärliga och ömtåliga frågan, huruvida, såsom från socialdemokratiskt håll här i dag påyrkats, staten skall övertaga den högre flickskoleundervisningen eller huruvida fortfarande det enskilda initiativet skall få göra sig i väsentlig grad gällande på detta område, med hänsyn till den situation som nu en gång råder och med hänsyn till att vissa fördelar äro förenade med att detta initiativ på den högre undervisningens område får göra sig gällande vid sidan av statsundervisningen. Till detta krav har den liberala reservationen — och, som jag tycker, med allt skäl — ställt sig neutral och sagt, att denna sak skola vi icke taga ställning till på detta stadium. Då den ärade utskottsordföranden tycktes göra gällande, att man möjligen skulle kunna utläsa något annat ur ifrågavarande reservation, så ber jag få säga, att den konst, han därvidlag använt, synes mig vara något av det mera märkliga. Reservationen är så klar den kan vara. »Utskottet», heter det, »som i sakens nuvarande outhärliga läge icke har anledning att taga ställning till dessa tvistefrågor, är emellertid av den mening, att staten gjort sig skyldig till mycken försummelse i avseende på den kvinnliga ungdomens uppfostran».

Vad reservanterna däremot hava velat, det är ju, att även denna kammare skulle uttala sig för att det skulle verkställas utredning i syfte att kraftigare åtgärder än hittills måtte från statens sida vidtagas för tillgodoseende av jämväl den kvinnliga ungdomens undervisning. Mot detta yrkande har i själva verket i utskottsmajoritetens motivering icke kunnat anföras något annat skäl än att: »då läroverksöverstyrelsen givetvis har sin uppmärksamhet riktad härpå och helt visst icke skall underlåta att i sinom tid påkalla för ändamålet nödiga åtgärder, torde någon riksdagens åtgärd i sådant syfte icke i nu förekommen ordning påfordras». Men denna vaga förhoppning, att man förmodar, att vederbörande ämbetsverk — som ju f. ö. närmast har med statens skolor att

göra — icke skall underlåta att fästa uppmärksamheten på saken, brukar icke vara avgörande skäl för riksdagen att avhålla sig från att uttala sin mening i en så viktig fråga som detta är.

Då utskottsordföranden tyckes vilja göra gällande, att utredningen verkligen pågår, ber jag att få hänvisa till en bilaga, som är fogad vid utskottets utlåtande och som består i läroverksöverstyrelsens eget yttrande i ämnet. Slutorden i detta yttrande giva uttryckligen vid handen att någon sådan utredning *icke* pågår, men att läroverksöverstyrelsen för sin del tycker, att det skulle vara lämpligt, att en dylik utredning komme till stånd. Det förefaller mig, som om det vore all anledning, att man från riksdagens sida toge det steget att understryka den av överstyrelsen sålunda för dess del antydda lämpligheten av en sådan utredning. Ett så försiktigt, klokt och återhållsamt uttalande, som finnes i den av herrar Bergman och Petterson avgivna reservationen, borde icke möta motstånd i denna kammare.

Gent emot den utveckling av de enskilda flickskolornas nuvarande läge och pedagogiska karaktär, som gjorts gällande av en talare här i kammaren, herr Olof Olsson, vill jag anmärka, att det synes som om den omprövning, han säger sig haft anledning att på särskilda grunder verkställa, skulle hava begränsats till en ren pappersutredning och att han därpå byggt slutsatser, vilka icke hålla sig inför mera reell kunskap om huru det i detta avseende står till. Den ärade talaren tyckes, bland annat, hava den uppfattningen att, därför att de kvinnliga läroverken i åtskilliga fall formellt ägas av aktiebolag eller ekonomiska föreningar, det pedagogiska initiativet icke skulle hava frihet att göra sig gällande såsom tillbörligt vore. Förhållandet är nog emellertid det, att bolag eller föreningar, som intresserade personer bildat såsom understödsform för skolor för att de t. ex. skola hava en byggnad, där skolan kan vistas, dessa bolag eller föreningar hava i allmänhet icke något inflytande på själva den pedagogiska ledningen av läroverket, utan den ligger i det ojämförligt stora flertal fall på den plats, där den skall ligga, nämligen hos den pedagogiska ledningen själv. Och om talaren hade tagit närmare reda på huru det förhåller sig med dessa läroverk, så hade han nog funnit, att det äger rätt stora skiftningar rum även beträffande de pedagogiska principer, som tillämpas, och de försök, som anställas på undervisningens område i olika läroverken. Talaren gjorde själv ett undantag för Stockholmsläroverken, men det förtjänar kanske i detta sammanhang erinras om att dessa läroverk utgöra tillsammans omkring en tredjedel av landets flickskolor, åtminstone med tagen hänsyn till lärjungeantalet, och att således en högst betydande reservation redan därmed är gjord med detta uttalande. Utan tvivel är det så, att den konkurrens mellan olika privatläroverk, som äger rum i de större städerna, utövar ett livgivande inflytande på dessa skolors ledning, och att det är vida mindre väl beställt med den pedagogiska livaktigheten i sådana städer, som hava en enda sådan skola. Jag vill icke uttala något be-

(Om utvidgande
av statens
läroverks-
verksamhet till
att omfatta
jämväl kvinn-
lig ungdom.

(Forts.)

*Om utvidgande
av statens un-
dervisnings-
verksamhet till
att omfatta
jämeäl kvinn-
lig ungdom.
(Forts.)*

stämt slutomdöme i vad mån ett förstatligande bör äga rum eller om det väsentligen bör ligga på statligt understöd at de privata flickläroverken, men den dom som den ärade talaren fällde angående den uniformitet, som här skulle göra sig gällande liksom inom statsläroverken, den tror jag för min del är mycket överdriven, liksom jag tror, att även påståendet om den fullständiga uniformiteten inom statsläroverken lyckligtvis innebär ett stycke överdrift.

Jag ber med hänsyn till vad jag nu anfört få förorda bifall till den liberala reservationen i enlighet med det av herr Bergman avgivna yrkandet.

Herr Schyller: Endast några få ord! Utskottet har icke ansett sig böra taga ståndpunkt till någon annan fråga än den, huruvida de kvinnliga läroverken skola övertagas av staten eller icke, och i detta fall har majoriteten stannat vid den åsikten, att så icke bör ske för närvarande. Utskottet har icke heller kunnat gå med på reservationen, som går ut på något helt annat än vad motionären avser. Herr Bergman har i sitt anförande tagit avstånd från flickskolornas övergång till statsläroverk och ömmar för lärarinnornas ekonomiska ställning, på grund varav reservationen givits den avfattning som den nu fatt. Att utskottsmajoriteten icke kunnat gå med på denna, beror därpå, att läroverksöverstyrelsen i sitt utlatande sagt, att i varje fall enligt överstyrelsens mening en höjning av statsanslaget naturligtvis behöves för utvidgning av statens undervisningsverksamhet i fråga om de kvinnliga läroverken.

Majoriteten har ansett, att frågan bör framkomma i annan form än nu skett genom motionen, och utskottet har vid sitt ståndpunkttagande icke förbisett, att skäl finnas för att staten bör kraftigare än hittills inskrida till förmån för den kvinnliga fortsatta undervisningen, men, som sagt, tagit avstånd från tanken på de kvinnliga läroverkens övertagande av staten.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Olsson, Olof: Herr talman! Det var ett par ord av herr Alexanderson, som tvinga mig att ytterligare taga kammarens tid i anspråk.

Då jag påpekade, hurusom den starka tillströmningen till de kvinnliga läroverken mer och mer kommer från olika samhällslager, något som speciellt markeras av den omständigheten, att de flickor, som komma in i flickskolornas första klass efter att ha genomgått folkskolan, alltmer ökas till antalet — 1914 var deras antal redan uppe i närmare 30 % av samtliga inträdessökande — så var det för att påpeka, att denna starka tillströmning har ett bestämt uniformerande inflytande på skolorna. Den har det huvudsakligast därför att man nu strävar efter en examen, och därför att just detta måste ha en sådan följd. Det är det inte enbart beroende på pappersundersökningar, som jag kommit till denna min upp-

fattning om uniformeringen. Visserligen har jag även i detalj studerat såväl timplaner som läroböcker och lärarinnornas utbildning för att se, huruvida denna går i bestämda fåror, och funnit att så är förhållandet. Men jag har ju själv tjänstgjort både i flickskolor, samskolor och gosskolor och kan således mycket väl kontrollera, huruvida det man läser ut ur papperen verkligen överensstämmer med levande livet. Och jag har varit i tillfälle att kontrollera de primäruppgifter som jag i detta fall haft att röra mig med. Att det här i Stockholm med dess alldeles speciella förhållanden måste bli en något större konkurrens, är fullkomligt sant, men det finns ju en mängd städer vid sidan om Stockholm, där det också finns högre åtta-klassiga flickskolor. De äro en 79 stycken till antalet, och alla dessa 79 ligga inte i Stockholm och inte halva antalet heller. Så att i den saken tror jag, att jag befinner mig på jämförelsevis fast mark.

Medan jag har ordet, vill jag säga ett par ord till utskottets ordförande. Han säger, att utskottet inte står fullt så oförstående emot denna sak, som det skulle kunna synas. Men när utskottet på grund av finansiella och praktiska skäl kommit till resultat, att man måste yrka avslag, så kan jag inte finna annat, än att oförståendet här fått sitt lilla handtag. Och när man säger att man skulle vilja, om man kunde, ge till både gossar och flickor, men måste utesluta flickorna, så kan jag heller inte finna att detta vittnar om någon särskild förståelse för flickornas krav; deras krav är ju i alla fall att de inte ställas sämre i fråga om fortsatt utbildning än gossarna. Utskottet kunde nog tagit litet mera hänsyn härtill och överhuvud taget visat det intresse för saken, som jag tycker den förtjänar, om man verkligen haft den där förståelsen.

Då tiden nu var långt framskriden och flera talare funnos anmälda, hemställde herr talmannen, att den fortsatta handläggningen av förevarande utlåtande ävensom behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan måtte uppskjutas till aftonsammanträdet.

Denna hemställan bifölls.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående omorganisation av skeppsgosseutbildningen m. m.;

nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar rörande flottans och kustartilleriets avlöningsanslag;

nr 174, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för en statens kraftstation vid Motala samt för förberedande åtgärder för Vänerens reglering;

nr 175, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående sta-

Första kammarens protokoll 1918. Nr 39.

Om utvidgande av statens undervisningsverksamhet till att omfatta jämväl kvinnlig ungdom.

(Forts.)

tens deltagande i kostnaden för reglering av vissa till Dalälvens vattensystem hörande sjöar;

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare anslag å 1918 års tilläggsstat för distributionsanläggningar för statens kraftverk;

nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av rörelsekapital för statens industrikommission för tillgodo-seende av landets importbehov av industriella råvaror;

nr 178, angående anvisande av anslag för förvärvande av aktier för statens räkning i Limesforsen—Särna järnvägsaktiebolag;

nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts i punkt 25 under sjätte huvudditeln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslaget till hospitals underhåll; och

nr 180, i anledning av Kungl. Maj:ts i punkt 79 under sjätte huvudditeln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till statsinspektion av fattigvården;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en dräneringsfond m. m. ävensom tre i ämnet väckta motioner;

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stater för lantbruksstyrelsen, statskonsulenter och statens fiskeriadministration m. m. ävensom fyra i ämnet väckta motioner;

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande av ersättning till ledamöterna i ett vid lantbruksstyrelsens sida ställt lantbruksråd ävensom en i ämnet väckt motion;

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till rikets allmänna kartverk ävensom en i ämnet väckt motion;

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse till lantförsvaret av vissa områden, tillhörande kronoegendomarna Kungsgården nr 1, Västbyn nr 1 samt Västerhus nr 1 och 2 i Frösö socken av Jämtlands län ävensom en i ämnet väckt motion; samt

nr 122, i anledning av väckt motion om uppförande å 1918 års tilläggsstat av ett från indragna brännvinsförsäljningsmedel utgående anslag till hushållningssällskapen;

tredje särskilda utskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vattenlag m. m. dels ock i ämnet väckta motioner; ävensom

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 24, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående inrättande av en professur i statistik och folkhushållslära vid Tekniska högskolan; samt

nr 25, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående skärpning av kompetensfordringarna vid såväl statens som enskilda järnvägar m. m.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 258, i anledning av Kungl. Maj:ts dels i statsverkspropositionen, dels ock i propositionen med förslag till tilläggsstat för år 1918 gjorda framställningar angående anslag till landtmäteriundervisningen;

nr 259, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av folkskoleseminariets i Falun äldre tomtområde m. m.; samt

nr 260, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående av den rätt till vatten och strömfall i Klarälven, som tillkommer kyrkoherdebostället $\frac{1}{12}$ mtl eller 80 öre skatt Östra Råda i Norra Råda socken.

Anmäldes och godkändes andra särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 261, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av § 12 i förordningen den 6 augusti 1894 angående mantalsskrivning m. m.;

nr 262, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av § 6 i lagen den 29 maj 1896 angående blindundervisningen m. m.;

nr 263, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillägg till lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta m. m.;

nr 264, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till anordnande av statsinspektion över fattigvården m. m.; samt

nr 265, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fattigvården m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Kammaren åtskildes kl. 5.25 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.